

VOJENSKÉ REFLEXIE

vedecko-odborný časopis

AOS

ROČNÍK XI.
ČÍSLO 2/2016

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA

VOJENSKÉ REFLEXIE

**Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika**

The background of the cover features a large, circular, embossed seal of the Academy of Armed Forces of General Milan Rastislav Štefánik. The seal is made of a light-colored metal and contains a central shield with an owl perched on top, holding a book. The shield is surrounded by a circular border with the text "AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNIKA".

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÝ VEDECKO-ODBORNÝ ČASOPIS

**ROČNÍK XI.
ČÍSLO 2/2016**

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ, 2016

Redakčná rada / Editorial board

Predseda:

doc. Ing. Pavel **BUČKA**, CSc.

AOS GMRŠ

Členovia:

doc. Ing. Jozef **PUTTERA**, CSc.

generál Ing. Milan **MAXIM**

generál v.v. Ing. Ľubomír **BULÍK**, CSc.

genpor. v.v. Ing. Peter **VOJTEK**

genmjr. Ing. Ondřej **NOVOSAD**, PhD.

genmjr. Ing. Miroslav **KORBA**

Gen. bryg. dr inž. Ryszard **PARAFIANOWICZ**, PhD.

brig. gen. prof. Ing. Bohuslav **PŘIKRYL**, Ph.D.

brig. gen. v. v. prof. Ing. Miroslav **KELEMEN**, DrSc.

Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav **LIŠKA**, CSc.

prof. Ing. Vojtech **JURČÁK**, CSc.

doc. Ing. Peter **SPILÝ**, PhD.

MG (ret.) prof. Janos **ISASZEGI**, PhD.

col. prof. Klára S. **KECSKEMÉTHY**, PhD.

Dr.h.c. doc. Ing. Stanislav **SZABO**, PhD., MBA, LL.M

doc. PhDr. Rastislav **KAZANSKÝ**, PhD.

plk. gšt. Ing. Radoslav **IVANČÍK**, PhD.

plk. gšt. Ing. Ivo **PIKNER**, Ph.D.

prof. nadzw. dr hab. Antoni **OLAK**, PhD.

plk. dr. hab. Eugeniusz **CIEŚLAK**

Rektor AOS GMRŠ

Náčelník Generálneho štábu OS SR

Bývalý náčelník Generálneho štábu OS SR

Bývalý náčelník Generálneho štábu OS SR

Veliteľ PS OS SR

Veliteľ VzS OS SR

Rektor Akademii Obrony Narodowej, Warszawa, PL

Rektor Univerzity obrany, Brno, ČR

Bývalý rektor AOS GMRŠ

AOS GMRŠ

AOS GMRŠ

AOS GMRŠ

University of Public Service, Budapest, MR

University of Public Service, Budapest, MR

ČVÚT Praha, ČR

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Generálny riaditeľ SELUZ, MO SR, Bratislava

Univerzita obrany, Brno, ČR

WSBiP w Ostrowcu Swietokrzyskim, PL

Akademia Obrony Narodowej, Warszawa, PL

Šéfredaktor:

Ing. Dušan **SALAK**

AOS GMRŠ

Adresa redakcie/editorial board:

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393

031 06 Liptovský Mikuláš 6

tel. +421 960 423875, +421 960 423388, fax. +421 960 423036

e-mail redakcie/editorial board: pavel.bucka@aos.sk, dusan.salak@aos.sk

Časopis dostupný na internete: http://www.aos.sk/?page=cas_reflexie

Poslaním vojenského vedecko-odborného elektronického časopisu „**VOJENSKÉ REFLEXIE**“ je publikovanie teoretických prác príslušníkov a absolventov kariérnych kurzov AOS, ako aj spolupracovníkov a partnerov AOS doma aj v zahraničí, bezpečnostnej komunity Slovenskej republiky, v širokej škále problematiky bezpečnosti, obrany, ochrany, vzdelávania, výcviku, vojenskej a policajnej teórie a praxe. Príspevky sú publikované v slovenskom jazyku, českom jazyku, poľskom jazyku, anglickom jazyku a sú recenzované. Názory a postoje prezentované v publikovaných príspevkoch nemusia byť v zhode so stanoviskom vydavateľa a redakčnej rady časopisu, ale za ne zodpovedajú autori.

Recenzenti / Reviewers

genpor. v.v. Ing. Peter VOJTEK

Bývalý náčelník Generálneho štábu OS SR,

brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.

*Office of Military Adviser Slovak Permanent Mission to the UN,
New York, USA*

Col. prof. Klára Siposné KECSKEMÉTHY, PhD.

*National University of Public Service,
Budapešť, Maďarsko*

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.

*Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach,
Košice*

prof. Ing. Ľubomír BELAN, CSc.

*Žilinská univerzita v Žiline,
Žilina*

doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.

*Univerzita Mateja Bela
Banská Bystrica*

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš*

plk. gšt. Ing. Ivo PIKNER, Ph. D.

*Univerzita obrany,
Brno, ČR*

Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš*

PhDr. Jaroslav NEKORANEC, PhD.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš*

OBSAH

CONTENTS

*doc. Ing. Pavel **BUČKA**, CSc.,*

SLOVO NA ÚVOD _____ 6

VEDECKÉ ČLÁNKY:

*plk. gšt. Ing. Radoslav **IVANČÍK**, PhD.,*

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA POZITÍVNYCH A NEGATÍVNYCH
STRÁNOK PÔSOBENIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ _____ 7

*pplk. Ing. Petr **MUSIL**, Ph. D.,*

*Ing. Pavel **VYLEŤAL**, Ph. D.,*

STUDIE ÚROVNĚ KOMPETENCE A VĚKOVÉ STRUKTURY ZAMĚSTNANCŮ
EKONOMICKÉ SLUŽBY V REZORTU OBRANY _____ 33

ODBORNÉ ČLÁNKY:

*doc. Ing. Jaroslav **VARECHA**, PhD.,*

MODELOVANIE SYSTÉMU DELOSTRELECKEJ PAĽBY A SIMULÁCIA
ÚČINNOSTI PAĽBY _____ 51

*plk. PhDr. Peter **ROZEMBERG**,*

ELITA ARMÁDY - ČINNOSŤ ÚRADOV VOJENSKÝCH PRIDELENCOV V OBDOBÍ
ROKOV 1939 – 1945 SO ZAMERANÍM SA NA OSUDY TROCH VOJENSKÝCH
DIPLOMATOV SLOVENSKEJ NÁRODNOSTI _____ 58

*László **TÓTH**,*

FIGHT FOR SYRIA – CLASH OF PRE-CULTURES OF WARFARE _____ 76

*Ildikó **LŐWI**,*

THE DEVELOPMENT OF INSTITUTIONAL AND LEGISLATIVE MANAGEMENT
OF THE HUNGARIAN IMMIGRATION POLICY FROM THE CHANGE OF THE
POLITICAL REGIME UNTIL THE ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION _____ 85

*doc. PhDr. Branislav **KOVÁČIK**, PhD.,*

*PhDr. Lubomír **KLAČKO**,*

AKTUÁLNE APLIKOVANIE VYBRANÝCH PRINCÍPOV ENERGETICKEJ
POLITIKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY _____ 100

Ing. Kristýna BINKOVÁ,

FAKTORY VZNIKU A PRŮBĚHU OBČANSKÉ VÁLKY _____ 118

RECENZIE PUBLIKÁCIÍ:

Recenzent: Mgr. Erik GÖRNER,

*Autori: doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD,
plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.*

ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PRE ŠTÚDIUM GEOPOLITIKY _____ 130

SLOVO NA ÚVOD

Vážení čitatelia,

Vojenské reflexie, ako vojenský vedecko-odborný časopis, sa venuje problematike bezpečnosti a obrany, vzdelávaniu, problematike vojenskej a policajnej teórie a praxe a ostatným aktuálnym témam už jedenásť rokov.

I v tomto ročníku sme sa snažili vytvoriť atmosféru všeobecnej informovanosti a podporovať budovanie novej profesionálnej kultúry, stimulujúcej zásady celoživotného vojenského vzdelávania a výcviku. Redakčná rada pokračovala v nastúpenom trende a zostavila aktuálne číslo z príspevkov, v ktorých autori reagujú na široké spektrum otázok bezpečnostného prostredia. Za zodpovednú prácu sa chcem poďakovať všetkým členom redakčnej rady a recenzentom, ktorí sa významnou mierou podieľali na kvalite našich príspevkov.

Rád by som upriamil Vašu pozornosť na vedecké články plk. gšt. Ing. Radoslava Ivančíka, PhD., ktorý nadväzuje na svoj predošlý článok o problematike súkromných vojenských spoločností, ktoré v súčasnom dynamicky sa vyvíjajúcom globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí predstavujú dôležitú záujmovú oblasť predovšetkým vojenskej a bezpečnostnej vedy. Vo svojom článku sa venuje pozitívnym a negatívnym stránkam pôsobenia súkromných vojenských spoločností a možnostiam ich regulácie. Pplk. Ing. Petr Musil, Ph.D. a Ing. Pavel Vyleťal, Ph.D., sa vo svojom vedeckom článku venujú problematike ľudských zdrojov, konkrétne úrovni kompetencie a vekovej štruktúry u jednotlivých kategórií zamestnancov ekonomickej služby v rezortu Ministerstva obrany České republiky.

Z odborných článkov by som dal rád do pozornosti príspevkov plk. v.z. doc. Ing. Jaroslava Varechu, PhD., ktorý sa venuje problematike modelovania systému delostreleckej paľby a simulácie účinnosti paľby a ktorý má bohaté teoretické a praktické skúsenosti v oblasti riešenej problematiky. Uvedený príspevok môže byť zaujímavý nielen delostreleckým špecialistom, ale aj širšiemu okruhu dôstojníkov iných odborností a špecializácií.

Na záver tohto čísla sme uverejnili recenziu Mgr. Erika Görnera, ktorý pôsobí na Katedre bezpečnostných štúdií, Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov, univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a ktorý sa vo svojej recenzii venuje vysokoškolskej učebnici „Základné teoretické východiska pre štúdium geopolitiky“ renomovaných autorov doc. PhDr. Rastislava Kazanského, PhD. a plk. gšt. Ing. Radoslava Ivančíka, PhD.

Vážení čitatelia, dovoľte mi poďakovať Vám za doterajšiu priazeň a verím, že i v tomto čísle nájdete pre Vás zaujímavé informácie a podnetné myšlienky, ktoré obohatia Váš vedomostný obzor v riešenej problematike. V mene členov redakčnej rady Vám prajem príjemné čítanie a šťastný a spokojný rok 2017.

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA POZITÍVNYCH A NEGATÍVNYCH STRÁNOK PÔSOBNIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

plukovník gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.

Ministerstvo obrany SR, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava,

e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com

THEORETICAL BACKGROUND FOR THE RESEARCH OF THE POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF THE PRIVATE MILITARY COMPANIES ACTIVITIES

ABSTRACT

Nowadays, the sector of private military services provided by private military companies represents one of the most dynamic and lucrative sectors, not only in the area of military and security but also in the area of global economy. These companies are active in over hundred countries around the world, employ thousands people and the volume of their orders reaches several hundred billion dollars a year. Their activities have many positive effects, but on the other hand, they also produce some negative side effects. Therefore, an author of the article examines in his research the positives and negatives of the private military companies activities.

Keywords: Private military companies, mercenaries, contractors, positives, negatives.

ÚVOD

Sektor súkromných vojenských služieb poskytovaných súkromnými vojenskými spoločnosťami (ďalej v texte len „SVS“) predstavuje v súčasnosti jednu z najdynamickejších a zároveň najlukratívnejších oblastí, nielen vo sfére vojenstva a bezpečnosti, ale aj vo sfére globálnej ekonomiky. SVS dnes pôsobia vo viac ako sto krajinách celého sveta, zamestnávajú tisícky ľudí a objem ich zákaziek predstavuje niekoľko stoviek miliárd dolárov ročne. Postupne zohrávajú stále významnejšiu úlohu na poli obrany a národnej a medzinárodnej bezpečnosti a v mnohých štátoch sa v priebehu niekoľkých predchádzajúcich rokov stali neodmysliteľnou súčasťou obranného a bezpečnostného systému štátu.

V niektorých krajinách dokonca získali SVS taký podiel na fungovaní vojensko-obranného komplexu, že ozbrojené sily daných krajín by pri výpadku ich služieb neboli

schopné plniť všetky im stanovené úlohy. Typickým príkladom sú Ozbrojené sily USA, ktoré by podľa Traynora neboli schopné bez pomoci SVS normálne fungovať.¹ Okrem zákaziek od národných vlád, SVS poskytujú svoje služby čoraz väčšiemu počtu medzinárodných inštitúcií, vládnych i nevládnych organizácií, a súkromných korporácií, a to doslova na celej planéte, vrátane ohnísk napätia a vojnových zón.

Aj preto v súčasnom dynamicky sa vyvíjajúcom a meniacom globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí predstavuje problematika SVS jednu z dôležitých záujmových oblastí predovšetkým vojenskej a bezpečnostnej vedy. Tento záujem sa vzhľadom na čoraz širšiu privatizáciu vojenských služieb sústreďuje nielen na problematiku historického vývoja a rozmachu SVS alebo na skúmanie problémov definovania, klasifikácie či typologizácie SVS, ale v poslednej dobe, v nadväznosti na viaceré škandály spojené s pôsobením SVS a polemiku na to nadväzujúcu, aj na pozitívne a negatívne stránky pôsobenia (aktivít, činností) SVS a možnosti ich regulácie.

1 POZITÍVNE STRÁNKY PÔSOBNIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

Jeden z hlavných dôvodov, prečo vlády viacerých štátov, medzinárodné inštitúcie, nevládne organizácie alebo súkromné spoločnosti či transnacionálne korporácie využívajú služby SVS, predstavujú pozitívne stránky ich pôsobenia (aktivít, činností). Na základe doterajšieho výskumu riešenej problematiky, odbornej literatúry a prezentovaných názorov renomovaných odborníkov medzi najväčšie pozitíva (výhody, prínosy) pôsobenia SVS patria najmä:

- absencia politických a organizačných opatrení,
- cena poskytovaných služieb,
- efektívnosť,
- flexibilita a schopnosť rýchlej reakcie,
- využitie trhového mechanizmu pri obstarávaní služieb SVS,
- poskytovanie špeciálnych služieb, a
- absencia iných alternatív.

¹ TRAYNOR, I. 2003. *The Privatization of War*. In Guardian, 2003. Dostupné na: <<http://www.hartford-hwp.com/archives/27a/236.html>>

1.1 Absencia politických a organizačných obmedzení

Prvým z kľúčových argumentov pre využitie služieb poskytovaných SVS je absencia politických a organizačných obmedzení spočívajúcich napríklad v ťažkopádnej a prebujnej štátnej byrokracii alebo v tendencii k tzv. „exitovej stratégii“, ku ktorej sa pod tlakom verejnosti môžu uchýliť (a už sa v minulosti aj uchýlili) niektoré vlády. SVS totiž nemusia brať ohľad na tzv. „bodybag effect“, čiže na vysoko negatívny účinok fotografií alebo záberov na igelitové vrecia alebo rakvy s telami mŕtvych vojakov na širokú verejnosť. V konfliktoch alebo v operáciách padlí vojaci sú totiž médiami i politikmi spravidla prezentovaní ako hrdinovia a vlastenci, ktorí bojujú proti nepriateľovi, kým smrť kontraktora, ak vôbec sa o nej okrem príbuzných niekto dozvie, v žiadnom prípade nevyvoláva taký tlak verejnej mienky na politickú reprezentáciu krajiny ohľadom zmeny postoja k danému konfliktu. Z politického hľadiska jej takto nehrozí strata verejnej podpory pre vedenú vojnu, resp. operáciu. Znížená senzitivita SVS k ľudským obetiam je daná aj tým, že najatí kontraktori spravidla počas uskutočňovaných aktivít utrpia oproti vojakom len minimálne straty na životoch. Navyše, kým nasadení vojaci plnia úlohy v operáciách na základe vydaného vojenského (personálneho) rozkazu, a o vyslaní zložiek ozbrojených síl rozhodli vrcholní politickí predstavitelia štátu (a spravidla aj národné parlamenty), kontraktori plnia úlohy výhradne na základe vlastného rozhodnutia a mnohokrát aj za vyšší plat ako vojaci. Taktiež zvyčajne nie sú ani vystavení problémom, ktoré sa často vyskytujú pri operáciách medzinárodných koalícií vykonávaných mnohonárodnostnými silami najmä v oblastiach komunikácie a koordinácie medzi jednotlivými národnými kontingentami. SVS majú z organizačného hľadiska tiež omnoho jednoduchšie a priamejšie, menej stupňové riadenie a velenie.

1.2 Cena poskytovaných služieb

Druhým z kľúčových argumentov pre využitie služieb SVS je podľa zástancov tohto prístupu nižšia cena poskytovaných služieb, ktorú je možné rovnako ako v iných oblastiach súkromného podnikania dosiahnuť vďaka fungovaniu mechanizmu voľného trhu. Ak totiž existuje medzi spoločnosťami voľná súťaž, jednotlivé SVS sú motivované k efektívnosti a k poskytovaniu kvalitných služieb za čo možno najlepšiu cenu. V opačnom prípade by nemohli dlhodobo fungovať na trhu, prestali by byť konkurencieschopné a o ich služby by neprejavilo záujem dostatočné množstvo zákazníkov.

V porovnaní s nasadením pravidelnej armády je tak možné dosiahnuť značné finančné úspory, ktorých výška závisí od typu, náročnosti, nebezpečenstva a dobe poskytovanej služby. Krishnan ako pozitívny príklad využívania SVS uvádza prepočty zo štúdie spracovanej pre

Rozpočtový výbor Kongresu USA, z ktorých vyplýva, že náklady spojené s náborom, výcvikom a rozmiestnením 41 tisíc vojakov by boli v prípade využitia SVS nižšie o 3,2 miliardy USD nižšie ako v prípade národnej armády. Kým použitie a nasadenie ozbrojených síl by stálo cca 8,4 miliardy dolárov, SVS by podľa štúdie boli schopné zabezpečiť rovnaký rozsah služieb za cca 5,4 miliardy USD.²

Ako ďalší príklad pozitívneho využívania SVS z hľadiska ceny poskytovaných služieb uvádza Pavka pôsobenie spoločnosti Executive Outcomes v Afrike, v Angole a Sierra Leone. Hodnota zákazky v Angole činila 40 miliónov USD a v Sierra Leone 35 miliónov USD, pričom na základe konečného vyúčtovania operácie naplánovanej na 22 mesiacov bolo preplatených len 15,7 milióna USD, z toho zhruba polovica na logistické zabezpečenie a polovica na ostatné náklady SVS. V porovnaní s tým ročné náklady na misiu OSN v Angole UNAVEM III predstavovali čiastku 135 miliónov USD a náklady na 8 mesiacov plánovanú misiu OSN v Sierra Leone činili 47 miliónov USD.³

Singer, na potvrdenie výhodnosti využívania služieb SVS z hľadiska ceny, uvádza, že na základe analýzy spracovanej spoločnosťou Executive Outcomes, ktorá sa týkala ich schopnosti zasiahnuť v Rwande a zabrániť prebiehajúcej genocíde medzi kmeňmi Hutuov a Tutsiov, by spoločnosťou realizovaná šesť mesiacov trvajúca operácia stála zhruba 600 tisíc USD denne a celkové náklady by nepresiahli 150 miliónov USD. V porovnaní s tým náklady na mierovú operáciu OSN UNAMIR II, ktorá bola mimochodom zahájená až po krvavej genocíde, boli asi päťkrát vyššie.⁴

Podobný príklad predstavuje zmluva uzatvorená medzi americkým ministerstvom obrany a spoločnosťou Brown & Root, ktorá na základe nej vypracovala štúdiu zameranú na maximalizáciu výhod vyplývajúcich zo zaisťovania podporných služieb v prospech amerických ozbrojených síl prostredníctvom SVS. Hoci oficiálne vyhodnotenie tejto spolupráce nie je kvôli ochrane utajovaných skutočností známe, spoločnosť Brown & Root získala v roku 2002 päťročnú zmluvu na podporu vojenských operácii Ozbrojených síl USA vo svete. Počas jej trvania zaisťovala podporu americkým vojenským jednotkám nasadeným v Konžskej demokratickej republike, Rwande, Haiti, Kuvajte a v bývalej Juhoslávii. Oficiálne

² KRISHNAN, A. 2013. War as Business: Technological Change and Military Service Contracting. In Bureš, O. – Nedvěďická, V. 2012. Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 126.

³ PAVKA, M. 2000. Soukromé vojenské společnosti zabývající se vojenskou činností. In Bureš, O. – Nedvěďická, V. 2012. Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 126.

⁴ SINGER, P. W. 2008. *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1, s. 185-186

vykonané prepočty preukázali, že podpora amerických ozbrojených síl realizovaná spoločnosťou Brown & Root ušetrila americkej armáde cca 2 152 vojakov a 221 miliónov USD, keďže výkony realizované 6 766 kontraktormi v hodnote 462 miliónov USD by si za normálnych okolností vyžiadali nasadenie 8 918 vojakov a stáli by cca 683 miliónov USD.⁵

V prípade Spojených štátov je z hľadiska úspory nákladov potrebné zmieniť sa o zmluvnej spolupráci americkej armády s civilnou spoločnosťou v rámci programu Logistic Civil Augmentation Program (LOGCAP),⁶ ktorý začal v roku 1985. Tento program umožňoval Ozbrojeným silám USA zadávať zákazky vopred vybraným civilným spoločnostiam za účelom poskytovania širokej škály logistických služieb a logistickej podpory, ako sú napríklad zabezpečenie stravovania, ubytovania, prania, údržby objektov, realizácie rôznych stavieb, dodávok elektrickej energie, atď. Išlo o zaistenie podporných služieb, nevyhnutných pre úspešné splnenie úloh vojenskými jednotkami nasadenými v prebiehajúcich vojenských operáciách. Hlavným cieľom programu bola najmä úspora finančných zdrojov a neskôr taktiež zastrešenie výraznej redukcie vojenského personálu po skončení studenej vojny.

SVS tak postupne začali pôsobiť v konfliktných zónach v rôznych častiach sveta, avšak v tom čase ešte mimo bojiska. Kontraktori nemohli byť využití na plnenie bojových úloh, nakoľko to zakazoval Executive Order No. 11905 z roku 1976, ktorý podpísal vtedajší 38. americký prezident Gerald R. Ford. Ten okrem iného nedovoľoval americkým občanom vykonávajúcim činnosti v prospech vlády USA angažovať sa vo vojenských konfliktoch a v žiadnom prípade im nedovoľoval organizovať politické vraždy. Toto rozhodnutie potvrdili aj nasledujúci prezidenti USA. Až po teroristických útokoch z 11. septembra 2001 podpísal vtedajší 43. americký prezident George W. Bush „rozhodnutie“ oprávňujúce príslušníkov Ústrednej spravodajskej služby (CIA) k usmrteniu Usámu bin Ládina. Problém bol v tom, že CIA nemala dostatok vycvičených ľudí schopných vykonať túto operáciu a preto sa obrátila na SVS.⁷

⁵ PELTON, R.Y. 2008. *Oprávnění zabíjet – kontraktori ve válce s terorizmem*. Praha : Mlada Fronta, 2008. 416 s. ISBN 978-80-2041-907-1, s. 124.

⁶ Bližšie pozri: Logistics Civil Augmentation Program (LOGCAP), Department of the Army Headquarters, alebo LOGCAP Battle Book: Logistics Civil Augmentation Program : a Flexible Alternative for Supporting the Force, Department of the Army, Headquarters, U.S. Army Materiel Command

⁷ PELTON, R.Y. 2008. *Oprávnění zabíjet – kontraktori ve válce s terorizmem*. Praha : Mlada Fronta, 2008. 416 s. ISBN 978-80-2041-907-1, s. 49

1.3 Efektívnosť

S odkazom na empirické štúdie, ktoré dokazujú, že prevažná väčšina vnútroštátnych konfliktov sa riešila skôr silou než dohodou, zástancovia využívania SVS argumentujú, že tieto spoločnosti dokážu veľmi rýchlo a efektívne ukončiť aj zdanlivo neriešiteľné konflikty. Poukazujú pritom na viaceré prípady, ktoré medzinárodné spoločenstvo nebolo schopné či ochotné ukončiť. Napríklad v roku 1994, keď Bezpečnostná rada OSN vyjadrila vážne znepokojenie nad hrozbou narušenia bezpečnosti a mieru v kontrolovaných utečeneckých táboroch na východe Demokratickej republiky Kongo zo strany kmeňa Hutu, vtedajší zástupca a neskôr (1997-2006) generálny tajomník OSN Kofi Annan poveril britskú SVS Defence Systems Limited vypracovaním štúdie, ktorá analyzovala možnosť outsourcingu kontroly bezpečnosti v týchto táboroch. Ako najvhodnejšie sa na zabezpečenie splnenia úlohy javili SVS Executive Outcomes a Sandline International, OSN si však nakoniec z politických dôvodov najala kontingent konžskej polície, hoci kvalita služieb sa hneď na začiatku ukázala ako celkom neuspokojivá.⁸

Medzi efektívne realizované operácie SVS patrí napríklad zásah v Angole, kde sa v roku 1993 počas občianskej vojny 550 kontraktorom zo spoločnosti Executive Outcomes, podporovaných jednotkami riadnej angolskej armády o sile 5 tisíc mužov, podarilo opätovne získať plnú kontrolu nad provinciou Soyo, v ktorej sa nachádzajú dôležité náleziská ropy. Podľa Howeho táto efektívne a úspešne vykonaná operácia zvrátila priebeh vojny v Angole a donútila v roku 1994 povstaleckú frakciu UNITA podpísať mierovú dohodu v Lusake.⁹

Ďalším príkladom efektivity SVS je operácia v Sierra Leone, kde si počas občianskej vojny v marci 1995 tamojšia vláda najala spoločnosť Executive Outcomes na boj proti povstaleckému Zjednotenému revolučnému frontu. Konkrétna úloha pre spoločnosť spočívala v obnovení poriadku v krajine ako základnému predpokladu pre uskutočnenie demokratických volieb. Kontraktori z Executive Outcomes za deväť dní dokázali vytlačiť rebelov z hlavného mesta a za ďalších desať mesiacov konflikt ukončiť. V marci 1996 potom naozaj prebehli prvé demokratické voľby. Spoločnosť Executive Outcomes si získala počas krátko pôsobenia dôveru nielen obyvateľov, ale aj politikov, a ako povedal americký veľvyslanec v krajine, spoločnosť zaistila vyššiu úroveň bezpečnosti ako národná armáda.

⁸ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 127.

⁹ HOWE, H. M. 1998. Private Security Forces and African Stability. The Case of Executive Outcomes. In Bureš, O. – Nedvědícká, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 128-129.

Vzhľadom k tomu, že vodca povstalcov podpísal mierovú dohodu len pod podmienkou, že spoločnosť krajinu opustí, SVS bola donútená z krajiny odísť. Do pol roka po nútenom odchode kontraktorov došlo v Sierra Leone vo februári 1997 k ďalšiemu štátnemu prevratu a trvalo ďalších niekoľko rokov, kým bola znovu obnovená stabilita a poriadok.¹⁰

1.4 Flexibilita a schopnosť rýchlej reakcie

Zástancovia nasadzovania SVS argumentujú, že na základe skúseností z nedávnej minulosti sa ukazuje, že v prípade porušenia mierovej dohody alebo pri vzniku konfliktu, môže rýchle nasadenie SVS predstavovať najjednoduchší a najúčinnější spôsob ako reagovať na neočakávanú situáciu. Riešenie podobných situácií si totiž zväčša nevyžaduje nasadenie početného vojska, zvyčajne stačí nasadiť menšiu skupinu skúsených a vycvičených profesionálov, ktorí dokážu rýchlo a efektívne oddeliť znepriatelené strany konfliktu. SVS k tomuto kroku nepotrebujú zbytočné a zdĺhavé byrokratické procesy, pričom po úspešnom ukončení misie sa dokážu rovnako rýchlo stiahnuť. V tomto prípade jednu z rozhodujúcich úloh zohráva časový faktor, pretože nedochádza k zbytočným časovým prietahom, čím sa zabraňuje ďalšej eskalácii konfliktu.¹¹ Až potom, po zásahu by mala nasledovať štandardná mierová misia s nasadením regulárnych vojenských síl pod dohľadom rešpektovanej medzinárodnej organizácie.

Howe na potvrdenie vyššie uvedeného hovorí, že „*súkromné sily je možné dať dohromady a rozmiestniť rýchlejšie ako mnohonárodnostné sily, ich nasadenie bude pravdepodobne aj politicky prijateľnejšie ako nasadenie národných armád, zvlášť vo vzťahu k stratám. SVS okrem toho majú jasnejšiu organizačnú štruktúru, kompatibilnejšiu vojenskú výzbroj, výstroj a výcvik a väčšiu skúsenosť spoločného pôsobenia ako ad hoc poskladané mnohonárodnostné sily. Taktiež môžu byť finančne menej nákladné než iné zahraničné jednotky. Navyše si môžu vyberať zo širokej databázy osvedčených bojových veteránov.*“¹²

Skúsení, vzdelaní, odborne zdatní, vycvičení a bojovými operáciami zocelení kontraktori v mnohých prípadoch naozaj predstavujú to najlepšie, čo možno v politicky, vojensky a bezpečnostne komplikovanej situácii využiť. V prípade, že ich zamestnávateľom

¹⁰ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staroní aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 129.

¹¹ AVANT, D. D. 2007. *Contracting for Services in U.S. Military Operations*. In Bureš, O. – Nedvědícká, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staroní aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 130.

¹² HOWE, H. M. 1998. *Private Security Forces and African Stability. The Case of Executive Outcomes*. In Bureš, O. – Nedvědícká, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staroní aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 131.

je veľká, komplexná a na trhu vojenských služieb etablovaná SVS, schopnosť rýchlej reakcie a ich nasadenia v ohnisku napätia, prípadne v mieste konfliktu sa zvyšuje. Spolu s flexibilitou a pružnosťou vyplývajúcou z už spomínaného priamejšieho, menej stupňového velenia a riadenia SVS, tak predstavuje schopnosť rýchlej reakcie jeden zo základných predpokladov na úspešné splnenie cieľov misie.

1.5 Využitie trhového mechanizmu pri obstarávaní služieb SVS

Jeden z ďalších argumentov zástancov využívania SVS je založený využití trhového mechanizmu pri obstarávaní vojenských služieb. Moderné SVS ako obchodné, komerčne orientované spoločnosti, sú nútené pôsobiť na trhu a ponúkať potenciálnym zákazníkom svoj produkt – rôzne druhy vojenských služieb,¹³ a to v čo najvyššej možnej kvalite a za prijateľnú cenu. Trhový mechanizmus ich núti neustále zvyšovať úroveň a kvalitu svojich služieb, kým regulárne národné ozbrojené sily takýmto trhovým tlakom nie sú vystavené. SVS musia svoje zákazky vysúťažiť vo výberových konaniach a aby boli schopné dosahovať zisk, musia byť spoľahlivými partnermi pre svojich klientov, bez ohľadu na to, či ide o vládne alebo nevládne organizácie, medzinárodné inštitúcie alebo súkromné spoločnosti. Ak sú zároveň správne nastavené ekonomické, legislatívne, technické a odborné podmienky poskytovania vojenských služieb, obstarávanie služieb SVS na trhu môže priniesť významné úspory v rozpočtoch ich klientov. Jennings v tejto súvislosti uvádza, že *„privatizácia a outsourcing niektorých funkcií štátu vedie k úsporám nákladov, znižuje plytvanie a duplicitu, vedie ku skvalitneniu služieb a lepším výsledkom. Privatizácia niektorých vojenských funkcií – hlavne tých, ktoré súvisia s logistikou, zásobovaním, dopravou a údržbou zbraní – armáde uľaví od týchto podružných funkcií a umožní jej sústrediť sa na svoje hlavné poslanie, čím je bojová činnosť“*.¹⁴

1.6 Poskytovanie špeciálnych služieb

Inovácie a dynamický vývoj nových, pokrokových technológií prinášajú v oblasti vojenstva výrobu kvalitatívne lepších, výkonnejších, účinnejších a efektívnejších zbraní, zbraňových systémov a vojenskej techniky. Ich zavádzanie do výzbroje národných armád spôsobuje jednak rast ich závislosti na moderných zbraňových systémoch a vyspelých

¹³ Blížšie pozri: IVANČÍK, R. 2016. Teoretické a terminologické východiská skúmania problematiky definovania a typológie súkromných vojenských spoločností. In *Vojenské reflexie*, 2016, roč. 11, č. 1, s. 7-29. ISSN 1336-9202. Dostupné na internete na : <http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexie_XI_1.pdf>

¹⁴ JENNINGS, K. M. 2006. *Armed Services. Regulating the Private Military Industry*. Oslo : Fafo, 2006. 66 s. ISBN 82-7422-542-2, s. 36

technológiách, a jednak problémy týkajúce sa dostatočného osvojenia si všetkých vysoko špecializovaných techník a zručností nevyhnutných na obsluhu najmodernejších zbraňových systémov a vojenskej techniky. Ozbrojené sily sú preto nútené v čoraz väčšej miere využívať na civilnom trhu dostupné technológie, ktoré si následne vo väčšej alebo menšej miere prispôsobujú vlastným aktuálnym vojenským potrebám.

Najväčšie problémy nastávajú najmä pri údržbe a servise jednotlivých vysoko sofistikovaných zbraní a zbraňových systémov, modernej vojenskej techniky a špičkových špeciálnych technológií, ktoré si vyžadujú vysokú mieru špecializácie, ktorá spravidla presahuje možnosti v armádach bežne zavedených vojenských odborností a špecializácií. Mnohé z nich si nedokážu zabezpečiť ani v najvyspelejších ozbrojených silách sveta. Z toho dôvodu sú špeciálne služby pri údržbe a prevádzke technicky vysoko vyspelých systémov a techniky zabezpečované cestou civilných expertov najímaných SVS. Tie si môžu na rozdiel od ozbrojených síl dovoliť najat' na realizáciu špeciálnych služieb expertov z celého sveta, bez ohľadu na to či ide o bývalých príslušníkov špeciálnych síl alebo iných špecializovaných zložiek ozbrojených síl, alebo civilných špecialistov z jednotlivých technicky a technologicky vyspelých odvetví.

Najväčšia výhoda SVS v tomto prípade spočíva v tom, že SVS sú schopné vďaka svojej pružnosti, schopnosti rýchlej reakcie, absencie byrokratických a organizačných obmedzení a využívania trhového mechanizmu uspokojiť požiadavky svojich zákazníkov a zabezpečiť pre nich nevyhnutné špeciálne služby. Avant v nadväznosti na uvedené hovorí, že *„náborové politiky národných armád často ani neumožňujú nábor cudzincov, čo je pri určitých špecializáciách limitujúci faktor, lebo v niektorých krajinách nie sú potrební experti vôbec k dispozícii“*.¹⁵

1.7 Absencia iných alternatív

O tom, či absencia iných alternatív je viac pozitívom alebo skôr negatívom by bolo možné viesť diskusiu.¹⁶ V každom prípade pre krajiny, ktoré nemajú vlastné dostatočné disponibilné finančné, materiálne a/alebo ľudské zdroje na vedenie vojenských operácií alebo realizáciu iných potrebných vojenských aktivít vlastnými silami, predstavuje využitie služieb SVS skôr nutnosť ako slobodnú voľbu, nakoľko iná dostupná alternatíva v danom čase pre ne

¹⁵ AVANT, D. D. 2007. *Contracting for Services in U.S. Military Operations*. In Bureš, O. – Nedvěďická, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 133.

¹⁶ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 136.

neexistuje. Napríklad Prado na margo tohto problému uvádza, že *„ak vláda krajiny nemá dostatok vojakov k odrazeniu nepriateľa, tak privatizácia vojenských služieb môže byť v priebehu vojnového konfliktu jedinou možnosťou k ich zaisteniu. Ďalším príkladom absencie voľby je privatizácia špeciálnych služieb, ktoré môžu byť zaistené výlučne kontraktormi v prípadoch, kedy vlastný vojenský personál nemá potrebné schopnosti, skúsenosti alebo vybavenie k ich výkonu.“*¹⁷

Vzhľadom na vyššie uvedené pozitívne stránky pôsobenia SVS a vzhľadom na politické, ekonomické, vojenské a bezpečnostné problémy panujúce v konfliktných zónach, tieto spoločnosti predstavujú mnohokrát najjednoduchšiu, najvhodnejšiu a najefektívnejšiu alternatívu riešenia vzniknutých problémov. Potvrdzuje to aj Shearer, podľa ktorého *„medzinárodné spoločenstvo de facto rezignovalo na všetky vízie o intervenciách v afrických konfliktoch, bez ohľadu na mieru humanitárneho utrpenia, a preto všade tam, kde miestna vláda nie je schopná zaistiť ani základnú bezpečnosť svojim občanom, je možné zásah SVS považovať za akt skutočne etickej zahraničnej politiky.“* Zároveň na margo tohto problému kladie otázku: *„Ak súkromné vojenské sily, operujúce s mandátom medzinárodnej autority a v rámci medzinárodného práva, môžu ochrániť civilistov, je morálne odmietnuť poskytnúť ľuďom túto ochranu len preto, že štáty nemôžu alebo nechcú dať k dispozícii svoje sily, aby túto ochranu zabezpečili?“*¹⁸

Uvedené myšlienky potvrdzujú, že rozumné využívanie SVS v rámci manažmentu konfliktov by mohlo spoločenstvu (vládam, organizáciám) poskytnúť vhodný nástroj na riešenie vzniknutých problémov, a to tak na národnej, ako aj medzinárodnej úrovni.

2 NEGATÍVNE STRÁNKY PÔSOBNIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

Jeden z hlavných dôvodov, prečo zatiaľ vlády viacerých štátov, ako aj niektoré medzinárodné inštitúcie, nevládne organizácie alebo súkromné spoločnosti nevyužívajú služby SVS, predstavujú negatívne stránky ich pôsobenia (aktivít, činností). Na základe doterajšieho výskumu riešenej problematiky, odbornej literatúry a prezentovaných názorov renomovaných odborníkov medzi najväčšie negatíva (nevýhody, zápory) pôsobenia SVS patria:

¹⁷ PRADO, M. M. 2009. Private Prisons and the Democratic Deficit. In: Chestermann, S. – Fischer, A. 2009. *Private Security Public Order: The Outsourcing of Public Services and Its Limits*, s. 107-132. Oxford University Press, 2009. 272 s. ISBN 978-0-19957-412-4, s. 108.

¹⁸ SHEARER, D. 2001. *Privatising Protection*. Dostupné na internete na: <<https://www.globalpolicy.org/nations-a-states/private-military-a-security-companies/pmscs-and-the-un/40933-privatising-protection.html>>

- normatívna kritika využívania služieb SVS,
- absencia a/alebo obchádzanie kontroly a transparentnosti,
- nespoľahlivosť,
- problémy subordinácie,
- komodifikácia bezpečnosti,
- považovanie SVS za aktérov neokolonializmu,
- kvalita kontraktorov,
- porušovanie ľudských práv,
- poskytovanie služieb akémukoľvek zákazníkovi
- náklady
- negatívne dopady na fungovanie národných ozbrojených síl.

2.1 Normatívna kritika využívania služieb SVS

Podľa názorov niektorých expertov je neprijateľná už len samotná idea využívania SVS orientovaných na zisk na zaistenie verejného poriadku a bezpečnosti. Podľa Sarah Percy ide o dve kľúčové morálne výhrady, ktoré pretrvávajú po stáročia a sú relevantné aj pre mnohé súčasné SVS, a to dokonca aj vtedy, keď nefunkčný či slabý štát nie je schopný alebo ochotný chrániť svojich občanov. Jej výhrady spočívajú v tom, že využitie SVS vždy legitimizuje zabíjanie bez vzťahu k patričnému dôvodu a že zároveň podkopáva náležitý vzťah medzi občanom a štátom.¹⁹

Patričný dôvod k zabíjaniu sa podľa Percy menil (od ochrany náboženskej viery až po obranu národných záujmov v 20. storočí), ale viac menej nikdy nezahŕňal finančný zisk. Jej druhá výhrada vychádza z presvedčenia, že je veľmi dôležité udržiavať určitý vzťah medzi občanom a štátom, ktorý by obmedzoval možnosti použitia sily voči iným štátom i voči občanom samým. A práve najímanie platenej a cudzej sily tento vzťah nevyhnutne a výrazne podkopáva, na čo poukazoval už Machiavelli. Podľa neho má každý občan špeciálnu a nenahraditeľnú vojenskú povinnosť voči svojmu štátu. Tvrdil, že *„kým rodený vojak bojujúci za svoju vlasť týmto prispieva k jej sile; žoldnier bojujúci sám za seba ju naopak aspoň dvoma spôsobmi oslabuje. Po prvé, žoldnier je proste menej efektívny, pretože nie je motivovaný tak, ako národný vojak. A po druhé tým, že nahrádza národného vojaka, aktívne podkopáva zodpovednosť voči vlasti, ktorá je kľúčová pre silný štát.“*²⁰

¹⁹ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 137.

²⁰ PERCY, S. 2007. Mercenaries – The History of a Norm in International Relations. In Bureš, O. – Nedvědická, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 138.

Podobné výhrady možno nájsť aj u množstva ďalších výrazných osobností z oblasti politiky, vojenstva, filozofie alebo ekonómie.

2.2 Absencia a/alebo obchádzanie kontroly a transparentnosti

Odporcovia využívania SVS poukazujú na to, že i keď sú SVS obchodné spoločnosti, ktoré pôsobia na trhu a musia sa riadiť stanovenými pravidlami, aby uspeli v konkurenčnom prostredí a dosiahli zisk, samoregulačné tržné mechanizmy nie sú vždy dokonalé a neprinášajú okamžitý efekt, pretože pôsobia skôr z dlhodobého hľadiska. Navyše, podľa kritikov SVS honba za ziskom môže byť pre mnohé SVS oveľa dôležitejšia ako ochrana záujmov ich klienta, pričom to, čo je dobré pre akcionárov SVS, nemusí byť vždy dobré pre ich klientov alebo pre verejnosť ako celok.

Okrem klasických nešvárov, typických pre akékoľvek súkromné podnikanie, existujú napríklad aj indicie o tom, že rozhodnutie americkej vlády využívať v takej veľkej miere SVS bolo prijaté s cieľom vyhnúť sa transparentnosti a kontrole miery nasadenia USA v Iraku a v Afganistane. Procedurálny postup pri uzatváraní zmluvy medzi vládou a SVS je totiž úplne odlišný v porovnaní s nasadením regulárnych ozbrojených síl. Podľa kritikov je menej transparentný a uprednostňuje výkonnú zložku pred legislatívnou, v rámci politického procesu posilňuje súkromné záujmové vplyvy, a v niektorých prípadoch uprednostňuje zahraničné vlády alebo súkromné subjekty, ktoré za poskytnuté služby platia.²¹

Obmedzená kontrola, transparentnosť a uprednostňovanie výkonnej zložky moci pred legislatívou znižuje demokratickosť celého procesu a súčasne preferovaním určitých záujmov na úkor iných vedie k splošteniu politického procesu ako celku, pretože ten potom neodráža širokú škálu záujmov všetkých relevantných skupín obyvateľstva,²² ale len určitej preferovanej skupiny.

Problematickým sa javí aj fenomén tzv. „zámeny zodpovednosti“, ku ktorej dochádza vtedy, keď si vláda štátu privlastňuje úspech za vydané akcie SVS a/alebo naopak odmieta prevziať zodpovednosť za nevydané akcie. Privatizácia vojenstva tak dáva vládam štátov jedinečnú príležitosť k prevzatíu zodpovednosti selektívnym spôsobom. Podľa Singera „je

²¹ AVANT, D. D. 2007. *Contracting for Services in U.S. Military Operations*. In Bureš, O. – Nedvěďická, V. 2012. *Súkromé vojenské spoločnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 140.

²² BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Súkromé vojenské spoločnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 139-140.

problém „zámeny zodpovednosti“ a jeho vplyv na fungovanie demokracie a systém kontrol a protiváh natolko závažný, že nemôže ospravedlniť privatizáciu bezpečnosti.“²³

V tejto súvislosti je potrebné zmieniť sa aj o ďalšom fenoméne tzv. „čiernych operácií“, ktoré sú vládami údajne úmyselne zadávané vybraným SVS, nakoľko využitie pravidelnej národnej armády by bolo politicky nepriechodné. Aj keď spoľahlivé údaje o týchto operáciách neexistujú, podľa Scahilla môžu predstavovať až 10 % zo všetkých aktivít realizovaných SVS.²⁴ Ako konštatuje Pelton: „*Privátna bezpečnosť nemá žiadnu ideológiu, žiadnu domovinu, žiadnu vlajku. Nie je žiadny Boh a vlast'. Je iba výplatný šek*“.²⁵

Odporcovia využívania SVS v tejto súvislosti kriticky poukazujú aj na veľmi úzke väzby medzi SVS a vysoko postavenými vládnymi úradníkmi vo vládach západných štátov, ktorí zadávanie tzv. čiernych operácií na jednej strane značne uľahčujú a na druhej strane zasa naopak komplikujú efektívne prijímanie a implementáciu aj tých najprepracovanejších regulačných rámcov nielen na národnej úrovni. Niektorí autori preto hovoria o SVS aj ako o „tajných krídlach vlády“.²⁶ Problematickými sú najmä prípady, kedy štát nemá priamu kontrolu nad konaním SVS, či už preto, že ju mať nechce, alebo preto, lebo jej reálne nie je schopný.

2.3 Nespoľahlivosť

Ďalší problém, ktorý úzko súvisí s nedostatočnou kontrolou SVS, spočíva v tom, že kontraktori z SVS môžu jednoducho odmietnuť plnenie príliš riskantnej úlohy, pri plnení ktorej by mohlo dôjsť k stratám na životoch, alebo dokonca môžu štrajkovať priamo na bojisku, nakoľko nepodliehajú riadnym vojenským veliteľom. V prípade zmien podmienok v mieste nasadenia, ktoré neobsahuje ich kontrakt, v podstate môžu dať výpoveď, čo žiadny riadny príslušník ozbrojených síl nemôže urobiť. Preto neexistuje žiadna záruka, že kontraktori budú plniť to, o čom v prípade vojakov z dôvodu ich štatútu neexistujú žiadne pochybnosti.

SVS navyše prioritne zohľadňujú záujmy svojich akcionárov a nie svojich klientov. Náklady na zmluvné aktivity sa v niektorých prípadoch môžu oproti spracovaným

²³ SINGER, P. W. 2008. *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1, s. 215.

²⁴ SCAHILL, J. 2009. *Blackwater: CIA Assassins?* Dostupné na internete na: <<http://www.thenation.com/article/blackwater-cia-assassins/>>

²⁵ PELTON, R.Y. 2008. *Oprávnění zabíjet – kontraktori ve válce s terorizmem*. Praha : Mlada Fronta, 2008. 416 s. ISBN 978-80-2041-907-1, s. 244.

²⁶ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 141.

kalkuláciám z akýchkoľvek dôvodov (napríklad kvôli rastúcim nepokojom a zvýšenému nebezpečenstvu v mieste pôsobenia) rapídne zvýšiť a žiadna súkromná spoločnosť nemá záujem na tom, aby jej náklady rástli a jej zamestnanci a majetok boli vystavení väčšiemu riziku, ako bolo zmluvne dohodnuté. Riziko prekračujúce určitú medzu preto môže viesť k vypovedaniu zmluvy. Následné spory medzi zmluvnými stranami a z toho vyplývajúce čo i len krátkodobé zdržanie môžu mať ďalekosiahle negatívne dôsledky na celkový výsledok misie.²⁷

K problémom môže dôjsť aj vtedy, ak pre zmluvnú SVS zabezpečujú niektoré parciálne činnosti, práce alebo služby ďalšie súkromné firmy subdodateľským spôsobom. Ako príklad uvádza Singer prípad Kanady: „V júli 2000 prepravovala prenajatá transportná loď GST Katie jednotku Kanadskej armády z Bosny a Hercegoviny, vrátane viac ako 550 tankov a obrnených vozidiel, 350 kontajnerov s muníciou a ďalším citlivým vojenským materiálom. Kvôli finančnému sporu medzi dvoma subdodateľskými firmami loď začala krúžiť na hraniciach kanadských vôd. Pokiaľ nebol spor vyriešený, loď odmietla dokončiť plavbu a v podstate tak držala v šachu skoro jednu tretinu celkového vybavenia kanadskej armády aj s jej vojakmi. Celá záležitosť sa ťažila skoro dva týždne.“²⁸ Ešte vážnejšie následky a negatívne dopady by mohla mať obdobná sporná situácia, v prípade že by SVS zabezpečovala dopravu jednotiek, techniky a materiálu do konfliktnej oblasti.

2.4 Problémy subordinácie

Hoci existuje viacero podporných argumentov hovoriacich, že skupiny kontraktorov môžu byť nasadené rýchlejšie ako vojenské jednotky, existujú aj iné názory, podľa ktorých vojaci dokážu reagovať na meniacu sa situáciu v prípade nasadenia vojenských síl rýchlejšie, ako keď sú nasadení kontraktori. Jedným z dôvodov je fakt, že SVS nemajú taký prístup ku spravodajským službám a informáciám, vojenskej komunikačnej a informačnej sieti alebo zavedeným systémom rýchlej reakcie či ochrany.

Nedostatok formálne zdieľaných informácií o nastávajúcich hrozbách a prebiehajúcich alebo plánovaných operáciách je kľúčovým chýbajúcim článkom. V tejto súvislosti vyvstáva otázka, prečo by alebo do akej miery či úrovne by mala armáda zdieľať utajované informácie s entitami, ktoré jednak nespádajú pod ich velenie a jednak sa skladajú s príslušníkov iných

²⁷ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 143.

²⁸ SINGER, P. W. 2008. *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1, s. 160.

krajín. Podľa informácií od jednej z SVS potom „nedostatok informácií spôsobuje, že kontraktori slepo pobejú, hľadajúc miesto, kam by mali ísť“.²⁹

Fungujúca subordinácia, koordinácia a kooperácia medzi vojenskými jednotkami a SVS by mala byť jedným zo základných predpokladov úspešného dosiahnutia cieľov operácie. Tento koncept však vo viacerých prípadoch zlyhal. Veliaci dôstojníci sa často musia obávať problémov spojených s tým, že iné ozbrojené skupiny (kontraktorov) operujú v ich sektore zodpovednosti, ale mimo rozsah ich právomoci. Vojenský velitelia potom často nemajú prehľad o denných akciách firiem v zóne ich zodpovednosti. Výsledkom takéhoto nesúladu je niekoľko obetí tak medzi kontraktormi, ako aj vojakmi z dôvodu tzv. priateľskej strelby (*friendly fire*).

Nevyjasnený vzťah medzi kontraktormi a vojakmi predovšetkým v oblasti velenia a riadenia a nefungujúca subordinácia môžu mať vážne dopady nielen na splnenie čiastkovej úlohy, ale aj na celú operáciu. Miestne obyvateľstvo obvykle nie je schopné rozlíšiť oficiálne regulárne vojenské sily a súkromné sily a neopatrný chybný krok môže zmariť dosiahnutý pokrok, vyvolať vlnu ďalšieho násillia a nepokojov a negatívne ovplyvniť situáciu v mieste nasadenia.

Aj z týchto dôvodov kritici využívania SVS argumentujú, že ozbrojené sily sa plnení im stanovených cieľov v bojových operáciách nemôžu spoliehať na služby zabezpečované externými dodávateľmi.

2.5 Komodifikácia bezpečnosti

Vzhľadom na nevýhodné zmluvné kontrakty a nie celkom fungujúci voľný trh so službami SVS, odporcovia SVS poukazujú na hrozbu komodifikácie bezpečnosti, čiže na nebezpečenstvo vzniku stavu, kedy politická moc nad kontrolou použitia súkromného násillia bude primárne rozdelená podľa prístupu k bohatstvu, čo zo sebou nesie riziko inštitucionalizácie bezpečnosti. Reálne teda hrozí, že predstavitelia SVS zvolia iný prístup k bohatým zákazníkom a iný prístup k chudobnejším zákazníkom. To je však potenciálne veľmi nebezpečné, pretože zaistenie bezpečnosti „bohatých“ ovplyvňuje aj bezpečnosť všetkých ostatných, či už pozitívne alebo negatívne. Preto je nutné zaistiť kľúčové služby aj

²⁹ NOVÝ, J. – ZAPLETALOVÁ, P. 2007. Nové jevy v činnosti ozbrojených sil – nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí. In *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), zvláštné číslo, s. 139-144. ISSN 1210-3292, s. 142

pre tých, ktorí nie sú schopní za ne zaplatiť.³⁰ Na medzinárodnej úrovni tak hrozí, že chudobnejšie štáty si nebudú môcť dovoliť dostatočnú vojenskú ochranu a stanú sa závislými na SVS. Nedostatok iných možností tiež môže donútiť chudobnejšie krajiny k prijatiu takých podmienok, ktoré môžu byť pre ne veľmi nevýhodné. Komodifikácii bezpečnosti nahráva aj súčasná štruktúra bezpečnostného biznisu, vďaka ktorej „sa SVS nespokojná s určitými národnými reguláciami môže jednoducho presťahovať do zahraničia, alebo sa im môže vyhnúť rozpustením a následným znovuobjavením sa v mierne pozmenenej podobe“.³¹

2.6 Považovanie SVS za aktérov neokolonializmu

Niektorí odporcovia využívania služieb SVS prezentujú názor, že na využívanie SVS možno nazerať ako na novodobý kolonializmus. Kritizujú najmä západné mocnosti, ktoré na základe svojho vlastného rozhodnutia najímajú SVS, a kedykoľvek to považujú za potrebné, nasadzujú kontraktorov do menej rozvinutých krajín v Afrike pod zámienkou posilnenia práva a bezpečnosti v danej krajine, pričom však sledujú predovšetkým svoje geopolitické záujmy a ciele bez nasadenia vlastnej armády, čo je veľmi výhodné najmä v krajinách s nedbalým (vlašným) prístupom k dodržiavaniu ľudských práv.

Podľa Aninga „finálnym výsledkom praxe západných vlád využívať SVS pre svoje zahraničné politické ciele je bezbožné spojenectvo medzi žoldnieri, demokratickou politikou, korporáciami, financiami a neúmyselným schvaľovaním násillia Spojeným kráľovstvom, Spojenými štátmi, Organizáciou spojených národov, Commonwealthom, Organizáciou africkej jednoty a ich spojencami.“³² Podobná kritika sa objavuje aj pri SVS najatých americkou vládou, ktoré pôsobili v bývalej Juhoslávii alebo v rámci protidrogových operácií v Kolumbii.

2.7 Kvalita kontraktorov

Kvalita kontraktorov pracujúcich pre rôzne na trhu pôsobiace SVS predstavuje ďalšiu oblasť, v ktorej odporcovia SVS vidia viacero problémov, ktoré následne využívajú pri argumentácii proti ich pôsobeniu. Najvážnejšie z nich sa týkajú náboru a prijatia kontraktorov

³⁰ BARAK-EREZ, D. 2009. The Privatization of Violence. In Chestermann, S. – Fischer, A. 2009. *Private Security Public Order: The Outsourcing of Public Services and Its Limits*, s. 107-132. Oxford University Press, 2009. 272 s. ISBN 978-0-19957-412-4, s. 84.

³¹ AVANT, D. D. 2007. The Emerging Market for Private Military Services and the Problems of Regulation. In Bureš, O. – Nedvěďická, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 146.

³² ANING, E. K. 2001. *Whiter Africa's Security in the New Millenium*. In Bureš, O. – Nedvěďická, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 146.

do zamestnania v porovnaní s náborom občanov do regulárnych národných ozbrojených síl a ich prijatím do služobného pomeru.

Problém podľa kritikov spočíva najmä v tom, že ak má niekto záujem vstúpiť do armády, musí najprv splniť vopred presne stanovené kritéria výberového konania, zahŕňajúce okrem rôznych odborných testov aj psychotesty a testy z fyzickej výkonnosti. Až po ich úspešnom zvládnutí si ozbrojené sily vyberú najúspešnejších a najvhodnejších kandidátov a ponúknu im voľné miesta v ich štruktúre. Neoddeliteľnou súčasťou, resp. základnou podmienkou vstupu do ozbrojených síl je zloženie prisahy. Za zmienku stojí, že podmienky výberového konania sú verejne známe a celý proces je pod kontrolou zodpovedných zložiek ministerstva obrany alebo poverených súčastí ozbrojených síl.

V prípade náboru do SVS nie je postup prijímania nových kontraktorov verejne známy a ani zákazníci SVS spravidla nedisponujú informáciami a údajmi o tom, akým výberovým procesom záujemcovia o prácu v SVS prešli, aké výsledky dosiahli a aké konkrétne požiadavky pri výberovom konaní splnili. SVS zvyčajne nie sú ochotné poskytovať údaje o svojich zamestnancoch a ak aj niektoré spoločnosti zverejnia tieto informácie, pre ich zákazníkov je veľmi ťažké si predložené údaje a informácie spoľahlivo overiť. V mnohých prípadoch ani samotné SVS nedisponujú spoľahlivými informáciami, či dokonca ani nevedú záznamy o svojich zamestnancoch.

2.8 Porušovanie ľudských práv

Odporcovia SVS vzhľadom na absenciu medzinárodnej regulácie činnosti SVS a neadekvátnosť i nedostatočnosť národných regulačných rámcov poukazujú na to, že stále existuje pomerne značné riziko toho, že kontraktori (aj vzhľadom na vyššie uvedené problémy spojené s ich náborom a kvalitou) môžu v rámci plnenia im stanovených úloh, resp. v rámci prebiehajúcich operácií vykonávať aj také činnosti, ktorými môžu hrubo porušovať základné ľudské práva. Mnoho takýchto prípadov bolo aj zdokumentovaných.

Medzi najznámejšie prípady, ktoré prenikli na verejnosť, patria najmä obvinenia kontraktorov zo spoločnosti DynCorp zo sexuálneho otroctva, kúpy, únosov a predaja maloletých dievčat počas ich pôsobenia v Bosne a Hercegovine,³³ alebo známy škandál z irackého väzenia Abu Ghraib, kde nielen americkí vojaci, ale aj kontraktori zo SVS CACI a Titan mučili zadržaných Iračanov. Išlo najmä o páchanie fyzického a psychického násillia,

³³ TRAYNOR, I. 2003. *The Privatization of War*. In Guardian, 2003. Dostupné na: <<http://www.hartford-hwp.com/archives/27a/236.html>>

vrátenie polievania vodou – tzv. waterboardingu, neprimeraného použitia sily, sexuálneho zneužívania a zastrašovania pomocou služobných psov.³⁴

Na oboch prípadoch je zarážajúce, že kým dvanásť amerických vojakov podieľajúcich sa na mučení v irackej väznici bolo americkými vojenskými súdmi odsúdených k viacročným trestom odňatia slobody, proti kontraktorm neboli vznesené žiadne obvinenia. Navyše, americká vláda namiesto toho, aby zmluvu s oboma spoločnosťami zrušila, ju naopak rozšírila! Rovnako v prípade kontraktorov z DynCorpu nebol nikto obvinený. Alarmujúce je v tomto prípade však to, že kým páchatelia boli po prevalení škandálu promptne stiahnutí z dosahu miestnych súdov a nič sa im nestalo, spoločnosť sa zamestnankyni, ktorá na prípad prvá upozornila, najprv vyhrážala, potom ju degradovala a nakoniec prepustila.³⁵

Známych je aj mnoho ďalších prípadov hrubého porušovania ľudských práv kontraktormi, napríklad pri zámernej bezdôvodnej streľbe a usmrtení civilného obyvateľstva. Pritom iba minimum páchatel'ov bolo za svoje činy potrestaných. Jeden z naozaj ojedinelých prípadov, kedy sudca vyniesol rozsudok doživotného väzenia nad zamestnancom SVS, sa odohral 13. apríla 2015. Išlo o bývalého príslušníka americkej SVS Blackwater Nicholasa Slattena za zmasakrovanie 14 neozbrojených irackých civilistov v Bagdade v roku 2007. Jeho traja kolegovia boli odsúdení na 30 rokov väzenia.³⁶

2.9 Poskytovanie služieb akémukoľvek zákazníkovi

V tomto prípade odporcovia využívania SVS kritizujú najmä skutočnosť, že pokiaľ bude regulácia SVS založená len na strete ponuky a dopytu na trhu, vždy budú existovať aj také SVS, ktoré poskytnú svoje služby komukoľvek, kto bude ochotný za ne dobre zaplatiť, bez ohľadu na to, o akého zákazníka ide. Navyše, ak v praxi neexistuje žiadna legislatíva, žiadne záväzné pravidlá alebo akékoľvek iné normy, ktoré by ich obmedzovali v tom, komu môžu a komu nemôžu poskytovať SVS svoje služby. Ako uvádzajú Bureš a Nedvědická: „Teoreticky si ich služby tak môžu objednať nielen vlády demokratických štátov, renomované

³⁴ HERSCH, S. M. 2004. *Torture at Abu Ghraib*. Dostupné na: <<http://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib>>

³⁵ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 149.

³⁶ SME. 2015. *Exzoldnierov Blackwater odsúdili za masaker v Bagdade*. Dostupné na internete na: <<http://svet.sme.sk/c/7749595/exzoldnierov-blackwater-odsudili-za-masaker-v-bagdade.html>>

medzinárodné vládne i nevládne organizácie alebo súkromné spoločnosti, ale aj diktátorské režimy, povstalecké skupiny či drogové kartely“.³⁷

A hoci veľká väčšina SVS prehlasuje, že svoje služby poskytujú iba medzinárodne uznávaným režimom a organizáciám, existujú indície, že niektoré SVS sa nevyhýbajú práci ani pre oveľa menej dôveryhodné entity. Singer na potvrdenie toho hovorí, že „*existujú špekulácie o tom, že niektoré SVS v minulosti pracovali aj pre nadnárodné zločinecké organizácie, a správa International Consortium of Investigative Journalists z roku 2002 dokonca uvádza, že niektoré SVS najmä v tzv. zlyhávajúcich štátoch (failed states) bežne prechádzajú medzi tajnosťami opradenými svetmi obchodu, organizovaného zločinu a terorizmu.*“³⁸

2.10 Náklady

V odbornej literatúre sa dosiaľ nenachádzajú žiadne naozaj hodnoverné a serióznym vedeckým výskumom potvrdené dôkazy o tom, že využívanie služieb SVS vedie k znižovaniu nákladov. Samozrejme, existujú názory viacerých expertov, že služby SVS môžu vládam, organizáciám alebo spoločnostiam náklady ušetriť, avšak existujú aj viaceré protichodné názory, ktoré práve naopak poukazujú na skutočnosť, že využívanie kontraktorov služby skôr predražuje.

Vyššie náklady môžu byť výsledkom poskytovania vysoko špecializovaných služieb, ktoré si vlády, organizácie alebo spoločnosti nedokážu samé zabezpečiť, prípadne môžu byť odrazom náročnosti alebo hroziaceho nebezpečenstva. Napríklad po americkej invázii do Iraku dostali kontraktori, ktorí predtým pôsobili v Kolumbii, ponuku ísť pracovať do Iraku za trojnásobne vyšší plat.³⁹

Podľa Peltona „*čiastka pripísaná na ťarchu amerického daňového poplatníka za mzdu kontraktora 600 dolárov za jeden deň nakoniec činí tisíce dolárov. Porovnateľné náklady na jedného činného vojaka ozbrojených síl s rovnakou skúsenosťou a platovým zaradením pred-*

³⁷ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 151.

³⁸ SINGER, P. W. 2008. *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1, s. 52.

³⁹ AVANT, D. D. 2007. *Contracting for Services in U.S. Military Operations*. In Bureš, O. – Nedvědícká, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 152.

*stavujú len cca 100 až 250 dolárov na deň. A aj keby tieto služby poskytoval štvorhviezdičkový generál, stálo by to zhruba 450 dolárov na deň“.*⁴⁰

V niektorých oblastiach už bolo jasne preukázané, že náklady na jedného kontraktora výrazne prevyšujú náklady na jedného ekvivalentného vládneho zamestnanca. Napríklad v prípade poskytovania služieb spravodajskej podpory údajne priemerné finančné náklady na jedného spravodajského dôstojníka – kontraktora predstavujú až 250 000 USD ročne. Je to vraj až dvojnásobok oproti platu radových príslušníkov amerických spravodajských služieb. Ako uvádza Bureš a Nedvěďická *„tento platový rozdiel je využívaný na získavanie vládnych úradníkov pre prácu v SVS. Ide o tzv. „bidding back“, pričom len americké ministerstvo pre vnútornú bezpečnosť prišlo takto za posledné roky až o dve tretiny svojich vyššie postavených zamestnancov a expertov“*.⁴¹

Niektorí experti na margo problematiky nákladov uvádzajú, že pokiaľ SVS chcú poskytovať svojim zákazníkom skutočne kvalitné služby za čo najnižšie ceny, je to možné len za pomoci výrazného zníženia nákladov. To však môže nepriaznivo ovplyvniť technické vybavenie alebo odborné schopnosti kontraktorov z dôvodu nedostatočného preškolovania, výcviku alebo obmedzeného prístupu k špičkovým technológiám a zariadeniam. Preto je pre SVS nutné vyhnúť sa situáciám, pri ktorých by znižovanie nákladov mohlo negatívne ovplyvniť kvalitu poskytovaných služieb, resp. úspech operácie, čo je však komplikované, pretože čím viac vláda chce, aby sa SVS chovali presne ako armáda, tým viac obmedzujú ich pružnosť. Bez nej náklady spojené s využitím SVS stúpajú.⁴²

Odporcovia využívania služieb SVS poukazujú tiež na ďalší závažný problém týkajúci sa SVS, a tým je sklon ku podvodom a korupcii, ak ich činnosť nie je pod veľmi dôkladnou kontrolou. Bohaté SVS sa preto pokúšajú priamo ovplyvňovať získavanie zákaziek od štátu prostredníctvom úplatkov, lobingu alebo sponzoringu politických strán. Schmitt tvrdí, že *„podľa zistení americkej vlády, jedna nemenovaná americká SVS operujúca v Kuvajte poskytla tisíce dolárov vo forme úplatkov vládnym pracovníkom, ktorí rozhodovali o pridelení*

⁴⁰ PELTON, R.Y. 2008. *Oprávnění zabíjet – kontraktori ve válce s terorizmem*. Praha : Mlada Fronta, 2008. 416 s. ISBN 978-80-2041-907-1, s. 144.

⁴¹ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 153.

⁴² AVANT, D. D. 2007. *Contracting for Services in U.S. Military Operations*. In Bureš, O. – Nedvěďická, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 153.

zákaziek v hodnote 11 miliónov dolárov.⁴³ Spoločnosť KBR, ktorú viedol bývalý americký viceprezident Dick Cheney, zasa v rámci sponzoringu venovala v roku 2004 Republikánskej strane a na Bushovu prezidentskú kampaň 2,2 milióna dolárov.⁴⁴

Z hľadiska nehospodárneho a neefektívneho využívania verejných prostriedkov sa ako najväčší problém pri využívaní služieb SVS z hľadiska nákladov javí uzatváranie dlhodobých zmlúv, v rámci ktorých objednávateľ (zákazník) hradí skutočné náklady na zabezpečenie služby plus určité dohodnuté percento navyše, čo predstavuje zisk spoločnosti. Takéto zmluvy typu „cost-plus“ však vôbec nemotivujú SVS k hospodárnosti a efektívnosti. Ak sa totiž zisk odvíja od výšky vyúčtovaných nákladov, potom platí jednoduchá rovnica – čím vyššie sú náklady, tým vyšší je zisk. Takáto politika potom namiesto snahy o úsporu, resp. efektívne a účelné využívanie zdrojov, vedie skôr k plytvaniu, resp. k navyšovaniu (mnohokrát i umelému) nákladov. Potvrdzuje to množstvo takýchto prípadov z praxe.

2.11 Negatívne dopady na fungovanie národných ozbrojených síl

Negatívne dopady využívania SVS na fungovanie národných ozbrojených síl možno rozdeliť na niekoľko parciálnych častí. Prvú časť problémov predstavujú vzťahy medzi príslušníkmi ozbrojených síl a kontraktormi z SVS. Jednak môže ísť o vnímanie kontraktorov zo strany vojakov ako narušiteľov ich výsostného postavenia pri plnení úloh a o už spomínané problémy v subordinácii, koordinácii a kooperácii. A jednak môže ísť o problémy spojené s rozdielnou výškou zárobku riadnych príslušníkov ozbrojených síl a kontraktorov. Samozrejme, nie všetci kontraktori majú vyššie platy ako vojaci, ale existuje veľké množstvo príkladov z praxe, kedy platy kontraktorov sú aj niekoľkonásobne vyššie ako platy vojakov vykonávajúcich tie isté činnosti. To má potom značný negatívny dopad na regrutáciu nových vojakov do ozbrojených síl, pričom podľa Gregu ide hlavne o problémy s náborom tzv. nedostatkových odborností (zdravotníkov, IT špecialistov, pilotov, technikov a pod.), ktorým ozbrojené sily nedokážu ponúknuť také platové podmienky ako súkromný sektor.⁴⁵

Ďalšie negatívum spočíva v tom, že kontraktori z SVS sú, na rozdiel od príslušníkov ozbrojených síl, povinní v priebehu vojenskej operácie plniť iba tie úlohy, ktoré majú

⁴³ SCHMITT, E. 2007. U.S. Says Company Bribed Officers for Work in Iraq. In Bureš, O. – Nedvěďická, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 153.

⁴⁴ ROSEMAN, N. 2005. The Privatisation of Human Rights Violation - Business Impunity or Corporate Responsibility? The Case of Human Rights Abuses and Torture in Iraq. In *Non-State Actors and International Law*, 2005, Vol. 5, No. 1, s. 77-100. ISSN 1571-8077, s. 84

⁴⁵ GREGA, M.: Involvement of the Armed Forces of the Slovak Republic in Operations and Missions of International Crisis Management. In *Better cooperation for better operation of the future Visegrad EU Battle group*. Wrocław : Military Academy of Land Forces, 2013, s. 156-158. ISBN 978-83-61315-68-1.

dohodnuté v uzatvorenej zmluve. Nie sú povinní plniť iné úlohy a tak ich v podstate ani nie je možné prinútiť, aby vykonávali také činnosti, ktoré sú síce nevyhnutné z dôvodu zmenenej situácie v mieste nasadenia a ktoré môžu byť kľúčové pre úspešné splnenie cieľov operácie, avšak nie sú zahrnuté v ich kontraktoch. Samozrejme, tým môže dochádzať aj k ďalším interpersonálnym problémom medzi vojakmi a kontraktormi, čo má negatívny vplyv na fungovanie ozbrojených síl.

Z dlhodobého hľadiska má využívanie SVS negatívny dopad najmä na niektoré spôsobilosti ozbrojených síl. Negatíva spočívajú v tom, že hoci z krátkodobého hľadiska sa zavádzanie a využívanie nových technológií prostredníctvom expertov SVS javí ako úspornejšie a efektívnejšie, ale z dlhodobého hľadiska sa týmto limituje schopnosť vojakov používať a udržiavať modernú techniku a systémy. V určitých prípadoch vojaci z dôvodu využívania SVS strácajú niektoré spôsobilosti úplne, čím môže štát v podobe ozbrojených síl prísť o určité svoje jedinečné schopnosti nevyhnutné pre zabezpečenie svojej obrany, ako aj zaistenie bezpečnosti v demokratickej spoločnosti. Zároveň sa tým zvyšuje závislosť ozbrojených síl na SVS.

ZÁVER

Ako vidieť, problematika skúmania vzniku, vývoja, rozmachu, pôsobenia, ako aj definovania, klasifikácie či možností regulácie činnosti súkromných vojenských spoločností nie je vôbec jednoduchá. Naopak, je veľmi komplexná a zložitá, zasahujúca do viacerých vedných odborov. Čím masívnejšie je využívanie služieb SVS, čím širšia je paleta nimi ponúkaných a poskytovaných služieb, čím viac zákazníkov (kvantitatívne i typovo) sa na ne obracia a čím väčší je objem a rozsah ich zákaziek, tým je táto problematika zložitejšia a tým viac rôznych atribútov, prvkov, procesov a javov je potrebné vziať do úvahy a relevantných výskumných metód použiť.

V posledných rokoch neustále silnejúce pôsobenie SVS na trhu nie je, podobne ako celá problematika, jednoznačné. Využívanie ich služieb má viacero pozitívnych stránok, napríklad v podobe nižšej ceny, vyššej efektívnosti, pružnosti a schopnosti rýchlej reakcie alebo v poskytovaní špeciálnych služieb. Na druhej strane, však prináša so sebou aj rôzne negatíva, napríklad v podobe absencie a/alebo obchádzaní kontroly, nespoľahlivosti, kvalite, porušovaní ľudských práv, zvýšených nákladoch alebo nežiadúcich dopadoch na národné ozbrojené sily.

Samozrejme, všeobecným cieľom je maximalizovať využitie pozitívnych aspektov pôsobenia SVS a minimalizovať negatívne aspekty v ich činnosti. Otázne však v tomto

případe je, či je vôbec možné zladit' záujmy zákazníkov a záujmy SVS tak, aby došlo k naplneniu vyššie uvedeného cieľa. Mnohokrát sa totiž záujmy jednej strany dostávajú do rozporu so záujmami druhej strany. Kým jedna strana má záujem na čo najrýchlejšom vyriešení problému s čo najnižšími nákladmi, druhá strana má záujem na čo najvyššom zisku. Rýchle vyriešenie problému môže pre ňu znamenať ukončenie ziskového kontraktu, takže z jej uhla pohľadu je pochopiteľné, že sa snaží o navyšovanie nákladov a predlžovanie kontraktu. Podobných príkladov, kedy dochádza k rozporom medzi jednotlivými stranami, existuje prirodzene oveľa viac.

Cieľom predloženej štúdie však nie je vyriešiť tieto rozpory, ale poukázať na ne, skúmať ich a čitateľom z radov odbornej vojenskej a bezpečnostnej komunity i širšej verejnosti predložiť relevantné argumenty bezprostredne sa týkajúce riešenej problematiky, aby si boli sami schopní na základe uvedených informácií a údajov vytvoriť vlastný názor nielen na využívanie SVS, alebo na to, či plusy v pôsobení týchto spoločností prevažujú nad mínusmi, alebo naopak, ale hlavne na to, či je vôbec vhodné pokračovať v privatizácii vojenstva a v ďalšom obmedzovaní monopolu štátu na použitie ozbrojených síl.

POUŽITÁ LITERATÚRA A ZDROJE:

- [1] ALEXANDRA, A. – BAKER, D. P. – CAPARINI, M. 2009. *Private Military and Security Companies: Ethics, Policies and Civil-Military Relations*. New York: Routledge, 2009. 288 p. ISBN 978-1-134081-86-8.
- [2] BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6.
- [3] BUREŠ, O. 2009. Jak regulovat soukromé vojenské společnosti. In *Mezinárodní vztahy*, 2009, roč. 44, č. 4, s. 85-107. ISSN 0323-1844.
- [4] DICKINSON, L. A. 2011. *Outsourcing war and peace: preserving public values in a world of privatized foreign affairs*. New Haven : Yale University Press, 2011, 271 s. ISBN 978-0-300144-86-4.
- [5] ELLINGTON, S. 2011. The Rise of Battlefield Private Contractors. In *Public Integrity*, 2011, roč. 13, č. 2, s. 131-148. ISSN 1099-9922.
- [6] EVERTS, P. 2000. When the Going Gets Rough: Does the Public Support the Use of Military Force? In *World Affairs*, 2000, Vol. 162, No. 3 (2000), s. 91-107, ISSN 0043-8200.
- [7] GREGA, M. 2013. Involvement of the Armed Forces of the Slovak Republic in Operations and Missions of International Crisis Management. In *Better Cooperation for Better Operation of the Future Visegrad EU Battle Group*. Wrocław: Military Academy of Land Forces, 2013, s. 155-168. ISBN 978-83-61315-68-1.

- [8] HARTUNG, W. D. 1996. Mercenaries Inc. In *Progressive*, 1996, roč. 60, č. 4, s. 26-38. ISSN 0033-0736.
- [9] HERSCH, S. M. 2004. *Torture at Abu Ghraib*. Dostupné na: <<http://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib>>
- [10] IPOA. 2003. *Supporting the MONUC Mandate with Private Services in the Democratic Republic of Congo*. IPOA Operational concept Paper, 2003. Dostupné na internete na: <<http://www.hoosier84.com/030201ipoa-drc.pdf>>
- [11] ISENBERG, David. 2009a. *Shadow force: private security contractors in Iraq*. Westport: ABC-CLIO, 2009. 244 s. ISBN 978-0-275-99633-8.
- [12] IVANČÍK, R. 2016. Teoretické a terminologické východiská skúmania problematiky definovania a typológie súkromných vojenských spoločností. In *Vojenské reflexie*, 2016, roč. 11, č. 1, s. 7-29. ISSN 1336-9202. Dostupné na internete na : <http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieXI_1.pdf>
- [13] JENNINGS, K. M. 2006. *Armed Services. Regulating the Private Military Industry*. Oslo : Fafo, 2006. 66 s. ISBN 82-7422-542-2.
- [14] KAZANSKÝ, R. – IVANČÍK, R. 2015. *Teoretické východiská skúmania konfliktov*. Banská Bystrica : Belianum – Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela, 2015. 224 s. ISBN 978-80-557-0857-7.
- [15] KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- [16] KOBLEN, I. – SZABO, S. – BUČKA, P. 2011. *Obranné spôsobilosti, výskum, vyzbrojovanie a obranný priemysel v kontexte európskej spolupráce* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, 2011. 378 s. ISBN 978-80-8040-432-1.
- [17] KRISHNAN, A. 2013. *War as Business: Technological Change and Military Service Contracting*. Aldershot: Ashgate Publishing, Ltd., 2013. 220s. ISBN 978-1-40949-839-1.
- [18] LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
- [19] NEČAS, P. – KELEMEN, M. 2010. *War on insecurity: calling for effective strategy!* Kiev : The Center of Educational Literature, 2010. 157 s. ISBN 978-611-01-023-6.
- [20] NEČAS, P. – SZABO, S. 2006. *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Košice : Faculty of Aeronautics of Technical University, 2009. 111 s. ISBN 978-80-553-0119-8. ISBN 80-8073-433-X.
- [21] NEČAS, P. – SOPÓCI, M. – BUČKA, P. 2010. Integrated approach to security sector reform In *Review of the Air Force Academy : the scientific informative review*. No. 2 (17), 2010, s. 95-102. ISSN 1842-9238.
- [22] NOVÝ, J. – ZAPLETALOVÁ, P. 2007. Nové jevy v činnosti ozbrojených síl – nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí. In *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), zvláštne číslo, s. 139-144. ISSN 1210-3292.

- [23] ORTIZ, C. 2010. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*. Santa Barbara : ABC-CLIO, 2010. 250 p. ISBN 978-0-313-35592-9.
- [24] PEJŘÍMOVSKÝ, M. 2013. Soukromé vojenské společnosti v USA. Dostupné na internete na: <http://www.sekuritaci.cz/soukrome-vojenske-organizace-v-usa/#_edn3>
- [25] PELTON, R.Y. 2008. *Oprávnění zabíjet – kontraktori ve válce s terorizmem*. Praha : Mlada Fronta, 2008. 416 s. ISBN 978-80-2041-907-1.
- [26] PERCY, S. 2007. *Mercenaries – The History of a Norm in International Relations*. New York: Oxford University Press, 2007. 277 s. ISBN 978-0-19160-753-0.
- [27] PRADO, M. M. 2009. Private Prisons and the Democratic Deficit. In Chestermann, S. – Fischer, A. 2009. *Private Security Public Order: The Outsourcing of Public Services and Its Limits*, s. 107-132. Oxford University Press, 2009. 272 s. ISBN 978-0-19957-412-4.
- [28] ROSEMAN, N. 2005. The Privatisation of Human Rights Violation - Business Impunity or Corporate Responsibility? The Case of Human Rights Abuses and Torture in Iraq. In *Non-State Actors and International Law*, 2005, Vol. 5, No. 1, s. 77-100. ISSN 1571-8077.
- [29] ROZEMBERG, P. – ĎURKECH, B. 2015. Pozitívne a negatívne aspekty pôsobenia súkromných vojenských spoločností a možnosti regulácie ich činnosti. In *Kultura Bezpieczeństwa*, 2015, No. 18, s. 142-167. ISSN 2299-4033.
- [30] SCAHILL, J. 2009. *Blackwater: CIA Assassins?* Dostupné na internete na: <<http://www.thenation.com/article/blackwater-cia-assassins/>>
- [31] SHEARER, D. 2001. *Privatising Protection*. Dostupné na internete na: <<https://www.globalpolicy.org/nations-a-states/private-military-a-security-companies/pmscs-and-the-un/40933-privatising-protection.html>>
- [32] SINGER, P. W. 2008. *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1.
- [33] SINGER, P. W. 2003. *Peacekeepers Inc.* Dostupné na internete na: <<http://www.brookings.edu/research/articles/2003/06/usmilitary-singer>>
- [34] SME. 2015. *Exzoldnierov Blackwater odsúdili za masaker v Bagdade*. Dostupné na internete: <<http://svet.sme.sk/c/7749595/exzoldnierov-blackwater-odsudili-za-masaker-v-bagdade.html>>
- [35] STANGER, A. – WILLIAMS, M. E. 2006. Private Military Corporations: Benefits and Costs of Outsourcing Security. In *Yale Journal of International Affairs*, 2006, Vol. 2, No. 1, s. 4-19. ISSN
- [36] STONE, P. H. 2007. Iraq Contractors on Defense. In *National Journal*, 2007, roč. 39, č. 9, s. 76-77. ISSN 2321-2780
- [37] ŠULC, F. 2010. *Počítaní kontraktori*. Dostupné na internete na: <<http://www.onwar.eu/2010/07/27/pocitani-kontraktoru/>>
- [38] TRAYNOR, I. 2003. *The Privatization of War*. In *Guardian*, 2003. Dostupné na: <<http://www.hartford-hwp.com/archives/27a/236.html>>

[39] UESSELER, R. 2008. *Servants of war: private military corporations and the profit of conflict*. Brooklyn : Publishers Group West, 2008, 259 s. ISBN 978-1-59376-202-5.

Recenzenti:

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.,
genpor. v.v. Ing. Peter VOJTEK

STUDIE ÚROVNĚ KOMPETENCE A VĚKOVÉ STRUKTURY ZAMĚSTNANCŮ EKONOMICKÉ SLUŽBY V REZORTU OBRANY

pplk. Ing. Petr MUSIL, Ph.D.

petr.musil2@unob.cz

Ing. Pavel VYLEŤAL, Ph.D.

pavel.vyletal@unob.cz

Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu, Brno

THE STUDY OF THE COMPETENCE LEVEL AND THE AGE STRUCTURE OF ECONOMIC SERVICES EMPLOYEES IN THE MINISTRY OF DEFENCE

ABSTRACT:

The purpose of this article is to introduce the analysis and its results in the field of human resources employed in public body of the Ministry of Defence of the Czech Republic. The main part deals with the issue of the level of competences - education and age structure for different categories of the economic services staff, including gender comparisons. Results of the analysis pointed to the positive and negative tendencies occurring in the level of education, age and gender structure of employees.

KEYWORDS: education, age structure, gender structure, economic service, employee.

ABSTRAKT:

Cílem tohoto článku je seznámit s analýzou a jejími výsledky v oblasti lidských zdrojů zaměstnaných u subjektu veřejné správy Ministerstva obrany České republiky. Hlavní část příspěvku se věnuje problematice části úrovně kompetence - vzdělání a věkové struktury u jednotlivých kategorií zaměstnanců ekonomické služby včetně genderového srovnání. Výsledky analýzy poukázaly na pozitivní, i negativní tendence vyskytující se v úrovni vzdělání, věkové i genderové struktury zaměstnanců.

KLÍČOVÁ SLOVA: vzdělání, věková struktura, genderová struktura, ekonomická služba, zaměstnanec.

ÚVOD

Záměrem předkládané studie/analýzy je souhrnně zmapovat situaci v oblasti plnění části kompetence pro výkon funkce tj. plnění kvalifikačních předpokladů¹ a odborných požadavků² zaměstnanců pracujících v rámci ekonomické služby rezortu obrany na jednotlivých služebních/pracovních místech. Analýze vzdělání - kvalifikačních předpokladů a odborných požadavků u vybraného subjektu veřejného sektoru nebyl zatím v domácí ani zahraniční literatuře věnován dostatečný prostor.

Kvalita a schopnosti zaměstnanců (vojáků z povolání³, státních zaměstnanců⁴ a občanských zaměstnanců⁵), zabezpečujících ekonomické činnosti rezortu obrany, mají významný podíl na hospodárném, efektivním a účelném hospodaření s finančními prostředky. Význam vzdělání (kvalifikační předpoklad) a jeho hodnota jako základní předpoklad pro vykonávání příslušné pozice vzrůstá. Pro její řádný výkon již nestačí základní/profesionální forma vzdělání (máme tím na mysli úplné středoškolské a vysokoškolské vzdělání). Náročná činnost u subjektu státní správy a stále více zaměstnanců pracujících na určitých pozicích mají společný zájem – potřebu dalšího vzdělávání (celoživotní vzdělávání, učení).

Na zaměstnance, kteří působí v rámci ekonomické služby rezortu obrany, jsou kladeny vysoké nároky nejenom v podobě odpovídajícího vzdělání, ale i odborných dovedností. Ekonomická služba⁶, ve které působí, je druhem služby v rámci subjektu státní správy Ministerstva obrany České republiky zajišťující finanční řízení a finanční zabezpečení u organizačních celků rezortu Ministerstva obrany na jednotlivých stupních velení a řízení. Obrázek č. 1 nám znázorňuje Model ekonomického řízení uplatňovaný v rámci rezortu obrany.

Mezi odborné činnosti realizované ekonomickou službou patří např. rozpočtový proces, realizace osobních výdajů, financování, účetnictví, finanční kontrola, controlling, rozhodování a organizování finančního zabezpečení ty v současné době vyžadují odborné

¹ Kvalifikačními předpoklady pro tento článek chápeme jako požadovaný stupeň vzdělání (základní, středoškolské, vysokoškolské), který se stanovuje na daném služebním nebo pracovním místě podle nejnáročnější činnosti nebo práce konané zaměstnancem.

² Odborné požadavky pro dané služební nebo pracovní místo se stanovuje na základě odborných znalostí, dovedností potřebných pro výkon zastávané pozice.

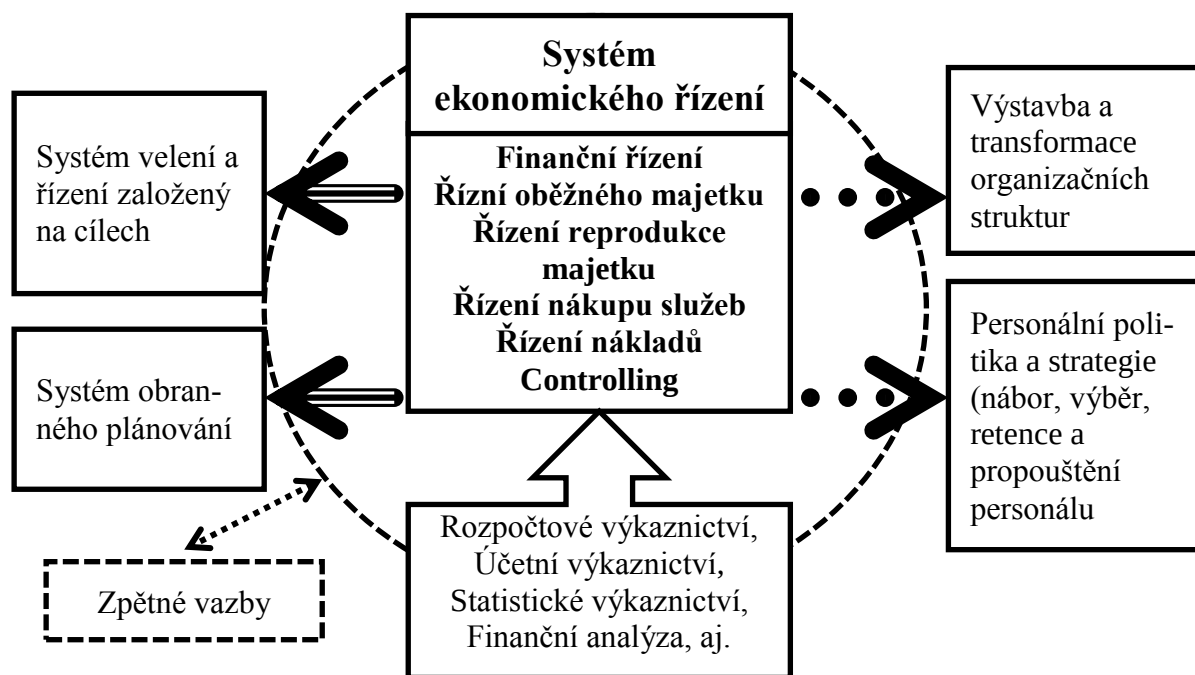
³ Vojákem z povolání je v souladu se zákonem č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání občan, který vykonává vojenskou činnou službu jako svoje zaměstnání.

⁴ Státního zaměstnance chápeme jako fyzickou osobu, která byla v souladu se zákonem č. 234/2014 Sb., o státní službě přijata nebo jmenována na služební místo.

⁵ Občanský zaměstnanec je v souladu se zákoníkem práce fyzická osoba, která se zavázala k výkonu práce v základním pracovněprávním vztahu.

⁶ Ministerstvo obrany České republiky. RMO č. 72/2012. *Finanční řízení a finanční zabezpečení*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2012, 37 s.

dovednosti a znalosti (odborné požadavky). Úroveň odborných dovedností (požadavků) u zaměstnanců ekonomické služby má nemalý dopad na kvalitu realizovaného výstupu.

Obrázek č. 1: Model ekonomického řízení

Zdroj: vlastní zpracování podle Koncepce ekonomického řízení v rezortu obrany

Úkol pro analýzu vzdělání - kvalifikačních předpokladů a odborných požadavků vychází z konstatování v roce 2007, že „se doposud nepodařilo provést úplnou profesiiografii („Profesiiografie je komplexní metoda, umožňující rozbor činností a požadavků na výkon pracovní funkce v organizaci a popis kritérií, které jsou určující z hlediska jejího výkonu a zajištění výkonu v ní. Taková metoda popisu a rozboru informací o pracovních činnostech poskytuje co nejširší spektrum poznatků o pracovníkovi a jeho práci v rámci dané profese a o významu konkrétní funkce pro organizaci jako takovou. Zároveň se stává základním a velmi významným nástrojem výkonu řídicí a personální práce v organizaci i strategického a operativního rozhodování“)⁷ služebních a pracovních míst. Nedokončení resystemizace („Resystemizace je dosažení žádoucího stavu v proporcionálním rozložení počtů osob mezi hodnotami. Jde o hledání optimální vyváženosti mezi hodnotami podle funkcí zastávaných v organizační struktuře“)⁸ a profesiiografie bude nadále negativně ovlivňovat zejména personální plánování, personální řízení a rekrutaci. Nedůsledné a neúplné provedení

⁷ VRONSKÝ, Jiří. *Profesiiografie a její praktické využití při řízení lidských zdrojů v organizaci*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. s. 10. Vzdělávání dospělých. ISBN 978-80-7357-747-6.

⁸ ČERNOCH, Felix. *Personalistika v ozbrojených silách*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - AVIS, 1997. s. 38. ISBN 80-86049-05-1.

resystemizace a profesiografie narušuje další vývoj v oblasti lidských zdrojů a nadále lze předpokládat toto nebezpečí za opakující se.“⁹

Splnění kvalifikačních předpokladů potřebných pro výkon ekonomické služby mohou zaměstnanci splnit v rámci poskytovaného českého vzdělávacího systému (středoškolské, vysokoškolské), nebo přímo v rezortu obrany. Zde jsou k těmto účelům zřízené vzdělávací a výcviková zařízení (viz Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012 – 2018)¹⁰. Jedná se především o Univerzitu obrany v Brně, Vojenskou střední školu a Vyšší odbornou školu MO v Moravské Třebové, Velitelství výcviku – Vojenskou akademii ve Vyškově, apod. Pro splnění odborných požadavků, které jsou nezbytné pro stanovené služební, pracovní místo, slouží v rezortu obrany systém kurzů, které zahrnují přípravu vojáků z povolání, státních zaměstnanců a občanských zaměstnanců.

Významnou otázkou ovlivňující systém vojenského vzdělávání a kvality zaměstnanců je i výše zdrojového rámce rezortu obrany. Zdrojový rámec vykazoval v posledních sedmi letech klesající tendenci, vyjma posledních dvou let (2015 a 2016). Zvyšující se zdrojový rámec umožňuje rezortu obrany pokrýt potřeby v oblasti lidských zdrojů formou náboru (rekrutace) a navýšením počtu vojenských studentů na vojenských školách.

Cílem této studie je zaujmout stanovisko k problematice plnění kvalifikačních předpokladů a odborných požadavků zaměstnanců ekonomické služby. Na základě cílů vycházejících z „Bílé knihy o obraně“, oblast „Kompetentní a motivovaní lidé“¹¹ byly stanoveny dvě výzkumné otázky:

- 1. Jaká je úroveň vzdělání zaměstnanců ekonomické služby?**
- 2. Jaká je věková struktura a genderové srovnání zaměstnanců ekonomické služby?**

1 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Rezort obrany je složitý organizmus procházející neustálými reorganizačními změnami mající vliv na strukturu pracovních a služebních míst. Součástí tohoto organismu je i zabezpečení/praktická realizace ekonomických činností, jejichž úroveň a kvalita je přímo

⁹ Ministerstvo obrany České republiky. *Analýza rizik, Směrnice ministra obrany pro rozvoj a činnost rezortu Ministerstva obrany*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006, 139 s.

¹⁰ Ministerstvo obrany České republiky. *Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012 – 2018*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2011, 90 s.

¹¹ *Bílá kniha o obraně. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - odbor komunikace a propagace, 2011, 167 s. ISBN 978-80-7278-564-3.*

odvislá od schopností a dovedností (kvalifikačních předpokladů a odborných požadavků) lidských zdrojů pracujících v ekonomické službě.

Bílá kniha o obraně uvádí, že: „lidé tvoří nejvyšší hodnotu a jsou klíčovým činitelem pro naplňování požadovaných schopností ozbrojených sil i organizací v působnosti MO ČR. Nábor, vzdělávání, výchova kvalitních vojáků a civilního personálu a péče o ně je na prvním místě. Ministerstvo obrany musí být vnímáno jako odpovědný, spolehlivý a atraktivní zaměstnavatel a musí být schopno uspět v konkurenci na trhu práce“.¹²

Data a informace byly získány od analytického pracoviště Agentury personalistiky Armáda České republiky (dále jen AČR). Analýza dat je prováděna ze struktury (zaměstnanců ekonomické služby rezortu Ministerstva obrany) za jednotlivá roční období let 2011 – 2015.

V rámci první výzkumné otázky byla autory provedena analýza úrovně vzdělání (středoškolského¹³, vysokoškolského¹⁴) u jednotlivých kategorií zaměstnanců působících na služebních/pracovních¹⁵ místech v rámci ekonomické služby.

U druhé výzkumné otázky se autoři zaměřili na posouzení vlivu věkové struktury zaměstnanců ekonomické služby. Pro posouzení dalšího rozvoje ekonomické služby použili metodu analýzy ovlivňujících vývojových trendů.

Výběr informací a dat byl koncipován s důrazem na využití metod a analytických postupů užívaných při řízení/analýze lidských zdrojů s vazbou na požadovanou specifikaci pracovního a služebního místa zaměstnance rezortu obrany. Jedná se o intuitivní a kvantitativní metody¹⁶, kdy potřeba zaměstnanců je zabezpečována nejenom z vnějších zdrojů, ale i z vnitřních zdrojů organizace (vlastní systém vojenského vzdělávání). Budoucí potřeba zaměstnanců rezortu obrany (ekonomické služby) vychází z interních dokumentů. Jedná se především o: Koncept přípravu personálu rezortu MO na období 2012 – 2018; Získávání poznatků a využívání zkušeností v AČR; Bílou knihu o obraně; apod.

V oblasti ekonomické služby jsou budoucí potřeby zaměstnanců odhadovány pomocí intuitivních expertních metod s ohledem na vnitřní potřebu jednotlivých odborných útvarů

¹² *Tamtéž.*

¹³ Pro účely tohoto článku středoškolské vzdělání tvoří: střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání s maturitní zkouškou.

¹⁴ Vysokoškolské vzdělání se skládá z: vyššího odborného vzdělání, vysokoškolského vzdělání (bakalářské, magisterské, inženýrské, doktorské).

¹⁵ Služební místo nebo pracovní místo je místo ve struktuře organizačního celku rezortu Ministerstva obrany definováno názvem, popisem služební činnosti nebo pracovní činnosti, personálními předpoklady a personálními a materiálními požadavky.

¹⁶ ARMSTRONG, Michael. *Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy: 10. vydání*. Praha: Grada, 2007. 800 s. ISBN 978-80-247-1407-3.

a organizační strukturu rezortu MO ČR a podléhají trvalým změnám. Při jejich realizaci jsou zohledňovány různé a nepřímo/kvantifikovatelné faktory mající vliv na výkon a potřebu zaměstnance ekonomické služby.

2 VÝSLEDKY A DISKUSE

Rozsah a struktura zpracované studie se odvíjela od získaných datových informací. Byly zpracovány informace týkající se následujících kategorií zaměstnanců ekonomické služby:

- a) Vojáci z povolání (dále jen VZP);
- b) Státní zaměstnanci (dále jen SZ);
- c) Občanští zaměstnanci (dále jen OZ).

2.1 Úroveň vzdělání zaměstnanců ekonomické služby

Datové údaje v grafu a tabulkách znázorňují skutečné počty u jednotlivých kategorií zaměstnanců ve zkoumaném období, tabulková místa s požadovaným/předepsaným vzděláním v poměru ke skutečně dosaženému vzdělání zaměstnance, který působí na daném služebním/pracovním místě. Počty služebních/pracovních míst podle Zásad výstavby a systemizace organizačních celků rezortu Ministerstva obrany, RMO č. 7/2010 jsou stanoveny na základě působnosti organizačního celku a v souladu s tabulkovými počty osob.¹⁷ Tabulkové počty osob každoročně stanovuje a schvaluje ministr obrany. Analýza let 2011 a 2012 je v kategorii OZ ovlivněna nedostatečným označením/identifikací personálních pozic se znakem zaměstnance ekonomické služby v rámci „Informačního subsystému o službě a personálu“.¹⁸ Důsledkem toho došlo v těchto letech k disproporci v uváděných údajích analyzovaného období.

a) Kategorie vojáků z povolání

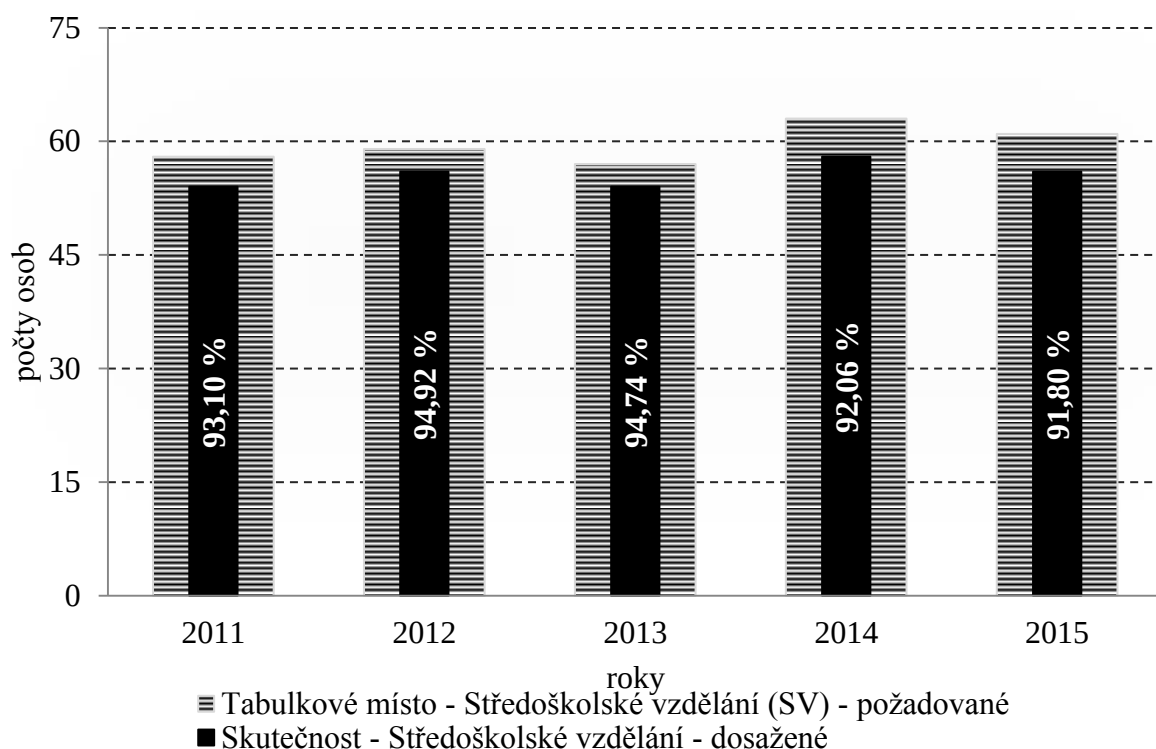
Systemizovaných tabulkových míst v roce 2015 bylo ustaveno v rámci skupiny středoškolsky vzdělaného personálu pro 61 osob. Na grafu č. 1 Vyhodnocení úrovně požadovaného a dosaženého středoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby VZP v letech 2011 – 2015 jsou patrné minimální rozdíly mezi požadavky a skutečným naplněním potřeb, kdy úroveň plnění požadavků na středoškolské vzdělání se u VZP pohybuje v rozmezí

¹⁷ Ministerstvo obrany České republiky. RMO č. 7/2010. *Zásady výstavby a systemizace organizačních celků rezortu Ministerstva obrany, v aktuálním znění*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2010, 7 s.

¹⁸ Informační subsystém a službě a personálu – jedná se o softwarový nástroj zabezpečující personální a mzdovou oblast zaměstnanců rezortu obrany.

91 – 95 %. Zbývající počet tabulkových míst je obsazeno vysokoškolsky vzdělanými VZP, což lze hodnotit jako pozitivní vývoj, neboť je vytvářen předpoklad jejich profesního postupu.

Z hlediska genderového srovnání můžeme konstatovat, že se podíl žen zaměstnaných na funkcích se středoškolským vzděláním u VZP snižuje, kdy v roce 2011 dosahoval úrovně cca 57 % z celkového počtu VZP a v roce 2015 pouze cca 48 %. Dále genderové srovnání ukázalo, že funkce s požadavky na středoškolské vzdělání byly v roce 2015 obsazeny 4 ženami a 1 mužem s vysokoškolským vzděláním.

Graf 1 Vyhodnocení úrovně požadovaného a dosaženého středoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby VZP v letech 2011 – 2015

Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

U plnění požadavků na vysokoškolské vzdělání VZP je situace optimální. Úroveň požadovaného a dosaženého vysokoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby VZP v letech 2011 – 2015 byla vždy splněna na 100 %. Systemizovaných tabulkových míst v roce 2015 bylo vytvořeno pro 186 osob. Z hlediska genderového srovnání můžeme konstatovat, že se podíl žen s vysokoškolským vzděláním u VZP mírně zvyšuje, kdy v roce 2011 dosahoval úrovně cca 29 % z celkového počtu VZP a v roce 2015 již cca 35 %.

Počty VZP (obou dílčích skupin) dosahovaly v souladu s potřebami rezortu MO ČR v roce 2015 celkem 247 osob a tabulková místa byla obsazena.

b) Kategorie Státní zaměstnanci

U kategorie SZ byly analyzovány údaje pouze za kalendářní rok 2015. V rámci ekonomické služby státní zaměstnanci v dřívějších letech 2011 – 2014 u MO ČR nepůsobili. Teprve zákonem č. 234/2014 Sb., o státní službě byly vytvořeny předpoklady pro jejich existenci. V roce 2015 byla vytvořena systemizovaná tabulková místa pro 125 osob.

Analýzu úrovně středoškolského a vysokoškolského vzdělání na tabulkových místech ekonomické služby zařazených do kategorie SZ ukazuje, viz **Tabulka č. 1 Vyhodnocení úrovně požadovaného i dosaženého středoškolského a vysokoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby obsazených SZ v roce 2015 z hlediska genderového složení.**

Můžeme konstatovat, že v rámci kategorie SZ z hlediska genderového srovnání jsou u mužů požadavky na středoškolsky vzdělaný personál překročeny, jeden muž má vyšší vzdělání než je požadováno. Ženy u této skupiny plní požadavky na 100 %.

Tabulka 1 Vyhodnocení úrovně požadovaného i dosaženého středoškolského a vysokoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby obsazených SZ v roce 2015 z hlediska genderového složení

Název řádku	Rok		
	2015	2015	2015
	Muži	Ženy	Celkem
Tabulkové místo - středoškolské vzdělání (SV) požadované	3	6	9
Skutečnost - středoškolské vzdělání dosažené	2	6	8
Skutečnost - vysokoškolské vzdělání dosažené	1	0	1
Úroveň požadovaného SV	66,67%	100,00%	
Tabulkové místo - vysokoškolské vzdělání (VV) požadované	62	54	116
Skutečnost - středoškolské vzdělání dosažené	0	11	11
Skutečnost - vysokoškolské vzdělání dosažené	62	43	105
Úroveň plnění požadovaného VV	100,00%	79,63%	

Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

Zcela jiná situace je zřejmá u plnění požadavků na vysokoškolsky vzdělaný personál, kde u mužů jsou požadavky naplněny na 100 %. U žen je však situace jiná, kdy úroveň požadovaného vzdělání vykazuje plnění pouze na 79,63 %. Požadavky na vzdělání neplní celkem 11 žen.

c) Kategorie Občanští zaměstnanci

U kategorie OZ byla provedena analýza dosahované úrovně vzdělání osob působících na vytvořených systemizovaných tabulkových místech ekonomické služby podle požadovaného středoškolského a vysokoškolského vzdělání v jednotlivých letech 2011 až 2015 včetně genderového rozdělení.

Stav plnění na předepsaných středoškolských tabulkových místech nám dokládají obě tabulky: tabulka č. 2 Vyhodnocení úrovně požadovaného a dosaženého středoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby obsazených OZ - ženami v letech 2011 – 2015 a tabulka č. 3 Vyhodnocení úrovně požadovaného a dosaženého středoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby obsazených OZ - muži v letech 2011 – 2015.

Tabulka 2 Vyhodnocení úrovně požadovaného a dosaženého středoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby obsazených OZ - ženami v letech 2011 – 2015

Název	Roky				
	2011	2012	2013	2014	2015
Tabulkové místo - Středoškolské vzdělání (SV) - požadované	21	34	338	341	337
Skutečnost - Středoškolské vzdělání - dosažené	21	34	338	341	337
Úroveň plnění požadovaného SV	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

V rámci zkoumané kategorie můžeme konstatovat, že u dílčí skupiny OZ - ženy (tabulka č. 2) na jednotlivých tabulkových místech jsou zaměstnány ženy s odpovídajícím vzděláním.

Tabulka 3 Vyhodnocení úrovně požadovaného a dosaženého středoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby obsazených OZ - muži v letech 2011 – 2015

Název	Roky				
	2011	2012	2013	2014	2015
Tabulkové místo - Středoškolské vzdělání (SV) - požadované	3	4	29	30	31
Skutečnost - Středoškolské vzdělání - dosažené	1	2	17	17	17
Skutečnost - Vysokoškolské vzdělání - dosažené	2	2	12	13	14
Úroveň plnění požadovaného SV	33,33%	50,00%	58,62%	56,67%	54,84%

Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

U dílčí skupiny OZ - muži (tabulka č. 3) je vykázán stav, kdy téměř na 50,00 % tabulkových míst (kde je požadováno středoškolské vzdělání) jsou zaměstnáni muži s vysokoškolským vzděláním. Celkem bylo u obou skupin OZ (muži, ženy) v roce 2015 zaměstnáno 368 osob.

Naprosto jinou situaci nám však ukazuje následující Tabulka č. 4.

Tabulka 4 Vyhodnocení úrovně požadovaného a dosaženého vysokoškolského vzdělání u funkcí ekonomické služby obsazených OZ - ženami v letech 2011 – 2015

Název	Roky				
	2011	2012	2013	2014	2015
Tabulkové místo - Vysokoškolské vzdělání (VV) - požadované	8	17	237	258	199
Skutečnost - Základní vzdělání (ZV) - dosažené	0	0	3	4	4
Skutečnost - Středoškolské vzdělání - dosažené	5	11	99	96	78
Skutečnost - Vysokoškolské vzdělání - dosažené	3	6	135	158	117
Úroveň plnění požadovaného VV	37,50%	35,29%	56,96%	61,24%	58,79%

Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

Je zde patrné, že požadovaná úroveň vzdělání není trvale naplňována na tabulkových místech určených pro vysokoškolsky vzdělané osoby. V rámci této skupiny jsou zaměstnány ženy s neodpovídajícím vzděláním, požadavky nesplňuje 82 osob.

U skupiny OZ - muži (107 osob) jsou požadavky na příslušnou vysokoškolskou úroveň vzdělání plněny v jednotlivých letech 2011 – 2015 vždy na 100,00 %. V rámci skupiny vysokoškolsky vzdělaných osob celkem se v roce 2015 jednalo o 306 osob.

Celkem bylo v roce 2015 u kategorie OZ zaměstnáno 674 osob.

2.2 Věková struktura

Analýza věkové struktury jednotlivých kategorií zaměstnanců byla z důvodu přehlednosti provedena pouze podle genderového rozdělení.

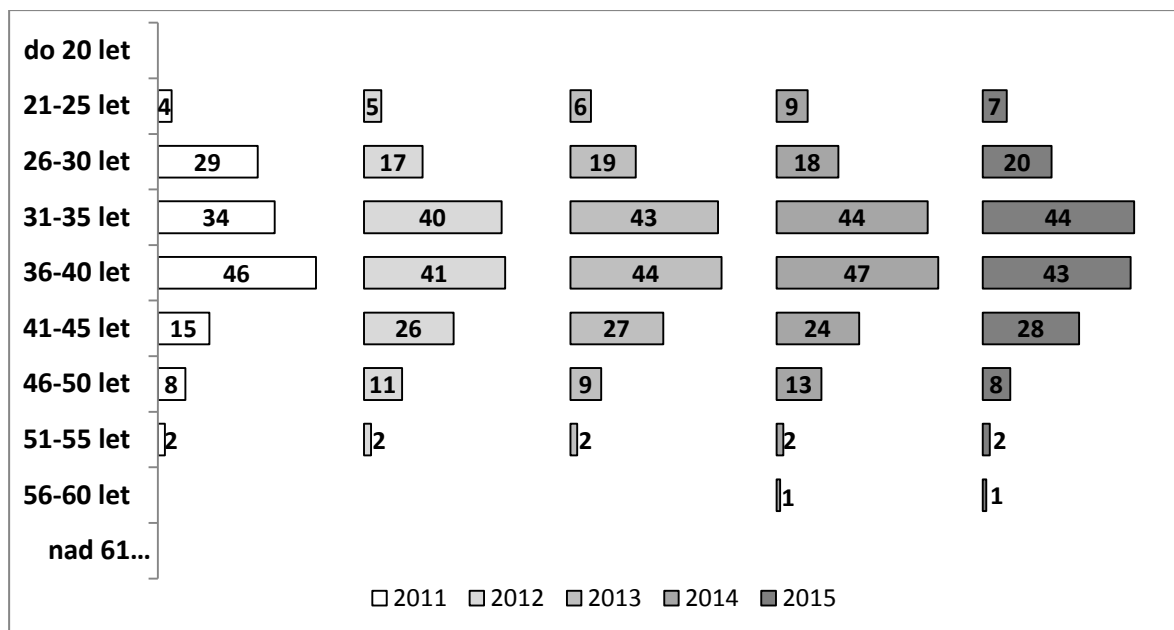
a) Kategorie vojáků z povolání

Analýza věkové struktury VZP v souladu s datovými údaji zobrazených v grafu č. 2, Věková struktura VZP - muži ekonomické služby v letech 2011 – 2015 a grafu č. 3. Věková struktura VZP - ženy ekonomické služby v letech 2011 – 2015 vykazuje následující výsledky.

Situace u mužů i žen zobrazuje určité známky analogie, vyjma let 2011 až 2013. V roce 2011 až 2013 byla u VZP - mužů nejvíce zastoupena věková kategorie 30 – 40 let, u VZP - žen se jednalo o kategorii 25 – 35 let.

V ostatních letech 2014 a 2015 je nejvíce zastoupena věková kategorie 30 – 40 let. Tato skutečnost vytváří předpoklady pro zabezpečení kontinuální obměny vojáků z povolání (mužů i žen) v rámci ekonomické služby.

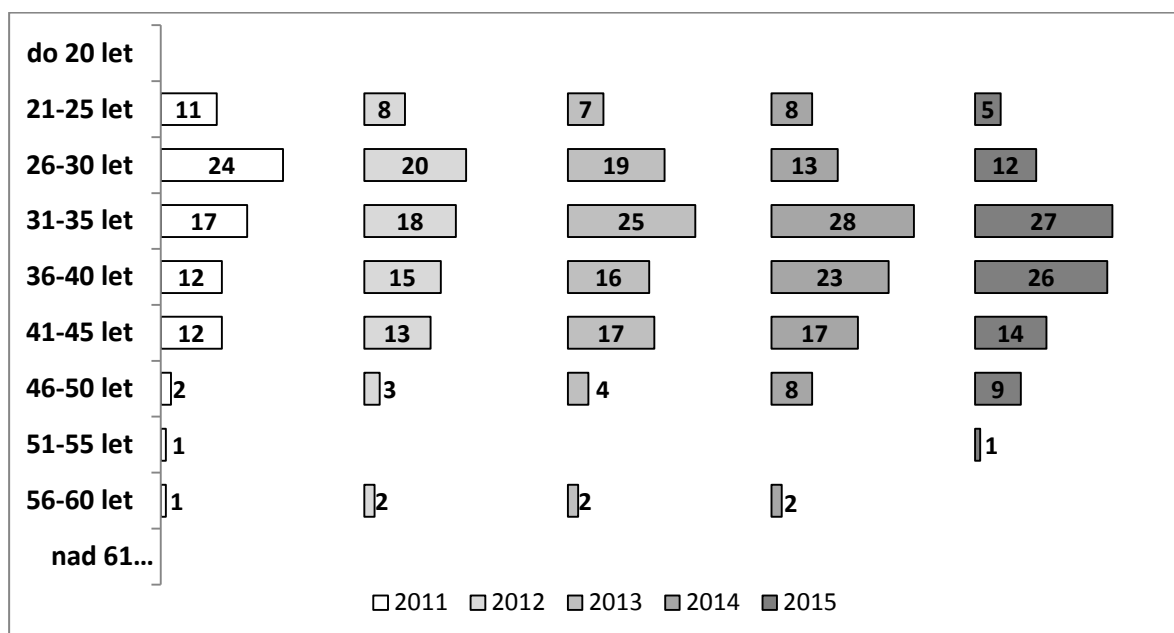
S dílčím problémem se ekonomická služba potýká u VZP - žen ve věkové kategorii 25 – 40 let při přerušení výkonu služby z důvodu odchodu na mateřskou a rodičovskou dovolenou. Zabezpečení zastupujícího/náhradního personálu je složitější než u občanských zaměstnanců, z důvodu časového nesouladu mezi odchodem VZP na rodičovskou dovolenou a potencionálními VZP, kteří by mohli být na dočasně uvolněnou pozici ustanoveni.

Graf 2 Věková struktura VZP - muži ekonomické služby v letech 2011 – 2015

Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

Z hlediska analýzy vývojových trendů (Koubek, 2015) se ukazuje, že věková struktura u VZP (muži, ženy) je pozitivním způsobem ovlivněna faktorem: Vojenským systémem vzdělávání, zabezpečované Univerzitou obrany Brno a Velitelstvím výcviku - Vojenskou akademií Vyškov a systémem výběru personálu. Uvedené prvky každoročně zabezpečují v souladu s požadavky rezortu obrany a správce ekonomické služby lidské zdroje (nové pracovníky - VZP), kteří po ukončení studií nastupují na stanovené systemizované místo.

Graf 3 Věková struktura VZP - ženy ekonomické služby v letech 2011 – 2015

Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

Dalším ovlivňujícím faktorem jsou podmínky a využití „služebního poměru VZP“ podle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání v platném znění. Zákonem jsou vytvořeny podmínky pro dispozici s délkou služebního poměru na dobu určitou v kombinaci s dobou rozhodnou pro výkon funkce VZP.¹⁹ Systém dovoluje optimalizaci a umožňuje usměrňování potřeb spojených s naplněním počtů VZP včetně jejich požadované kompetence, viz bod 2.1 a) včetně věkové struktury.

b) Kategorie státních zaměstnanců

Věková struktura u SZ byla analyzována pouze za období jednoho kalendářního roku (2015) podobně jako u vzdělání.

Graf č. 4, Věková struktura SZ - muži, ženy ekonomické služby v roce 2015 uvádí zřejmé rozdíly ve věkové struktuře mužů a žen.

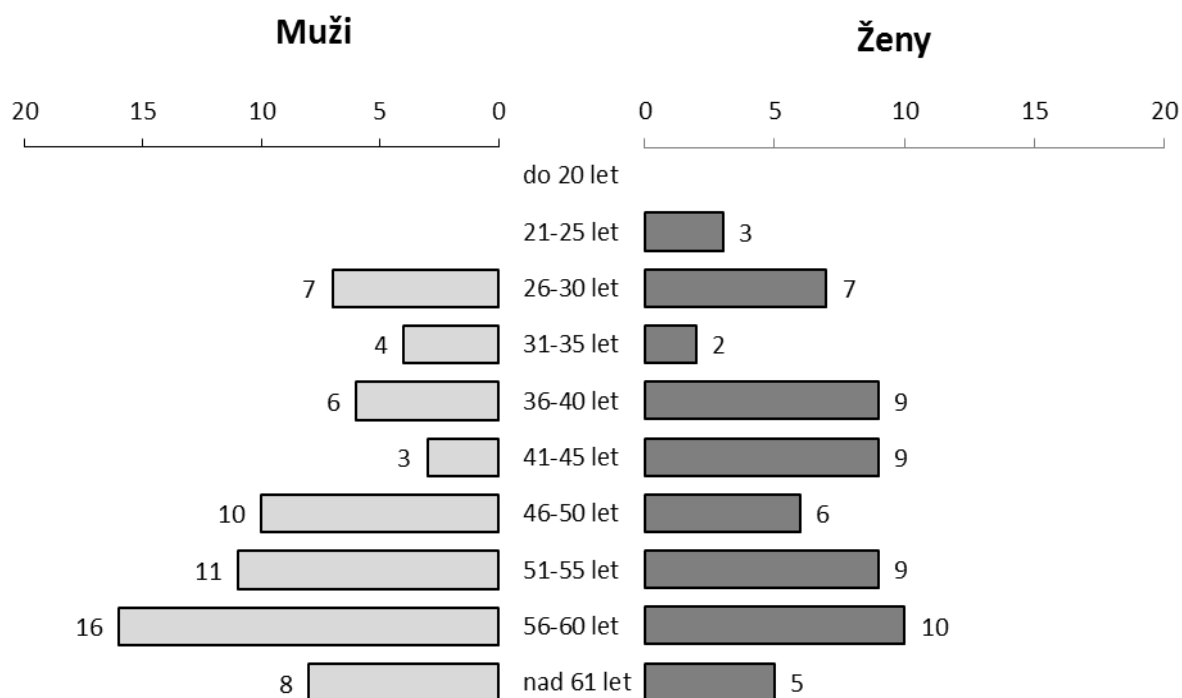
Složitější situace je u mužů, kde převládá zastoupení mužů ve věkové kategorii 45 – 60 let, ale ani zastoupení žen v uvedené věkové kategorii není optimální.

Z hlediska vývojového trendu lze u této věkové kategorie odhadovat budoucí problém. Základním faktorem nejvíce ovlivňujícím složení zaměstnanců je doba trvání služebního poměru uzavřeného na dobu neurčitou. Po uplynutí dekády v roce 2026 bude ve věkové kategorii nad 60 let zaměstnáno přes 47 % SZ z celkového počtu. Daný stav může ovlivňovat výkonnost SZ a potřebu postupné výměny osob. Pro možné ukončení služebního poměru budou muset být vytvářeny podmínky podle §§ 61 a následujících zákona 234/2014 Sb. o státní službě, které ve většině případů ekonomicky zatíží provoz a činnost SZ.²⁰

Doplňování a nábor by mohl být realizován z řad OZ (mužů a žen) rezortu, kde však obdobně jako u státních zaměstnanců ekonomické služby není situace ve věkové struktuře optimální, viz následující bod 2.2 c).

¹⁹ Česká republika. Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů. In: Praha: PS PČR, 1999.

²⁰ Česká republika. Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů. In: Praha: PS PČR, 2014.

Graf 4 Věková struktura SZ - muži, ženy ekonomické služby v roce 2015

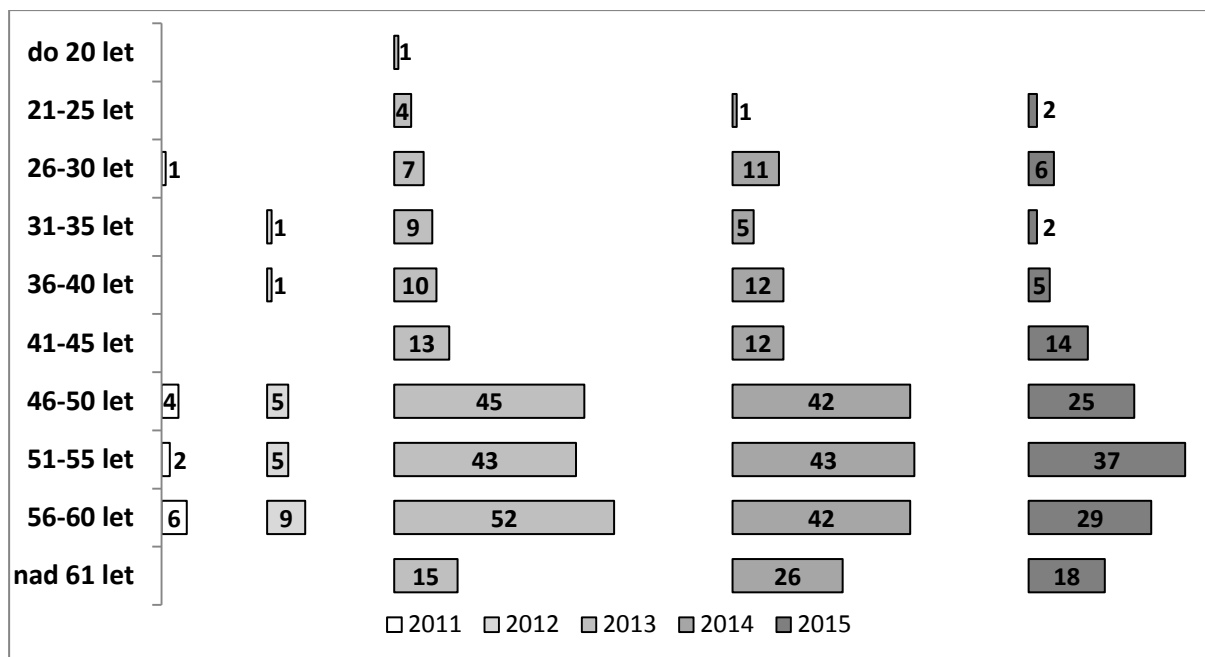
Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

Další možností je provést nábor SZ z okolí rezortu MO ČR. Zde však bude zapotřebí zabezpečit dodatečné proškolení (pro získání odborných požadavků, dovedností v souladu se zákonem č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů). Uvedený nábor a proškolení si vyžádá zvýšené výdaje, pro naplnění požadovaných kvalifikačních předpokladů a odborných požadavků budoucích státních zaměstnanců na systemizovaných místech.

c) Kategorie občanských zaměstnanců

Výsledky znázorněné na grafu č. 5 Věková struktura a počty OZ - muži ekonomické služby v letech 2011 – 2015 a grafu č. 6 Věková struktura a počty OZ - ženy ekonomické služby v letech 2011 – 2015 ukazují rozložení věkové struktury u mužů a žen v jednotlivých letech. Jak u mužů, tak i u žen převládají OZ s vyšším věkovým průměrem.

Zajímavých hodnot bylo dosahováno v období let 2013 – 2015, kde počet zaměstnanců (u mužů i žen) ve věkové kategorii 55 – 60 let a nad 60 let převyšoval počty věkovou kategorií 40 – 45 let.

Graf 5 Věková struktura a počty OZ - muži ekonomické služby v letech 2011 – 2015

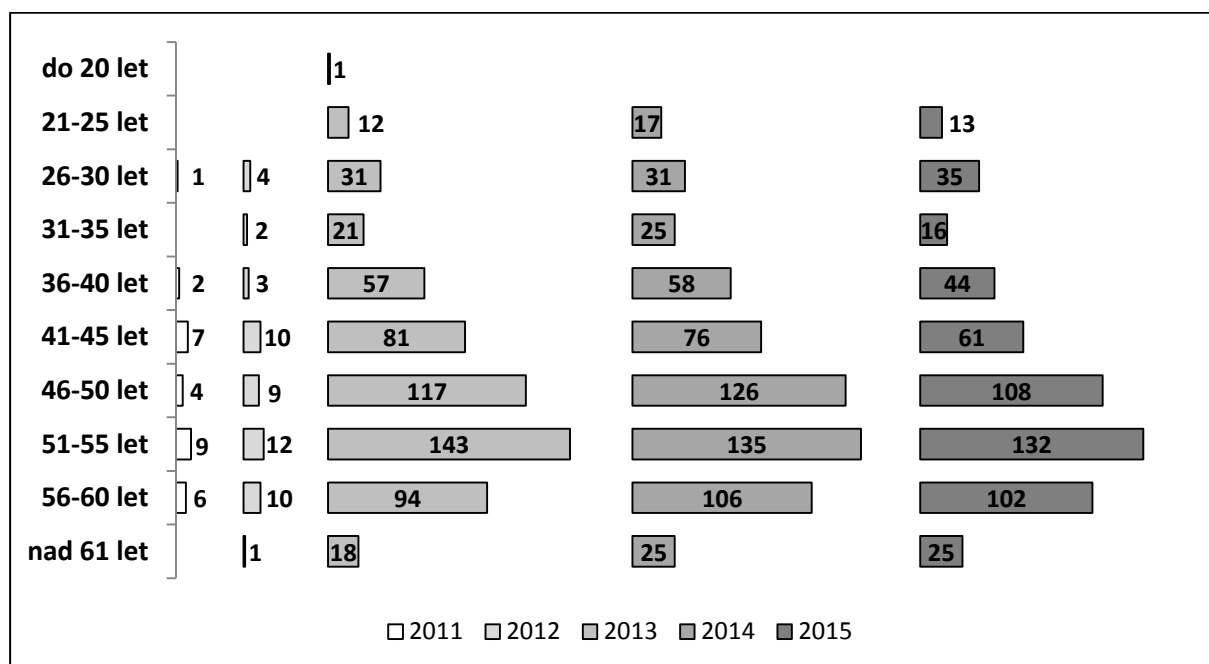
Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

U mužů se největší počet OZ vyskytuje v rozmezí 50 – nad 60 let. Ve vztahu k věkové struktuře je patrný možný negativní vliv tendence stárnutí skupiny OZ mužů. V období jedné dekády bude v této věkové kategorii zaměstnanců postavena ekonomická služba před řešením situace obměny a omlazení odborného personálu. Při zachování stavu z roku 2015 bude v roce 2026 v kategorii nad 60 let zaměstnáno téměř 61 % skupiny OZ - muži. Předpokládaná personální skladba se nejeví jako vyhovující. Její optimalizace však nebude jednoduchá. Vzhledem k uzavřeným pracovním poměrům na dobu neurčitou, nelze očekávat, že zaměstnanec v případě, že bude plnit veškeré úkoly, ani po dosažení důchodového věku pracovní poměr, neskončí. V současné úpravě pracovního poměru dle zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb., v platném znění) nelze řešit ukončení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele jiným způsobem než dohodou, organizačními změnami nebo důvody vedoucí k okamžitému zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele.²¹

Podobná situace nastane také u OZ - ženy, u nichž je věková struktura mírně příznivější než u mužů. Z grafu č. 7 je patrné, že nejvíce je rovněž zastoupena věková kategorie 45 – 60 let. Na rozdíl od mužů je však příznivější situace i ve věkové kategorii 25 – 30 let a 35 – 45 let. Je zde vytvořen předpoklad postupné obměny personálu, i když

²¹ Česká republika. Zákon 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

pomalejším tempem. Nicméně, ani zde nemůžeme hovořit o ideální věkové struktuře, která by zaručovala minimalizaci problému v obměně personálu.

Graf 6 Věková struktura a počty OZ - ženy ekonomické služby v letech 2011 – 2015

Zdroj: Vlastní zpracování, data poskytnuta Agenturou personalistiky AČR

Občanští zaměstnanci - ženy v současné době nenaplnují v oblasti vzdělání stanovené kvalifikační předpoklady na systemizovaných místech. Převládá zde středoškolské vzdělání nad vysokoškolským, které si vyžádá dodatečné výdaje spojené se zabezpečením a dosažením požadovaného vzdělání (viz tabulka č. 2). Z pohledu věkové struktury občanských zaměstnanců - žen je otázka, zda výdaje vložené na dozdělení budou užity hospodárně a efektivně.

ZÁVĚR

Provedenou analýzou byly získány odpovědi na v úvodu položené otázky. Byly zjištěny pozitivní i negativní trendy dalšího vývoje.

Na základě zobrazení a výsledků personální analýzy autoři vymezili tyto závěry:

- dosud neexistuje ucelený systém řízení zaměstnanců (vojáků z povolání, státních zaměstnanců a občanských zaměstnanců) v ekonomické službě (viz výsledky provedené analýzy);

- je zřetelná nutnost řešit nepříznivou věkovou strukturu v kategorii OZ a SZ včetně nápravy v získání příslušně vzdělaných osob pro služební a pracovní místa u kategorie OZ.

Vyhodnocením závěrů autoři pro zlepšení situace v oblasti vzdělání a věkové struktury doporučují:

- vypracovat ucelený systém centralizovaného řízení všech kategorií zaměstnanců v rámci ekonomické služby rozpracováním dokumentu „Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012 – 2018“ na podmínky ekonomické služby;
- vytvářet postupně podmínky pro nábor kvalifikovaného a připraveného personálu na zabezpečení odborných činností ekonomické služby;
- uplatnit v činnosti VZP, SZ, OZ předpoklady pro odpovědné a důslednější hodnocení pracovní výkonnosti a pracovních výsledků podřízených zaměstnanců vedoucími zaměstnanci – zavést kariérní řád;
- zajistit počty vysokoškolsky vzdělaných OZ i SZ, tak aby odpovídaly stanoveným požadavkům.

Propracovaný systém řízení a požadovaná profesní úroveň zaměstnanců ekonomické služby mají přímý vliv na výstupy a kvalitu plněných úkolů. Věková struktura a úroveň vzdělání zaměstnanců ekonomické služby by měla vycházet z podstaty odborných úkolů a činností, které tato služba ve struktuře rezortu obrany zabezpečuje.

LITERATURA

- [1] ARMSTRONG, Michael. *Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy: 10. vydání*. Praha: Grada, 2007. 800 s. ISBN 978-80-247-1407-3.
- [2] ČERNOCH, Felix. *Personalistika v ozbrojených silách*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - AVIS, 1997. 150 s. ISBN 80-86049-05-1.
- [3] KOUBEK, Josef. *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 5., rozšířené a doplněné vyd. Praha: Management Press, 2015. 400 s. ISBN 978-80-7261-288-8.
- [4] VRONSKÝ, Jiří. *Profesiografie a její praktické využití při řízení lidských zdrojů v organizaci*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 200 s. Vzdělávání dospělých. ISBN 978-80-7357-747-6.
- [5] *Bílá kniha o obraně*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - odbor komunikace a propagace, 2011, 167 s. ISBN 978-80-7278-564-3.
- [6] Česká republika. Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů. In: Praha: PS PČR, 2014.

- [7] Česká republika. Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů. In: Praha: PS PČR, 1999.
- [8] Česká republika. Zákon 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
- [9] Česká republika. Vyhláška Ministerstva obrany č. 217/2010 Sb., o stanovení kvalifikačních předpokladů pro služební zařazení vojáků z povolání, ve znění pozdějších předpisů. In: Praha: PS PČR, 2006.
- [10] Česká republika. Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě. In: Praha: PS PČR, 2010.
- [11] Česká republika. Nařízení vlády č. 60/2015 Sb., o stanovení seznamu činností pro jednotlivé vojenské hodnosti. In: Praha: PS PČR, 2015.
- [12] Ministerstvo obrany České republiky. RMO č. 7/2010. *Zásady výstavby a systemizace organizačních celků rezortu Ministerstva obrany, v aktuálním znění*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2010, 7 s.
- [13] Ministerstvo obrany České republiky. RMO č. 8/2010. *Zásady tvorby systemizovaných míst, v aktuálním znění*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2010, 19 s.
- [14] Ministerstvo obrany České republiky. RMO č. 9/2008. *Zvláštnosti průběhu služby vojáků z povolání při jejich přípravě pro výkon služby a rekvalifikaci, v aktuálním znění*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008, 16 s.
- [15] Ministerstvo obrany České republiky. Normativní výnos č. 72/2010. *Zásady pro zpracování tabulky počtů organizačního celku rezortu Ministerstva obrany*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2010, 15 s.
- [16] Ministerstvo obrany České republiky. *Koncepce přípravy personálu rezortu MO na období 2012 – 2018*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2011, 90 s.
- [17] Ministerstvo obrany České republiky. *Získávání poznatků a využívání zkušeností v Armádě České republiky*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2011, 33 s. PUB-54-01-01.
- [18] Ministerstvo obrany České republiky. *Analýza rizik, Směrnice ministra obrany pro rozvoj a činnost rezortu Ministerstva obrany*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006, 139 s.

Recenzenti:

Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.,
PhDr. Jaroslav NEKORANEC, PhD.,

MODELOVANIE SYSTÉMU DELOSTRELECKEJ PAĽBY A SIMULÁCIA ÚČINNOSTI PAĽBY

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.; plk. v.z.

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

e-mail: jaroslav.varecha@aos.sk

MODELING SYSTEM OF ARTILLERY FIRING AND SIMULATION OF FIRE EFFICIENCY

ABSTRAKT

Cieľom článku je objasniť podstatu riešenia jedného z najzložitejších vojenských problémov, ktorým je teoreticko-praktický problém palebného pôsobenia na rôzne objekty. Vo všeobecnej i špecifickej rovine má určite čo povedať nielen delostreleckým špecialistom, ale aj širšiemu okruhu dôstojníkov iných odborností a špecializácií.

Kľúčové slová: modelovanie, simulácia, účinnosť paľby

ABSTRACT

The aim of the article is to clarify the nature of solutions of one of the most difficult military problem, which is the theoretical and practical problems of the firing activity on various objects. In both general and specific level, it has a lot to say not only artillery specialist, but also a wider group of other expertise and specialization officers.

Keywords: modelling, simulation, fire efficiency

ÚVOD

Na prvý pohľad sa môže zdať, že ide o príliš úzko špecializovaný problém, ale konkrétne výsledky jeho aplikácie zasahujú a určite ovplyvnia celý rad otázok palebného pôsobenia na rôzne objekty protivníka, strategické, taktické i konkrétne prepočty spotreby delostreleckej munície, stanovenie noriem spotreby munície a v neposlednom rade i otázky účinkov a účinnosti munície.

Neustále zmeny vo vojensko-politickej situácii, bezpečnostnej a obrannej stratégii a z nich vyplývajúce zmeny organizácie pozemných síl sa v plnej miere odrážajú a budú odrážať aj v organizačných štruktúrach a zásadách použitia delostreleckých jednotiek. Spoločne s týmito zmenami je nutné prehodnocovať kvalitatívnu aj kvantitatívnu stránku používanej teórie streľby a riadenia paľby, najmä metódy hodnotenia efektívnosti účinnej streľby a určenia noriem spotreby munície.

Využitie teórie modelovania a simulácie systému a ich implementácia pomocou počítačových simulačných modelov vytvára nové kvalitatívne podmienky na hodnotenie aj takých zložitých procesov, akým je delostrelecká paľba a všetky problémy s ňou súvisiace. V neposlednom rade vystupujú do popredia aj také otázky, ako je vojensko-ekonomická efektívnosť, hospodárnosť, ale aj ekologické problémy činnosti ozbrojených síl.

1 STRUČNÉ UVEDENIE DO PROBLÉMU

Úlohou delostrelectva je podporiť operujúce (manévrujúce) pozemné sily požadovanou paľbou¹. Je teda zrejmé, že činnosť delostrelectva sa v operačnom priestore sústreďuje na splnenie hlavnej úlohy, ktorou je palebné pôsobenie na rôzne objekty protivníka, ktorými môžu byť: živá sila, bojová a iná technika i rôzne stavby. Palebné pôsobenie sa na tieto objekty realizuje delostreleckou paľbou. Paľba delostrelectva je prostriedkom pozemnej palebnej podpory². Efektívnosť paľby je podmienená včasnou, účinnou, vysokou presnosťou, momentom prekvapenia i vhodnosťou vedenia paľby v závislosti na charaktere cieľa.

Na posúdenie úspechu splnenia hlavnej úlohy delostrelectvom po odbornej stránke má dominantné zastúpenie hodnotenie účinnosti delostreleckej paľby a určenie noriem spotreby munície. Tieto dve charakteristiky predstavujú ťažiskové problémy teórie streľby i praktického riešenia otázok riadenia paľby. Rôznorodosť delostreleckých palebných systémov, zásady rozmiestňovania palebných jednotiek v priestoroch palebných postavení³ i výsledky výskumu⁴ ukázali, že používané analytické metódy na hodnotenie účinnosti palieb, ktoré sú len približné, často nespĺňajú základné vstupné požiadavky.

¹ SVD-30/Del-1. *Spoločná vojenská doktrína : palebná podpora pozemných operácií*. 2011.

² Del-2-1. *Vojenský predpis o pravidlách streľby a riadenia paľby pozemného delostrelectva*. 2010.

³ VARECHA, J. *Vplyv rozmiestňovania delostreleckých batérií v palebnom postavení po čatách na možnosti použitia metód na hodnotenie účinnosti delostreleckej paľby*. 1999.

⁴ VARECHA, J. *Sústava chýb paľby súčasných zbraňových systémov delostrelectva Ozbrojených síl SR*. 2003.

Výskum problému začína modelovaním delostreleckých palebných systémov základných taktických a palebných jednotiek a zostavením matematických modelov sústavy chýb paľby, modelovaním možných objektov (cieľov) a končí určením číselných charakteristík paľby a noriem spotreby munície.

Zistiť tieto hodnoty skutočnými pokusnými streľbami je veľmi náročné, ekonomicky nákladné, ekologicky neúnosné a v mierových podmienkach v plnom rozsahu takmer neuskutočniteľné. Z týchto dôvodov je účelnejšie aplikovať namiesto priamych metód, metódy sprostredkovaného výskumu, založené na matematickom modelovaní, simulácii a štatistickom vyhodnotení paľby s využitím výpočtovej techniky.

2 MODELOVANIE DELOSTRELECKÉHO PALEBNÉHO SYSTÉMU

Pri tvorbe modelu, realizovaného pomocou počítačového programu, rozlišujeme dve etapy jeho návrhu. Prvú je možné charakterizovať ako vytvorenie pojmového modelu, v ktorom sa špecifikuje správanie sa študovaného systému pomocou verbálneho alebo matematického aparátu. Druhou etapou je návrh a implementácia počítačového modelu, pre ktorú je charakteristická transformácia matematického modelu do programového produktu⁵.

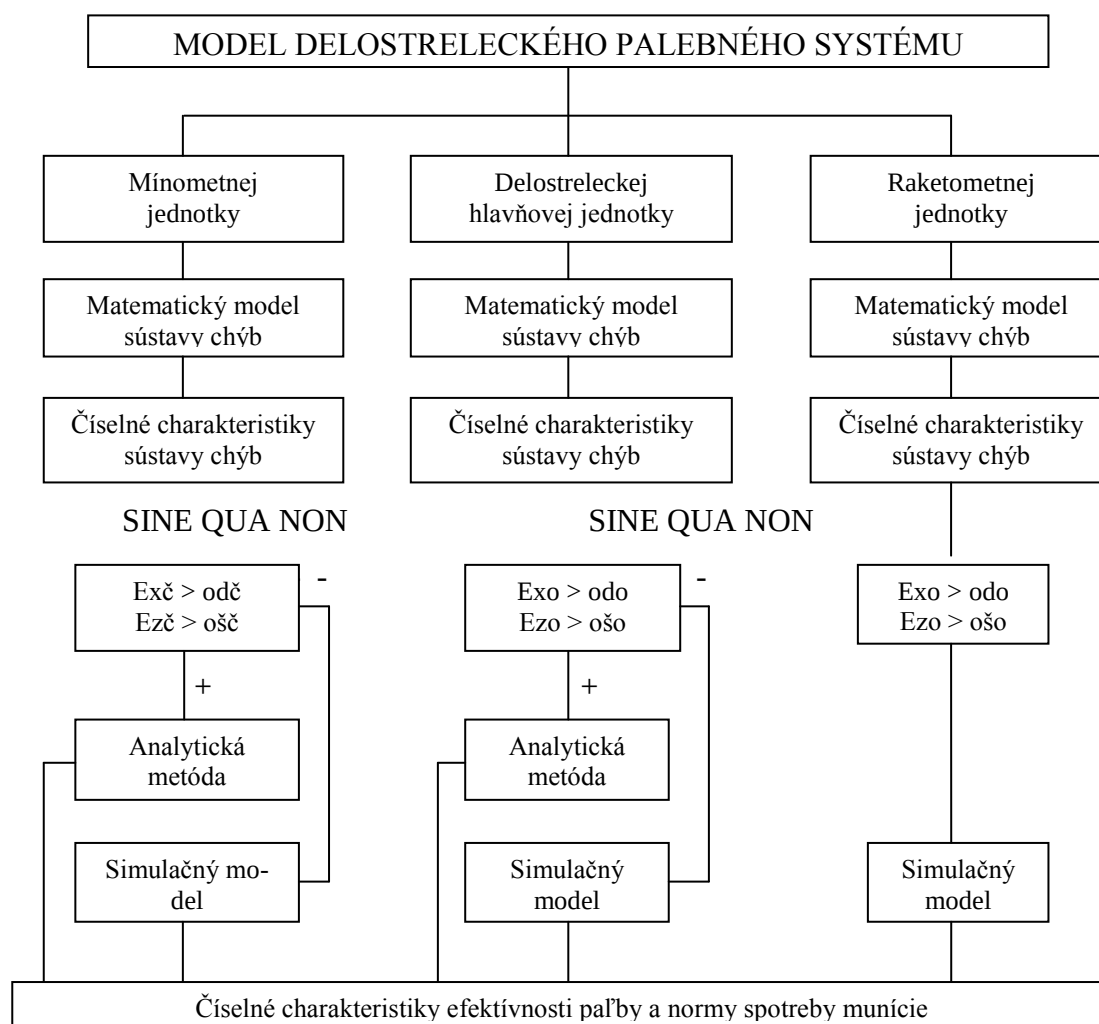
Model systému delostreleckej paľby, účelovo vytvoreného pre potreby riešenia otázok teórie streľby a riadenia paľby je determinovaný organizačnou štruktúrou delostreleckej jednotky, jej miestom a úlohou v palebnom systéme pozemných síl. V súčasnom období je potrebné uvažovať minimálne o troch modeloch systému delostreleckej paľby, nezávislých od seba tak, ako je to pomocou hrubej organizačnej schémy znázornené na obr. 1.

Pri tvorbe modelu systému delostreleckej paľby je potrebné uvažovať s typom zbraňového kompletu, ktorý dnes môže byť mínometný, hlavňového delostrelectva a raketometný. Základná palebná jednotka, delostrelecká batéria, môže mať 6 až 8 zbraňových kompletov. Delostrelecký alebo raketometný oddiel môže mať dve alebo tri batérie. Batérie môžu byť v palebnom postavení rozmiestnené po čatách alebo v celku. V súčasnom období sú mínometné jednotky organizované v čatách alebo sekciách (dvojica mínometov). Tieto skutočnosti integrovane determinujú kvantitatívnu stránku tvorby matematického modelu sústavy chýb paľby.

⁵ VARECHA, J. *Zefektívnenie streľby a riadenia paľby delostreleckého oddielu s využitím modelovania a simulácie na PC*. 1999.

Matematické modely sústavy chýb paľby sa použijú na určenie číselných charakteristík delostreleckej paľby, najčastejšie pre podmienky úplnej prípravy, ktorá je základným spôsobom určovania prvkov na vedenie účinnej streľby⁶.

Analýza týchto údajov umožňuje stanoviť podmienky pre výber vhodnej metódy určenia číselných charakteristík efektívnosti paľby⁷. Zo schémy modelu systému delostreleckej paľby je zrejmé, že použitie analytickej metódy je závislé na pomere pravdepodobných redukovaných diaľkových a smerových chýb prípravy prvkov (Exo, Ezo, Exč, Ezč) a pravdepodobných redukovaných chýb rozptylu (odo, ošo, odč, ošč). Naznačená nerovnosť je nevyhnutnou podmienkou (SINE QUA NON).

Obr. 1 Hrubá účelová schéma modelu systému delostreleckej paľby

⁶ Ref. 2

⁷ Ref. 4

Vo výskumnej práci umožňuje optimalizovať požiadavky na prostriedky prípravy streľby a riadenia paľby a tiež stanoviť základné technické požiadavky na novo vyvíjané prostriedky prieskumu, pripojenia prvkov bojovej zostavy, určenia smerníkov orientačných smerov, meteorologickej a balistickej prípravy i metódy určenia prvkov streľby.

3 SIMULAČNÁ METÓDA HODNOTENIA PALEBNEJ ÚČINNOSTI

Zmena kvalitatívnej stránky číselných charakteristík sústavy chýb paľby delostreleckých systémov si vyžiadala potrebu veľmi vážne sa zaoberať modelovaním a simuláciou, nie len ako modernou metódou štúdia správania sa skutočného modelu delostreleckej paľby, ale ako nevyhnutnosti, pretože známe analytické metódy hodnotenia palebnej účinnosti a určenia noriem spotreby munície sú pre súčasné podmienky takmer nepoužiteľné. Dokazujú to reálne hodnoty číselných charakteristík sústavy chýb paľby komplexne vypočítaných a uvedených v⁸.

Celý postup simulácie je účelné rozdeliť na jednotlivé, samostatné, avšak na seba navzájom nadväzujúce operácie. Prvá z nich je modelovanie palebného systému, ktorý bol v hrubých rysoch popísaný v predchádzajúcej časti. Vstupnými premennými sú druh a kaliber delostreleckého zbraňového kompletu, veľkosť strelajúcej jednotky a spôsob jej rozmiestnenia v palebnom postavení, druh strely, zapalovača a jeho nastavenie.

Druhou operáciou je vytvorenie symbolického modelu objektu (cieľa). Jeho hlavnými premennými sú rozmery cieľa (šírka a hĺbka), počet a druh elementárnych cieľov, ich rozmery, vyjadrené upravenou plochou črepinového alebo kombinovaného účinku použitej munície a ich rozmiestnenie na ostreľovanom úseku.

Ďalšou operáciou je štatistické modelovanie paľby, pri ktorom sú využívané poznatky z teórie streľby a riadenia paľby, z teórie pravdepodobnosti a simulácie na PC. Plne sú využité výsledky modelovania palebného systému, kde vstupnými údajmi je vzdialenosť streľby a číselné charakteristiky sústavy chýb paľby definovanej pravdepodobnými diaľkovými a smerovými chybami prípravy prvkov oddielu (E_{x_o} , E_{z_o}), batérií (E_{x_b} , E_{z_b}), čiat (E_{x_c} , E_{z_c}), sekcií ($E_{x_{se}}$, $E_{z_{se}}$), diel (E_{x_d} , E_{z_d}) a pravdepodobnými diaľkovými a smerovými chybami rozptylu (od, oš), ktoré sú v databanke. Ďalšími vstupnými údajmi, charakterizujúcimi spôsob ostreľovania, čiže vedenia účinnej streľby, je počet diaľok a smerov, veľkosť skoku v diaľke, interval vejára a spotreba munície na delo, diaľku a smer.

⁸ Ref. 4

Po týchto operáciách nasleduje modelovanie náhodných odchýliek pomocou generátorov náhodných čísel, výpočet súradníc výbuchov a nakoniec výpočet palebného účinku. Komplexný popis operácií je uvedený v⁹.

ZÁVER

Nekladiem si za cieľ prezentovať úplný model delostreleckého palebného systému a simulácie účinnosti paľby. Ukazujem na možnosť, ale zároveň aj nutnosť širokej aplikácie simulačných metód a modelov do teórie streľby a riešenia praktických problémov použitia delostreleckých jednotiek. Takmer neobmedzená použiteľnosť a variabilnosť vhodne spracovaného a implementovaného programového produktu ponúka jeho široké využitie vo vedeckej práci i pri riešení praktických otázok riadenia paľby. Simulačné experimenty je možné realizovať v rôznych typoch podľa toho, na ktoré otázky hľadáme odpoveď. Tak napríklad pri stanovovaní požiadaviek na perspektívne (alebo aj hypotetické) technické prostriedky prípravy streľby a riadenia paľby je možné uskutočniť faktorové alebo optimalizačné experimenty.

Docenenie úplného programového produktu, najmä simulácie účinnosti paľby, bude možné posúdiť po jeho začlenení do systému modelovania komplexného palebného pôsobenia na rôzne objekty (ciele) v rámci pozemných síl alebo pri jeho aplikácii v integrovaných automatizovaných systémoch velenia a riadenia, najmä pri príprave a uskutočňovaní palebnej podpory operujúcich (manévrujúcich) síl.

LITERATÚRA

- [1] SVD-30/Del-1. *Spoločná vojenská doktrína : palebná podpora pozemných operácií*. Bratislava : Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2011.
- [2] [2] Del-2-1. *Vojenský predpis o pravidlách streľby a riadenia paľby pozemného delostrelectva (delo, čata, batéria, oddiel)*. Bratislava : Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2010.
- [3] VARECHA, J. Vplyv rozmiestňovania delostreleckých batérií v palebnom postavení po čatách na možnosti použitia metód na hodnotenie účinnosti delostreleckej paľby. In: *Zborník Vojenskej akadémie*. ISSN 1335-0935, 1999, roč. 6, č. 4, s. 167-174.
- [4] VARECHA, J. *Sústava chýb paľby súčasných zbraňových systémov delostrelectva Ozbrojených síl SR*, úplná príprava : Výskumná štúdia. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia, 2003. 109 s.

⁹ Ref. 5

- [5] VARECHA, J. Zefektívnenie streľby a riadenia paľby delostreleckého oddielu s využitím modelovania a simulácie na PC : dizertačná práca. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia, 1999. 185 s.

Recenzent:
prof. Ing. Ľubomír BELAN, CSc.,

ELITA ARMÁDY - ČINNOSŤ ÚRADOV VOJENSKÝCH PRIDELENCOV V OBDOBÍ ROKOV 1939 – 1945 SO ZAMERANÍM SA NA OSUDY TROCH VOJENSKÝCH DIPLOMATOV SLOVENSKEJ NÁRODNOSTI.

plk. PhDr. Peter ROZEMBERG

email: peter.rozemberg@mosr.sk

ELITE OF ARMY - ACTIVITY OF DEFENCE ATTACHÉ OFFICES WITHIN THE YEARS 1939 -1945 FOCUSED ON THE FATE OF THREE MILITARY DIPLOMATS OF SLOVAK ORIGIN.

ABSTRACT

This article maps the Czechoslovak military diplomatic service from 1939 to 1945, focusing on the fates of three military diplomats of Slovak origin. It presents mainly the key to understanding the context of complex issues of the renewed recognition of Czechoslovakian statehood and the Czechoslovak Armed Forces and it also puts an emphasis on the key units of the military diplomatic service. An integral part of this article consists of the biographies of 3 Czechoslovak military diplomats from World War II who were of Slovak origin.

Keywords: military diplomacy, Defence Attaché Offices, Czechoslovak diplomats, Czechoslovak Armed Forces, Czechoslovak military mission.

ÚVOD

Jednou z tém českej a slovenskej histórie II. svetovej vojny, ktorej sa z rôznych dôvodov nedostalo viac pozornosti, je československá vojenská diplomatická služba. Vojenská diplomacia spravidla nebojovala so zbraňou v ruke, ani neumierala priamo na bojiskách, ale svojou húževnatou mravčou prácou, svojim umom a inteligenciou zviedli nejednu bitku na neviditeľnom poli diplomacie. Pričom výsledky ktoré dosiahli, výrazne

ovplyvnili nielen životy vojakov na bojisku, ale aj životy všetkých občanov nacistami porobeného Československa. Zbraňami vojenských diplomatov boli a sú predovšetkým ich osobnostné predpoklady a schopnosti, jazykové zručnosti, odborné vzdelanie, mravné kvality, vlastenecký cit, ale aj dôkladná znalosť prostredia svojho pôsobenia. Decentné vystupovanie, obrovský rozhľad, analytické schopnosti a včasné vyhodnocovanie hrozieb sú považované za nevyhnutnosť. Ako uvádza Zlatica Zudová-Lešková: „*Československí vojenský a leteckí pridelení, zmocnenci, styční dôstojníci a príslušníci misií sa taktiež sústreďovali na získavanie správ o vojensko-politických udalostiach, pomeroch a brannej moci štátu či územia, v ktorom pôsobili.*“¹ Cieľom tohto článku je v krátkosti poukázať na zrod vojenskej diplomacie v Československu po prvej svetovej vojne, priblížiť čitateľovi prácu vojenských diplomatov počas II. svetovej vojny (1939 – 1945) a popísať pracovné a životné osudy troch vojenských diplomatov slovenskej národnosti, ktorí sa aktívne podieľali na budovaní čs. vojenskej diplomacie v tomto období.

1 POČIATKY VOJENSKEJ DIPLOMACIE – ÚRADY VOJENSKÝCH PRIDELENCOV REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKEJ.

Úrady vojenských pridelencov Republiky československej (vojenských attaché) vznikali už krátko po zrode Československa, pričom ich prvoradým poslaním bolo organizovanie návratu československých legionárov zo západnej, južnej a predovšetkým východnej fronty.² Ako ďalej pokračuje pani Lešková-Zudová: „*Po splnení úloh a následnej unifikácii československej armády vojenské diplomatické misie pri československých zastupiteľských úradoch pracovali naďalej predovšetkým v štátoch najbližších spojencov - vo Francúzsku, kde úrad vojenského pridelenca oficiálne vznikol 10. decembra 1921 reorganizáciou Úradu vojenskej misie Republiky československej v Paríži, a v štátoch neskoršej Malej dohody; konkrétne v Belehrade úrad pracoval od 1. 9. 1919 a v Bukurešti od 15. 11. 1920. Vo Varšave úrad vojenského pridelenca vznikol 21. 7. 1919, v Ríme 1. 5. 1920. Československo malo od 20. 1. 1920 svojho vojenského diplomatického zástupcu tiež v Rakúsku, od 15. 3. 1921 v Nemecku, od 6. 2. 1922 v Maďarsku a od 1. 11. 1924 vo Veľkej Británii.*“³

¹ LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 16.

² Ibid., s. 19.

³ Ibid., s. 19.

Služba vojenských atašé sa od začiatku júla 1923 riadila Služobnými inštrukciami pre vojenských atašé Republiky československej,⁴ ktoré kládli na vojenských pridencov značné vojensko-profesionálne, spravodajské, jazykové, ale tiež spoločenské a reprezentatívne nároky. Pani Lešková-Zudová dopĺňa: „Hlavnou úlohou vojenského atašé bolo zastupovať československú brannú moc v štáte svojej akreditácie, pričom bol povinný pravidelne (mesačne, polročne, ročne, resp. podľa aktuálnej potreby) predkladať nadriadenému správy a iné doklady jednak o jeho brannej moci a jednak o plnení svojich bezprostredných úloh, spojených spravidla s aktuálnym vojensko-politickým dianím v hostujúcom štáte a starostlivosťou o československých občanov tu pobývajúcich z dôvodov vojenských.⁵ Vojenský pridelenec sa stal členom československej diplomatickej legácie po ustanovení ministrom národnej obrany, ktorému predchádzali súhlasné rokovania s ministerstvom zahraničných vecí, pričom plne požíval všetky diplomatické výsady. Vo veciach diplomatickej a politickej povahy bol podriadený veľvyslancovi, resp. vedúcemu čs. diplomatického úradu. Vojenská diplomacia v medzivojnovom období, s výnimkou od júna 1922 do konca roku 1926, kedy boli riadení Zahraničným oddelením Prezídia Ministerstva národnej obrany (MNO), podliehali 2. (spravodajskému) oddeleniu Hlavného štábu brannej moci. Predovšetkým tento zásadný fakt, ale taktiež spôsob práce uplatňovaný v druhej polovici 30. rokov, a tiež od jari 1945, aj keď v tomto období už z celkom iných dôvodov, prispel k vytvoreniu jednostranného obrazu o vojenských atašé len ako o prestížnych spravodajcoch krytých diplomatickou imunitou.“⁶

K rozšíreniu siete vojenských atašé pri zastupiteľských úradoch dochádzalo od polovice 30. rokov, čím československá vláda reagovala na zhoršujúcu sa politickú situáciu v Európe, kedy armáda i politici náhle potrebovali oveľa viac informácií všetkého druhu, ale predovšetkým vojenského. Od roku 1936 sa súčasne prejavila tendencia zriaďovať úrady za účelom možného prenesenia československého odboja do zahraničia, čo bolo podporené aj nasledujúcim deponovaním značných finančných prostriedkov do Francúzska, Švédska a tiež

⁴ Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív (VÚA-VHA) Praha, fond(f.) MNO inventárne číslo (inv. č.) 187, karton číslo (k. č.) 140, Služební předpisy Čs. branné moci, MNO, č.j. 57.282 pres. Zahr.duv. ze dne 3.7. 1923. Súčasťou dokumentu bola Příloha k Instrukci pro službu vojenských attaché, ktorá predstavovala spravodajské požiadavky na vojenských pridencov. In: LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 19.

⁵ LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 19.

⁶ Ibid., s. 20.

Švajčiarska a Holandska.⁷ Švajčiarsko a Holandsko, kam boli vysielaní spravodajskí dôstojníci pred oficiálnym zriadením úradu vojenského atašé, sú príkladom toho, že vznikom úradu československého vojenského pridelenca sa legalizovala práca československej spravodajskej služby. Dokladajú to smernice z roku 1937, ktoré činnosť vojenského atašé v oboch štátoch vymedzovali nasledovne:

„1. Vojenský atašé je spravodajským orgánom riadiacim organizáciu výzvedného spravodajstva na pôde daného štátu podľa rozkazu ústredia. 2. Vojenský atašé je súčasne spravodajským orgánom výkonným. 3. Riadi činnosť exponovaného spravodajského dôstojníka podľa rozkazu ústredia a v intenciách týchto rozkazov jedná samostatne. 4. Vybuduje účelnú organizáciu plánovitého vyzvedania proti Nemecku, zaistí a realizuje všetky predpoklady pre úspešnú agentúrnu činnosť v mieri a hlavne za mobilizácie a vojny... 7. V prípade, že by nastali nepredvídané potiaže s odosielaním šifrovaných správ oficiálnou cestou, zaistí rádio- telegrafné spojenie pomocou rádioaparátov už v mieri pridelených, mimo to podá správu na vojenského atašé v Paríži. 8. Prevezme od exponovaných dôstojníkov vkladné knižky, na ktoré je uložený kapitál pre nepredvídateľné prípady a pre vojnu.“⁸

Často je chybne uvádzané, že prácu československých vojenských atašé v rokoch druhej svetovej vojny riadil predovšetkým II. spravodajský odbor MNO v čele s plk. gšt. Františkom Moravcom, a pod dojmom týchto tvrdení sú pridelení predstavovaní výlučne ako spravodajci, a naopak spravodajci sú uvádzaní ako vojenský diplomati. Spoločná úloha exponovaných spravodajských dôstojníkov (v priamej podriadenosti prednostu II. odboru) a vojenských atašé a náčelníkov vojenských misií (ktoré odbor len usmerňoval v spravodajských záležitostiach) hlásiť všetky dôležité správy vojenského a vojensko-politického rázu ihneď najkratšou cestou československému MNO, pričom celé vojenské rádiotelegrafické spojenie bolo v kompetencii Moravcových mužov, tento dojem len utvrdzuje.⁹

Avšak v skutočnosti priamy Moravcov vplyv na vojenských diplomatov bol omnoho menší, resp. rozhodne menší, než by si sám prial, ba v určitom období takmer podružný.

⁷ KOKOŠKA, J. – KOKOŠKA, S.: Spor o agenta A54. Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby, Praha, 1994, s. 60.

⁸ VÚA-VHA Praha, f. Dr. Edvard Beneš, (dále 38), inv.č. 38-11-2/138 a n. Fond bol dislokovaný do Archívu Ústavu T.G. Masaryka (A Ú TGM) Praha. In: LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 20.

⁹ LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 114.

Svedčí o tom jednak jeho nespokojnosť v podobe častých výhrad na adresu vojenských atašé, jednak obsah samotných správ pridelencom. Pripomienkami k spravodajskej práci vojenských atašé plk. gšt. Moravec nešetril ani v Správe o situácii čsl. vojenského výzvedného spravodajstva a možnostiach jeho rozšírenia a prehĺbenia z 30. 12. 1943 v ktorej v súvislosti s hodnotením úrovne správ vojenskej povahy v spolupráci s Holanďanmi, Nórmami, Belgičanmi atď. uviedol: „Zlepšenie v tomto smere by mohlo nastať za prispenia našich vojenských pridelencom. Tí však z dôvodov iste vážnych, mne však neznámych, boli postavení mimo kompetenčný vplyv II. spravodajského odboru, čo je opatrenie v organizácii armádnych ústredí bez precedensu, pokiaľ mi je známe. Za celú dobu pobytu v Anglicku nedostal som, ani na nahliadnutie, žiadneho hlásenia čs. vojenského pridelenca u niektorej emigrantskej vlády, ktoré by malo nejakú spravodajskú hodnotu.“¹⁰ A nešetril ani príslušníkov misie: „Veľkým hendikepom pre našu spravodajskú spoluprácu so Sovietmi je okolnosť, že v personáli našej vojenskej misie v Rusku nie je ani jedného spravodajského experta. Pre utuženie a prehĺbenie spravodajského kontaktu nestačí iba predanie správy, ale aj diskusia o jej vecnej a agentúrnej hodnote, o tom ako zapadá do rámca správ ostatných, aké z nej plynú ďalšie spravodajské dôsledky atď.“¹¹

Spor o podriadenosť vojenských atašé, predovšetkým medzi náčelníkom štábu a prednostom II. a I. odboru, nakoniec vyústil v nariadenie ministra gen. Ingra, ktoré ukladalo plk. gšt. Moravcovi vypracovať do 6. marca 1944 „písomný návrh na úpravu agendy súvisiacej s tým, že vojenski atašé majú byť podriadení Vám“. Už tri dni pred stanoveným termínom prednosta II. odboru predložil návrh, ktorého výsledkom bolo krátke obdobie od 14. 4. do 1. 9. 1944, kedy vojenski diplomati boli výlučne podriadení II. (spravodajskému) odboru MNO.¹²

Je však potrebné uviesť, že významné právomoci vo vzťahu k vojenskej zahraničnej službe prislúchali tiež priamo ministrovi národnej obrany a prednostne sa jednotlivé inštitúcie vojenských diplomatov zodpovedali tiež ďalším zložkám československej vojenskej správy. Partnerom vojakov - diplomatov sa zákonite stalo čs. ministerstvo zahraničných vecí v čele s J. Masarykom, ktorému boli podriadené i jednotlivé vyslanectvá a konzuláty. Ich počet sa

¹⁰ Ibid., s. 115.

¹¹ Ibid., s. 115.

¹² Ibid., s. 115.

rozširoval tak, ako dočasná československá vláda naviazala či obnovila diplomatické styky s ďalšími štátmi a bola nimi uznaná.¹³

2 TRI DNI KTORÉ PREVERILI CHARAKTER A SCHOPNOSTI ČESKOSLOVENSKÝCH DIPLOMATOV (14.-16. 3. 1939).

Československí vojenský diplomati - oficiálni zástupcovia československej brannej moci v konkrétnom štáte - tvorili do polovice marca 1939 pevnú súčasť československých diplomatických misií v štrnástich štátoch Európy: Desať úradov – vo Francúzsku, Veľkej Británii, Sovietskom zväze, Poľsku, Juhoslávii, Rumunsku, Maďarsku, Nemecku, Taliansku a Holandsku – bolo obsadených vojenským atašé, štyri úrady – vo Švédsku, Lotyšsku, Bulharsku a v Švajčiarsku – boli v kritických marcových dňoch bez zastúpenia vojenského diplomata v postavení vojenského atašé.¹⁴

Po 14. marci 1939 sa situácia zmenila nasledovne: Československí vojenský atašé v Berlíne a v Budapešti - plk. gšt. Antonín Jan Hron a mjr. gšt. Bohumil Klein – sa museli vzdať v inak neriešiteľnej situácii, avšak so cťou a za minimálnych strát. Vo svojich úradoch zotrvali pplk. gšt. Prokop Kumpošt vo Varšave, plk. gšt. Václav Kalina v Paríži, pplk. gšt. Josef Kalla v Londýne, plk. gšt. František Hájek v Haagu a pplk. gšt. Rudolf Bulandr v Bukurešti. A to navzdory nejednoznačnému správaniu sa vyslancov, výzve k návratu, ktorú úrady vojenských pridelenčov obdržali z pražského MNO 20. 3. 1939, následnej likvidácii československej vojenskej zahraničnej služby a tiež samotného ministerstva národnej obrany.¹⁵ Vojenským atašé zotrvávajúcim v úrade boli do konca marca zaslané ďalšie rozkazy vyzývajúce k bezpodmienečnému ukončeniu aktivít, mimo iného aj telefonický rozkaz k okamžitému odoslaniu do vlasti všetkých dôstojníkov študujúcich na tamojších vojenských školách a vojenského personálu úradu atašé.¹⁶ Nacistami diktovaný koniec československej vojenskej zahraničnej služby sa však ani zďaleka neuskutočnil. Z desiatich vojenských atašé činných pri zastupiteľských úradoch Republiky československej bolo výzvu k návratu do protektorátu nútených akceptovať šesť, pričom traja z nich – mjr. gšt. Bohumil

¹³ Ibid., s. 115-116.

¹⁴ Ibid., s. 65.

¹⁵ Po okupácii českých zemí a vytvorení protektorátu Čechy a Morava bol minister národnej obrany gen. Jan Syrový (1885 – 1945) odvolaný a riadením „MNO v likvidácii“ bol poverený gen. Jan Netík (1885 – 1945), od septembra 1939 gen. František Hrabčík (1894 – 1967). MNO ukončilo činnosť podľa nariadenia okupačných orgánov k 31.12.1939. In: LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 65.

¹⁶ LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 65.

Klein, plk. gšt. Antonín Jan Hron a pplk. gšt. Rudolf Bulandr – sa ihneď zapojili do odboja v rámci Obrany národa. Plk. gšt. Oldřich Farský a pplk. gšt. Karel Knížka do odboja vstúpili neskôr.¹⁷ Vlastnou cestou odporu v tragických rokoch svojho národa a jeho armády kráčal len gen. Vojtěch Vladimír Klecanda. Lebo údajne len on v kritických marcových dňoch vydal Nemcom materiál, ktorý mohol ohroziť na živote iných. Tento fakt sa ale nepotvrdil a zostáva predmetom skúmania.¹⁸ Generál Klecanda (ako vtedajší vojenský atašé v Ríme) bol totiž v osudných marcových dňoch v Prahe na dovolenke a nijako nemohol ovplyvniť rozhodnutie vyslanca Vlastimila Čermáka, ktorý odovzdal zastupiteľský úrad do nemeckých rúk už druhý deň po okupácii Čiech a Moravy, a teda skôr, ako bol k tomuto kroku vyzvaný čs. ministerstvom zahraničných vecí. Podarilo sa mu však, rovnako ako konzulovi v Terste Václavovi Doubravovi, zničiť všetky závažné materiály, a to vrátane agendy vojenského atašé. Generál Klecanda sa do talianskej metropoly vrátil pravdepodobne 21. marca 1939 už len formálne dokončiť likvidáciu svojho úradu.¹⁹ Nikto z nich však svojou iniciatívnosťou a benevolenciou neuľahčil nemeckým diplomatom cestu k pošliapaniu štátnej suverenity Československej republiky. Dvaja diplomati – mjr. gšt. Bohumil Klein a plk. gšt. Antonín Jan Hron – v boji za slobodu a štátnu obnovu svojej vlasti položili životy.²⁰

Päť vojenských atašé - plk. gšt. František Hájek, plk. gšt. Václav Kalina, pplk. gšt. Prokop Kumpošt a pplk. gšt. Josef Kalla, nasledovaní od jari 1940 pplk. gšt. Rudolfom Bulandrom – zotrvali vo svojich úradoch a ihneď pochopili, aké je dôležité pre československú odbojovú činnosť v zahraničí udržať diplomatickú činnosť a sami tiež začali v skromných a neistých podmienkach aktívne odboj organizovať.²¹

Faktom teda zostáva, že ani československí vojenský diplomati sa ku trom kľúčovým dňom československej štátnosti nepostavili ako jeden muž. Avšak spravidla sa zachovali v rozpore s rozhodnutím československých veľvyslancov, ktorým boli priamo podriadení, a teda sa predpokladalo, že budú rešpektovať i ich primárne rozhodnutia udržať diplomatickú misiu, či ju odovzdať Nemcom. Niektorí z nich kvôli udržaniu úradu argumentovali aj v danej situácii dodržaním služobného postupu a dožadovali sa rozkazu MNO, ktorému priamo

¹⁷ Ibid., s. 67.

¹⁸ Ibid., s. 68.

¹⁹ Ibid., s. 62.

²⁰ Z elitných dôstojníkov Československej armády zastávajúcich post vojenského atašé v medzivojnovom období bol za protinacistický odboj 1.10. 1941 popravený i plk. gšt. Josef Malý. In: LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 68.

²¹ Ibid., s. 68.

podliehali „vo veciach čisto vojenskej povahy“. Svojim spôsobom sa už jednalo len o formálne gesto, ktorým sa ani vnútorné rozbitie republiky, ani nacistická okupácia už nedali zvrátiť, avšak rozhodne aj toto vypovedalo o úrovni týchto špičkových československých dôstojníkov.

3 ČESKOSLOVENSKÉ VOJENSKÉ MISIE V OBDOBÍ OD 12. 9. 1939 – 9. 5. 1945.²²

Zásadné a nezastupiteľné miesto medzi orgánmi československej vojenskej zahraničnej (a diplomatickej) služby v rokoch 1939 – 1945 mali československé vojenské misie, ktoré boli zriaďované v krajinách, kde mali byť, alebo už boli organizované československé vojenské jednotky. Šírka pôsobností jednotlivých misií bola určovaná podľa účelu, pre aký bola tá ktorá misia zriadená, a s ohľadom na krajinu, v ktorej bola ustanovená. Ako uvádza pani Lešková-Zudová: „*Obecne platí, že základom činnosti misie bola všestranná starostlivosť o výstavbu čs. vojenských jednotiek v zahraničí, ich sústavné dopĺňovanie náborní, resp. odosielanie brancov ku kmeňovým telesám, a to buď v krajine pôsobenia, alebo do Veľkej Británie, na Stredný východ a neskôr aj do Sovietskeho zväzu. Misie zaistovali (z výnimkou Československej vojenskej misie vo Francúzsku) spojenie medzi čs. MNO v Londýne a príslušnými čs. vojenskými jednotkami, pre ktoré predstavovali v krajine pôsobenia najvyššiu československú vojenskú autoritu (obrazne povedané MNO v malom).*“²³ A ďalej pokračuje: „*Československé vojenské misie mali podobné postavenie aj voči miestnym a spojeneckým vojenským a tiež politickým autoritám. Starali sa o všetky potreby čs. vojenských jednotiek, ktoré v oblasti ich pôsobenia boli zriadené, alebo nasadené. Misie plnili aj úlohy vojensko-politické, spočívajúce predovšetkým v propagácii československého odboja a národných a kultúrnych tradícií Československej republiky. Otázka systematizácie misií (a to aj misie v Sovietskom zväze) sa prejednávala s britským War Office, v spravodajskom poslaní s Intelligence Service a v ostatných otázkach (napr. finančných) s ďalšími britskými ministerstvami. Každá misia taktiež obdržala spravodajské smernice vypracované prednostom zvláštnej skupiny MNO (spravodajskej ústredne, od 16. 6. 1941 II. odboru MNO) v Londýne plk. gšt. Františkom Moravcom, ktoré obsahovali organizáciu spravodajstva (vrátane veliteľskej zodpovednosti a subordinácie), úlohy a formy*

²² Dňa 12. 9. 1939 bola zriadená čs. vojenská misia vo Francúzsku, ako vôbec prvá čs. vojenská misia zriadená v priebehu II. svetovej vojny.

²³ LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 153.

*spojenia, pričom zvláštne úlohy výzvedného spravodajstva boli priebežne podľa potreby aktualizované a doplňované.*²⁴

Za vedenie misie a taktiež spravodajstvo sa veliteľ misie zodpovedal priamo ministrovi národnej obrany, avšak z hľadiska technicko-spravodajského zabezpečenia a agentúrneho prednostovi spravodajskej ústredne. Za týmto účelom sa v každej misii zriaďoval post spravodajského dôstojníka (resp. dôstojníkov), ktorý bol priamo a bezprostredne podriadený veliteľovi misie. Aj keď vonkajšia forma misií bola v zásade rovnaká, každá z československých vojenských misií bola z mnohých dôvodov špecifickým útvarom Československej vojenskej správy.²⁵

Počas druhej svetovej vojny bolo zriadených celkom deväť československých vojenských misií.

- **Československá vojenská misia vo Francúzsku** v čele s prvým veliteľom plk. Karlem Janouchem, zriadená 12. 9. 1939.
- **Československá vojenská misia pre Balkán, Blízky a Stredný východ v Jeruzaleme** v čele s prvým veliteľom gen. Ondrejom Mézlom, zriadená 25. 9. 1940.
- **Československá vojenská misia v Kanade** v čele s prvým veliteľom plk. gšt. Čeňkom Kudláčkom, zriadená 9. 1. 1941.
- **Československá vojenská misia v Sovietskom zväze** v čele prvým veliteľom s generálom Heliodorom Píkom, zriadená 26. 4. 1941.
- **Československá spojovacia vojenská misia u Hlavného veliteľstva spojeneckých síl v Taliansku** v čele s prvým veliteľom pplk. Karlem Svobodom, zriadená 1. 12. 1943.
- **Československá vojenská misia u 21. Skupiny armád / Československá vojenská misia pri Vrchnom veliteľstve spojeneckých expedičných síl v Londýne** v čele s prvým veliteľom gen. Ondrejom Mézlom, zriadená 1. 4. 1944.
- **Československá vojenská misia v Turecku** v čele s prvým veliteľom plk. gšt. Jaroslavom Hájičkom, zriadená 1. 10. 1944.
- **Československá vojenská misia vo Veľkej Británii** v čele s prvým veliteľom gen. Brunom Sklenovským, zriadená 9. 4. 1945.

²⁴ Ibid., s. 153.

²⁵ Ibid., s. 153-154.

Rozsah tohto článku nedovoľuje dopodrobna rozobrať dôležitosť týchto deviatich čs. vojenských misií z diplomatického a vojensko-politického hľadiska, ktorým prispeli k porážke nacistického Nemecka. A Československo sa tak po skončení II. svetovej vojny mohlo hrdο zaradiť na stranu víťaznej koalície demokratických krajín. Každá s týchto misií by si zaslúžila obsiahlu analytickú štúdiu, ktorá by o veľký krok posunula naše poznanie šírky a hĺbky československých vojenských odbojových aktivít. Z pohľadu Slovenskej republiky je však veľmi dôležité, že medzi týmito významnými vojenskými diplomatmi pôsobili v rámci dvoch čs. vojenských misií aj traja vojenská diplomati slovenskej národnosti, ktorí hrdο a so ct'ou plnili svoje povinnosti. Ide o nasledujúcich vojenských diplomatov:

- gen. plk. v. v. **Ján Ambruš**
- plk. gšt. **Ľudevít Ludvík Sozanský**
- pplk. v. z.. **Ján Korecký**

V ďalšej časti článku oboznámime čitateľov s krátkym životopisom a vojenskou kariérou vyššie uvedených troch slovenských vojenských diplomatov.

A. Generálplukovník v. v. Ján Ambruš (nar. 19. 5. 1899 Nadlak, Maďarsko, zomrel 21. 1. 1994 Chicago, USA).

Od 13.6. 1941 do 6. 3. 1943 príslušník československej vojenskej misie v Kanade, od 7. 3. 1943 do 31. 7. 1945 československý vojenský a letecký atašé v Kanade.

Jazyková spôsobilosť: slovensky, anglicky, česky, francúzsky, maďarsky, nemecky, poľsky.

Syn Jána Ambruša a Anny, rod. Lavrovičovej, manželka Ema.

Základné vzdelanie absolvoval v slovenskej evanjelickej škole v Nadlaku, potom navštevoval maďarskú strednú všeobecnú školu v meste Nagyszentmiklós. Po jej úspešnom ukončení bol prijatý na c. k. delostreleckú kadetnú školu v Treiskirchene, ktorá mu otvorila kariéru vojaka z povolania v novovzniknutom Československu. V auguste 1920 bol odvelený k horskému Delostreleckému pluku č. 201 do Ružomberku, kde v rôznych funkciách slúžil do konca augusta 1924, kedy bol premiestnený k Delostreleckému oddielu č. 262 do Vranova nad Topľou. Na jar roku 1925 požiadal o zaradenie do kurzu delostreleckých pozorovateľov z lietadiel vo Vojenskom leteckom učilišti v Chebe, kde nastúpil 31. 3. 1925. Po troch mesiacoch bol odvelený k Leteckému pluku č.1 „T. G. Masaryka“ do Kbel u Prahy. Aj ďalšie

kurzovné zdokonalenie v profesii letca absolvoval v Chebe, a to v prvých siedmych mesiacoch roku 1926. Potom bol odvelený k Leteckému pluku č.3 „Generála letca M. R. Štefánika“ do Nitry, kde slúžil 15 mesiacov. Dosiahol vynikajúcich výsledkov a na konci októbra 1927 bol odoslaný na MNO do Prahy, kde slúžil až do konca februára 1929. Potom bol pridelený na letisko do Gbel, kde požiadal o zaradenie do pilotného výcviku, ktorý absolvoval v období od júna do polovice novembra 1929 jednak v Chebe, jednak v Prostějově. V Kbeloch v hodnosti kapitána letectva a funkčnom zaradení druhého pobočníka veliteľa pluku pôsobil do konca marca 1930. Potom sa vrátil na MNO, kde do 30. 9. 1931 pracoval ako referent u III./1 (všeobecného leteckého) oddelenia. Následne bol opäť odvelený k pluku do Kbel, kde slúžil ako veliteľ 43. letky a o tri roky neskôr bol menovaný veliteľom 1. pokusnej letky Vojenského technického a leteckého ústavu v Prahe-Letňanoch. V júli 1935 bol povýšený do hodnosti majora letectva a v školskom roku 1937/38 absolvoval kurz pre veliteľov vojenských telies a útvarov.

V rokoch 1932 – 1938 sa však preslávil predovšetkým svojimi úspechmi v akrobatickom lietaní. Medzi najvýznamnejšie sa radia jeho akrobatické vystúpenia na leteckom dni v Prahe v r. 1932, 1933 a 1935; v roku 1934 vo Vincennes pri Paríži a v roku 1936 v nemeckom Rangsdorfe, ktoré sa uskutočnilo v rámci XI. Olympijských hier. Súčasne dosiahol pozoruhodných úspechov v kategórii diaľkových letov na športových lietadlách a medzi zásadné sa radí jeho nonstop let z pražskej Ruzyně do sudánskeho Chartúmu v máji 1938.

Vyhlásenie Slovenského štátu 14. 3. 1939 ho zastihlo v Prahe, ale už o dva dni neskôr bol ako Slovák v najvyššej leteckej hodnosti povolaný do Bratislavy a ihneď bol určený prednostom leteckého oddelenia MNO a veliteľom slovenského letectva. Pre svoj koncepčný postoj k výstavbe leteckých síl Slovenského štátu sa čoskoro dostal do sporu so svojim priamym nadriadeným gen. F. Čatlošom a čoskoro tiež s ministrom vnútra V. Tukom, čo ho priviedlo k podaniu si žiadosti na preradenie do výslužby k 1. 8. 1939. Počiatkom septembra toho roku utiekol cez Maďarsko a Juhosláviu do Paríža, kde už 15. 10. 1939 pracoval u III. (leteckého) odboru Vojenskej správy Československého národného výboru (VS ČSNV) v Paríži. V apríli 1940 sa začal preškoľovať na francúzsku leteckú techniku v Chartres a zúčastnil sa obranných leteckých bojov o Francúzsko. V druhej polovici júna 1940 bol s lodným transportom čs. letcov prepravený do Anglicka a 12. 7. 1940 stál v Duxforde pri zrode 310. československej stíhacej perute RAF. Po preškoľovaní kurze sa začiatkom septembra 1940 stal veliteľom 312. čs. stíhacej perute RAF, ktorá chránila mesto Liverpool.

Po troch mesiacoch pôsobenia v čele peruti bol 12. 12. 1940 z funkcie odvolaný pre rozpory s podriadenými a tiež pre chybné rozhodnutie v akcii. Počiatkom marca 1941 dosiahol hodnosť pplk. letectva, následne bol zaradený do stavu mužstva Československej vojenskej misie v Kanade a 13. 6. 1941 odcestoval do Montrealu. Tu pôsobil predovšetkým medzi slovenskými krajaňskými organizáciami v prospech československej veci a aktívne sa podieľal na náboch dobrovoľníkov do československej armády. Po ukončení činnosti misie bol 7. 3. 1943 menovaný čs. vojenským a leteckým atašé so sídlom v Ottawe a post zastával až do zrušenia úradu na konci júla 1945 a svojho odvolania (už v hodnosti plk. letectva) do vlasti. Je však viac ako pravdepodobné, že ešte v prvej polovici októbra 1945 v Kanade pôsobil.

Po návrate do vlasti bol povýšený do hodnosti brigádneho generála a ustanovený veliteľom letectva Vojenského obvodu 4 v Bratislave. Súčasne sa angažoval za Demokratickú stranu a vo voľbách v máji 1946 bol zvolený za poslanca Národného zhromaždenia.

Už štvrtý deň po prevrate (29. 2. 1948) – bolo rozhodnuté o jeho prepustení z Československej armády (ČSA). Faktickému obdržaniu tohto rozhodnutia predišiel útek do zahraničia. Najprv žil vo Veľkej Británii a od leta 1948 v USA, kde sa aktívne podieľal na založení Prípravného výboru Rady slobodného Československa, v ktorom pôsobil do augusta 1953. Pracoval v niekoľkých leteckých firmách ako konštruktér. Koniec života strávil v chicagskom domove pre seniorov.

Všetky politické opatrenia po februári 1948 – prehlásenie za zbeha, vojenská a občianska degradácia – boli po roku 1989 prehlásené za neplatné a 10. 12. 1991 bol povýšený do hodnosti generálplukovníka. Zomrel v januári 1994 v Chicagu a v máji toho istého roku boli jeho telesné pozostatky prevezené na Slovensko a uložené na bratislavskom cintoríne v Slávičom údolí.

Vyznamenania: Československý vojnový kríž 1939, Československá medaila Za chrabrosť pred nepriateľom, Československá vojenská pamätná medaila so štítkami F-VB, Československá medaila Za zásluhy I. stupňa, The 1939 – 1945 Star with Battle of Britain Clasp, Défence Medal, War Medal, Office of the Order of the Britain Empire, Ordinul

Coroana Romanei eu spade in gradul Ofiter cu paglica de Virtue Militara, Rad Milana Rastislava Štefánika III. triedy.²⁶

B: **plk. gšt. Ľudevít Ľudvík Sozanský** (nar. 21. 10. 1908 Vinné, okr. Michalovce,

zomrel ? – posledný trvalý pobyt evidovaný na adrese: Obrancov Mieru 13, Košice.)

Od 17. 3. 1941 do 6. 3. 1943 príslušník Československej vojenskej misie v Kanade, od 7. 3. 1943 do 31. 10. 1944 pridelený dôstojník čs. vojenského a leteckého atašé v Kanade.

Jazyková spôsobilosť: slovensky, anglicky, česky, francúzsky, maďarsky, nemecky, rusky.

Syn Martina Sozanského a Márie, rod. Arvayovej. Prvá manželka Oľga Anna, rodená Šamárková (nar. 1908), druhá manželka Amália, rodená Zacklová (nar. 1909), syn Martin Michal (nar. 1948).

Osemročné štátne reálne gymnázium v Michalovciach ukončil 24. 6. 1930 maturitou. Odvedený bol už v marci toho istého roku pri hlavnom odvode a 1. 10. 1930 nastúpil prezenčnú základnú službu k 1. batérii Delostreleckého pluku č. 12 v Košiciach, ale už v koncom októbra bol odvelený k Pešiemu pluku č. 27 do Uhorského Hradišťa a následne absolvoval školu pre dôstojníkov pešieho vojska v zálohe v Olomouci. Od februára do októbra 1931 bol povýšený do hodnosti čatár a priznaný mu bol charakter aspiranta. Koncom mája 1931 bol premiestnený k Pešiemu pluku č. 20 a o jedenásť mesiacov neskôr bol prijatý ako ďalej slúžiaci poddôstojník na dobu jedného roka. Od septembra 1932 bol však na dva roky prijatý na Vojenskú akadémiu v Hraniciach na Morave a bol oslobodený od reverzálného záväzku. V júli 1934 bol pridelený vo funkcii veliteľa pešej čaty a pobočníka veliteľa práporu k Pešiemu pluku č. 3 „Jana Žižky z Trocnova“ v Kroměříži, menovaný poručíkom a súčasne vďaka absolvovaniu vojenskej akadémie bol zaviazaný k ďalšej činnnej službe v trvaní šesť rokov. Začiatkom júna 1936 ho pridělili k Cyklistickému práporu č. 2 do Frýdku, odkiaľ sa však po štyroch mesiacoch vrátil k Pešiemu pluku č. 3, kde zastával post veliteľa čaty VKPL, neskôr veliteľa guľometného oddelenia v poddôstojníckej škole. Dňa 30. 8. 1937 bol odvelený k novo zriadenému Hraničiarskemu pluku č. 4 do Hlučína, kde slúžil celé

²⁶ LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 169-170.

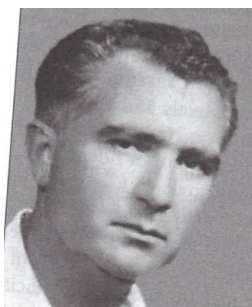
mobilizačné obdobie až do 19. 3. 1939, kedy bol v hodnosti nadporučíka predisponovaný do stavu armády samostatného Slovenského štátu. Konkrétne k 1. práporu Pešieho pluku č. 41 do Čadce. V apríli bol však ako veliteľ obrannej rotý VKPL odvelený na letisko Bratislava – Vajnory, kde zostal až do mája 1939, kedy tajne opustil Slovensko s cieľom vstúpiť do novo vznikajúcej čs. armády.

Dňa 3. 6. 1939 prekročil hranicu u obce Ondrašová, bol však ihneď zatknutý a desať dní držaný na výsluchu v poľskom Novom Targu. Po prepustení sa dal na čs. konzuláte v Krakove ako dobrovoľník k dispozícii československej brannej moci a 15. 6. toho istého roku bol odoslaný do Francúzska, kde 5. 8. 1939 podpísal päťročný záväzok do Légion étrangère – cudzineckej légie. Z alžírskoho Sidi-Bel-Abbes bol odoslaný k 5. Senegalskému streleckému pluku do tuniského Sfaxu, kde mal absolvovať deväťmesačný kurz. Po oficiálnom garantovaní obnovenia čs. brannej moci sa však vrátil do Francúzska a 23. 9. 1939 sa hlásil v Agde. Následne bol ustanovený pobočníkom veliteľa Pešieho pluku 2, s ktorým odišiel v máji 1940 na frontu a zvlášť sa vyznamenal v ústupových bojoch na Marne. Po porážke Francúzska odplával z prístavu Sete loďou Rod El Farag do Veľkej Británie, kde bol pridelený k štábnejrote vznikajúcej brigády a 27. 9. 1940 ustanovený dôstojníkom 1. oddelenia. V marci 1941 bol premiestnený k Náhradnému telesu, o mesiac neskôr povýšený do hodnosti kapitána a ustanovený príslušníkom Československej vojenskej misie v Kanade, kam odišiel 13. 6. 1941. V misii bol až do 6. 3. 1943 zodpovedný za nábor dobrovoľníkov, a to zvlášť v slovenských krajanských spolkoch. Po zrušení misie bol menovaný prideleným dôstojníkom čs. vojenského a leteckého atašé pri kanadskej vláde. Do Londýna sa vrátil začiatkom novembra 1944 a v januári 1945 bol odvelený do stavu 1. čs. armádneho zboru v Sovietskom zväze. Na oslobodené územie odcestoval 28. 3. 1945, do Košíc dorazil 19. 4. a už nasledujúci deň bol zaradený k oblastnému veliteľstvu Morava. Na konci mája 1945 sa stal osobným pobočníkom veliteľa 13. divízie, ale už 4. 6. bol menovaný čs. vojenským atašé do kanadskej Ottawy, pridelený k 2. oddeleniu MNO – hl. štábu a povýšený do hodnosti majora, ale koncom júla bol úrad vojenského pridelenca zrušený. Dňa 15. 10. 1945 bol povolaný do 3. ročníka Vysokej školy vojnovej v Prahe, po jej absolvovaní bol v polovici júla 1946 ustanovený jej profesorom. V polovici marca 1948 už v hodnosti pplk. gšt. bol trvale pridelený k Veliteľstvu 10. divízie a poverený velením divízie po dobu neprítomnosti veliteľa.

V^oJENSKÉ REFLEXIE

Vyznamenania: Československý vojnový kríž 1939, Československá medaila Za zásluhy I. stupňa, Československá vojenská pamätná medaila zo štítkami F-VB.²⁷

C: pplk. v z. Ján Korecký (nar. 20. 11. 1914 Svätoplukovo, zomrel 1985)

Od 1. 10. 1945 do 31. 10. 1946 československý vojenský a letecký atašé v Juhoslávii.

Jazyková spôsobilosť: slovensky, francúzsky, nemecky, srbsky.

Syn Štefana Kuťka (nar. 1875) a Kataríny rod. Mosnákovej (nar. 1873).

Manželka Zora rod. Kedrová (nar. 1922, zomrela 1955), dcéra Darina (1947).

V rokoch 1932 – 1936 bol študentom Obchodnej akadémie v Nitre, ale už 17. 3. 1936 bol po hlavnom odvode zaradený do brannej moci a nastúpil na Vojenské letecké učilište v Prostějově. Dňa 1. 10. Toho roku na základe nového výberu nastúpil prezenčnú vojenskú službu u Pešieho pluku č. 26 vo Zvolene a stal sa frekventantom jednoročnej školy pre dôstojníkov pechoty v zálohe v Banskej Bystrici. Po absolutóriu bol poverený ako inštruktor v hodnosti čatára ašpiranta výcvikom nováčikov pluku. V školskom roku 1938/1939 bol prijatý do Vojenskej akadémie v Hraniciach na Morave, ale krátko nato bol v dôsledku mobilizácie a ústupkov slovenskej krajinskej vláde dňa 15. 12. 1938 demobilizovaný a prepustený do zálohy. Od 1. 1. 1939 do 1. 6. 1939 pracoval ako predavač firmy Baťa v Bratislave, od 31. 1. 1940 ako úradník na Ministerstve financií Slovenského štátu.

Dňa 1. 2. 1940 bol povolaný k aktívnej vojenskej službe Slovenského štátu, prijatý do zboru dôstojníkov z povolania a v hodnosti poručíka a funkcii veliteľa roty odvelený k Pešiemu pluku č. 4 v Bratislave. Od apríla do júna 1941 velil čate vojakov Pešieho pluku č. 2 v Trenčíne, s ktorým od 27. júna do konca januára 1942 slúžil na východnej fronte, kde dosiahol bojových úspechov, napriek tomu že bol zranený. Po návrate mu bol zverený peší výcvik príslušníkov automobilového práporu č. 8 v Banskej Bystrici. Od 15. 6. 1942 do 2. 8. 1944 bol pridelený ako spravodajský dôstojník k Veliteľstvu pozemného vojska v Banskej Bystrici.

Na začiatku augusta 1944 odletel z letiska Tri duby na Sliači do ZSSR ako kuriér Vojenskej rady s plánom povstania a cieľom dosiahnuť koordináciu s operačnými plánmi Červenej armády. Dňa 23. 9. bol odvelený z Náhradného telesa 1. československého

²⁷ Ibid., s. 167-168.

armádneho zboru v ZSSR a poslaný späť na Slovensko, kde priletel 6. 10. 1944. S účinnosťou od 1. 10. vykonával funkciu prednostu spravodajského oddelenia veliteľstva 1. čs. armády na Slovensku. Od konca októbra 1944 až do 3. 2. 1945 sa ukrýval v horách. Po prechode fronty bol zaradený ako spravodajský dôstojník k Veliteľstvu 2. Ukrajinského frontu na území Maďarska, odkiaľ sa vrátil v apríli 1945 do Košíc. Tu bolo rozhodnuté o jeho pôsobení na spravodajskom oddelení MNO – hl. štábu v Prahe, kam nastúpil v septembri 1945 a o mesiac neskôr na dobu jedného roku zastával Úrad československého vojenského a leteckého atašé v Juhoslávii. Po návrate bol odoslaný na Vysokú školu vojnovú do Prahy a potom ako náčelník štábu veliteľstva Teplice bojoval proti jednotkám banderovcov. Od októbra 1947 do septembra 1948 zastával post prednostu 1. a neskôr 4. oddelenia Veliteľstva 2. brigády „Slovenského národného povstania“ v Banskej Bystrici. Dňa 1. 10. 1948 bol na vlastnú žiadosť preložený do zálohy.

Od 1. októbra 1948 až do odchodu do penzie 1. 1. 1973 pracoval ako úradník, robotník, plánovač a vedúci rôznych ekonomických úsekov v niekoľkých bratislavských a banskobystrických podnikoch.

Vyznamenania: Eiserner Kreuz 2, Vyznamenanie za hrdinstvo³, Slovenský vojenský víťazný kríž V, Československý válečný kríž 1939, Rad SNP II. triedy, Rad Červenej hviezdy.²⁸

Československá vojnová diplomacia bola vystavaná na diplomatoch preverených marcom 1939, ale Československá vojenská správa bola nútená povolať ďalších diplomatov z okupovanej vlasti a tiež si „vychovať“ tzv. za pochodu diplomatov nových. Celkovo sa podľa pani Leškovej-Zudovej do vojenskej diplomacie počas II. svetovej vojny zapojilo celkovo 59 československých diplomatov.²⁹ A ďalej uvádza: *„Československá vojenská diplomacia druhej svetovej vojny stála predovšetkým na osobnostiach pevného charakteru, uvažlivého rozhodovania a nepochybne vysokého spoločenského rozhladu. Generáli a vyšší dôstojníci Ondrej Mězl, Heliodor Pika, Josef Kalla, František Hieke, Prokop Kumpošt, Rudolf Bulandr, Václav Kalina, Oldřich Španiel, Karel Lukas, Bruno Sklenovský, Václav Havelský, Alois Fišera, Čeněk Kudláček, Karel Svoboda, Jaroslav Kašpar, Jaroslav Hájiček, Vítězslav Rosík, Bohuslav Procházka, Jaroslav Šustr, Václav Podhora, Ján Ambruš, Jaroslav Lizálek, Karel Sedláček a Rudolf Šiman dosiahli v dobe pre vojaka najťažšej kredit uznávaných*

²⁸ LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011, s. 234.

²⁹ Ibid., s. 263.

diplomatov. Na konci vojny takmer nikto z nich neskrýval únavu a súčasne obrovskú radosť, že opäť stoja na pôde svojej vlasti. Všetci chceli svojej republike slúžiť ďalej. Bohužiaľ, stalo sa tak iba na obmedzenú dobu. Postupne, a zvlášť po februári 1948, nikto z vyššie uvedených už nesplňoval nové kritériá pre vojenského diplomata. Všetci boli podrobení vnútornej a vonkajšej kritike, ktorá mala len jeden cieľ – postaviť ich mimo činnú službu. Vnútrojný politický atak voči nim bol zahájený už v apríli 1945 a prostriedky na ich odstránenie boli nevyberavé. Pokiaľ neboli utýraní a zavraždení, ako Karel Lukas a Heliodor Píka, zomreli za určitých neobjasnených okolností (Josef Kalla, Rudolf Šiman), alebo v chvate utekali s krajiny do novej, tretej emigrácie (Ondrej Mězl, Čeněk Kudláček, Jaroslav Kašpar, Bohuslav Procházka, Jaroslav Šustr, Ján Ambruš, Jaroslav Lizálek a ďalší). Všetci však boli pod rôznymi zámienkami penzionovaní, stali sa cieľom provokácií, boli obvinení z účelovo vymyslených prečinov, vojensky i občiansky degradovaní a mnohokrát väznení v komunistických väzniciach. Nič z toho, v čom spočívala ich sila a jedinečnosť, obnovená republika nevyužila. A ani nechcela využiť! Naopak, robila všetko preto, aby ich činy a mená boli navždy zabudnuté.³⁰

ZÁVER

Cieľom tohto prehľadového článku bolo poukázať na zrod a fungovanie čs. vojenskej diplomacie, ako aj na zložitú prácu vojenských diplomatov počas obdobia II. svetovej vojny (1939-1945) s poukázaním na činnosť troch vojenských diplomatov slovenského pôvodu. Čitateľ mal možnosť presvedčiť sa o tom, že táto práca je skutočne vysoko náročná a význam vojenských diplomatov je v každej vojne zásadný a jedinečný. Ich postoje v rozhodujúcich chvíľach československej štátnosti, nutnosť okamžitých rozhodnutí, ktoré často viedli k úspechu celej vojenskej misie, nasadenie v nepriateľskom prostredí, špecifické zadávanie úloh, pohyb priamo medzi vojakmi – to všetko malo za následok strety čs. civilných a vojenských diplomatov od polovice marca 1939 do leta 1945. A viac ako často sa táto konfrontácia diala v prospech civilných diplomatov, a to často len preto, že ich hlas je bližšie hlasu politikov, aj keď hlas vojakov bol vecnejší a s ohľadom na politickú budúcnosť obnoveného štátu prozreteľnejší. Nevďačnosť tohto povolania azda najlepšie vystihol človek najpovolanejší – brigádny generál (povýšený do tejto hodnosti k 28. 10. 1944) František Moravec – ktorý riadil vojenské spravodajstvo počas tohto obdobia a získal pre čs. vojenské

³⁰ Ibid., s. 263-264.

spravodajstvo agenta A54, ktorý vopred informoval o napadnutí Československa nacistickým Nemeckom: „...*Spravodajstvo je na jednej strane veľmi zaujímavá, niekedy vzrušujúca práca, ktorá dáva pocit nesmiernej zodpovednosti, a teda i zadosťučinenie. Privádza do styku s nespočetnými ľuďmi doma i za hranicami, s ľuďmi najrôznejších postavení, charakterov a často falošných (zradných) úmyslov. Dáva možnosť vidieť ďaleko za hranice vlastného štátu. Je to však práca veľmi náročná, ktorá neponecháva voľný čas pre rodinný život, pre rozptýlenie a osobné záľuby. Je to práca nikdy neskončená – čím viac úspechov, tým viac práce. Je to práca nevďačná: úspechy sú anonymné, uznanie za ne prevezmú predstavení. Neúspechy naopak padnú človeku na hlavu, či je to spravodlivé, alebo nie. Je to práca, ktorá vzbudzuje závisť a získava viac nepriateľov ako priateľov...*“.³¹

LITERATÚRA

- [1] KOKOŠKA, J. – KOKOŠKA, S.: Spor o agenta A54. Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby, Praha, 1994.
- [2] LEŠKOVÁ-ZUDOVÁ, Z.: Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945. Mladá Fronta, Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2011.
- [3] MORAVEC, F.: Špion jemuž nevěřili. Iura Edition, Bratislava, 2003, s. 151.

Recenzent:
brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.

³¹ MORAVEC, F.: Špion jemuž nevěřili, Iura Edition, Bratislava, 2003, s. 151.

FIGHT FOR SYRIA – CLASH OF PRE-CULTURES OF WARFARE

László TÓTH

National University of Public Service

Military Science Doctoral School

tlke@freemail.hu

ABSTRACT

The Roman-Parthian wars for Syria have again recently become a popular topic among historians.¹ The reasons behind this popularity are understandable, partly due to the appearance of new sources and further because of the increased current interest and importance of the region. Something that will always accompany the return of fragmentation processes is the clash of civilizations. The fight for the region is not only between different civilizations but also different types of culture of warfare. For a deeper knowledge of the topic, it is absolutely essential to understand its early history.

Keywords: culture of warfare, Roman Empire, Parthians, military history,

1 CULTURE OF WARFARE

Firstly, it is necessary to clarify the notion of the concept of culture of warfare, which, according to Kovács Jenő,² is “the sum of all military, intellectual and material values which determine the basic aims of disorganising enemy forces and preserving own forces”. I would also note, that in the article, the culture of warfare concept is not equal to the terms of Anglo-Saxon theorists like strategic culture³ and military culture notions⁴. In fact, the notion itself as Forgács Balázs points out⁵ should be seen as a partial synthesis of the Anglo-Saxon and

¹ See more about the topic : Cam Rea: Leviathan vs. Behemoth: The Roman-Parthian Wars 66 BC-217 AD Kindle Edition 2014 and Rose Mary Sheldon: Rome's war in Parthia: Blood in the sand Mitchell Vallentine & Company 2010

² Kovács Jenő: Magyarország katonai stratégiája II (Komplex kutatási téma) 1995 pp. 17-18.

³ Klein, Yitzak: A theory of strategic culture. Comparative Strategy, Volume 10. No.1.1991. pp. 1-6.

⁴ R.A.D. Applegate and J.R. Moore, "Warfare - An Option of Difficulties: An Examination of Forms of War and the Impact of Military Culture" The RUSI Journal (Autumn 1990) 3 issue pp. 12- 20.

⁵ Forgács Balázs: Military theoretical basics of the concept of culture of warfare, AARMS Vol.12 Issue 2 2013 pp. 311-314.

Soviet-Russian typology of which the substratum is Clausewitz. Kovács Jenő specified three types of orthodox cultures of warfare; manoeuvre centric, material centric, and guerrilla warfare. The unique attribute of the manoeuvre centric culture of warfare is, according to Kovács Jenő,⁶ that manoeuvre is the primary focus as the essence of mechanised war and warfare, and hence the units are flexible. Therefore, the party who fights a manoeuvre culture of warfare may only form a defensive position as a temporary stance, since the main strategic goal is the seizure of the strategic initiative. The essence of strategic goals is twofold, it can be the annihilation of the enemy forces or the capture of enemy, territory or resources in the area. Since in our case, the essence of war is dynamic and permanent changes determine themselves, it follows that there is no need for precise plans but rather for large scale aims and significant improvisation by the commander. This form of culture of warfare tends to be used by the continental states. Kovács Jenő distinguished two types of manoeuvre centric warfare; the first being the Soviet-Russian, to which long war decisive counterattacks are key. The second is the German style blitzkrieg, principally created for short wars or when state resources are limited. Recent studies have examined the antecedents of the manoeuvre culture of warfare, and use the term of pre-culture of warfare to refer to the times which before the late modern period of history are also examples of military history.

2 THE ROOTS OF THE ROMAN-PARTHIAN CONFRONTATION

The confrontation between the Romans and Parthians for Syria was only a question of time. Even the establishment of the connection of the two states was problematic due to the different civilizations and mentalities and methods of thinking. This is clearly shown by the fact that after the first diplomatic contacts, the Parthian ruler Mithridates II killed Orobasos, the Parthian ambassador, who, during the protocol, showed weakness and did not represent the real power, as during negotiations the Parthians treated him as the Capadocian satellite king⁷. As Girshman points out, we can interpret the Parthian expansion as a counter reaction of iranism against the west and Hellenistic culture⁸. Furthermore, the Parthian state had a vital structural problem in that it was lax and fairly decentralised, as a result of the historical Parthian Empire suffering from the consequences of civil war. Thus, at all times its rulers had a great motivation to transfer inner tensions to military campaigns against foreign enemies.

⁶ Kovács Jenő: Magyarország katonai stratégiája II (Komplex kutatási téma) 1995 pp.22-27.

⁷ Plut. Sulla.5

⁸ Roman Ghirshman: Iran from the earliest time to the islamic conquest Penguin Books 1954 pp.256-258

Eventually, we can't ignore the facts, after the Parthians captured the eastern core territories of the Seleucid Empire,⁹ that the Parthians practically inherited the geostrategic position which was the base of the Achaemeneid Empire and later Seleucos Nicator. It should be seen as an integral part of the traditional north-western expansion policy, as Parthians attempted to gain control over the kingdoms neighbouring their kingdom, and install Parthian-friendly kings. A manifestation of this was when Mithridats II conquered Armenia and following some territorial correction made it their vassal¹⁰. The control of Armenia was a key issue, as without it, an effective frontal attack from the Eastern territories to Syria could not be mounted and thus, the neutralisation of Armenia strongly influenced the success of a campaign. Towards the end of the reign and death of Mithridates II the Parthian expansion recoiled and the Parthians became passive in the west. Because of the attack of the nomads from the east, as well as inner tensions coupled with a lack of resources this period is called the dark age of Parthian history. When the Parthians stabilised their positions, they realised that the Romans had taken control in the east, and thus they became defensive. However, they utilised the Mithridatic wars, and recaptured the lost territories from the Armenians¹¹. This meant that they regained influence over the territories near to Caspian Sea and Mesopotamia causing Luculus to seriously consider a campaign against the Parthians, but with the positions of his army and his recall to Rome this option was cancelled¹². In addition, Plutarch found it to be the ideal opportunity for making war. However, the treaties made by Romans typically expired after the death of monarchs. The new order which was created in East Pompey fundamentally endangered the Parthian position as the Romans began expanding their influence over the previously-established Euphrates line which had separated the two sides from each other. Consequently, the outbreak of the war between the Romans and Parthians increased the political ambitions of Crassus. According to Gruen¹³, the Romans counted on the full backing of the exchequer. Another aspect is, that, thanks to the Lex Trebonia¹⁴ the leadership in the eastern legions became more stable, permitting the leader of legions, the proconsul, to hold his office for 5 years. While Crassus and his troops travelled to Syria, the

⁹ In this position, they had to defend the core territories, and their natural goal was to conquer Syria, because they needed a buffer zone from west, and also the sea entrance of the Mediterranean Sea.

¹⁰ Just.42.2.6.

¹¹ Appian.Mith.104 , 106 , Dio.Cass.37.6-7.

¹² Plutarch.Luc.36

¹³ Erich.S. Gruen M. Licinius Crassus: A Review Article," *American Journal of Ancient History* 2 (1977), p. 125

¹⁴ Appian.Bell.Civ II. 17-18. , Dio.Cass 39.33. Plutarch.Crass-14-15.

ruling Parthian king Phrates III was murdered by his sons,¹⁵ and following the civil war of the brothers, the Syrian governor Gabinius intervened.¹⁶ Thereon intervened in the conflict by giving asylum to Mithridates, whom he supported against his brother. He deployed significant forces to the borders, but suddenly Gabinius received orders from Rome that he should move to Egypt and support Ptolemy Auletes as he attempted to reclaim his throne¹⁷. Without the Roman legions Mithridates was able to capture Mesopotamia and until 53 BC he was able to resist his brother's expeditions.¹⁸ This was vital as under the leadership of General Surena the Parthians were able to annihilate the rebellion, significantly easing the repulse of the invasion of Crassus. After the elimination of Mithridates, the Parthians didn't attack as they required time for the consolidation of their reclaimed territories, and at the same time, when Gabinius and his legions moved to Egypt, obscurity happened in the state of war. This clearly manifested itself when Crassus arrived and the Parthians sent emissaries¹⁹ whose main goal was the clarification of the state of war and the current situation as well as the exploration of enemy territory.

3 CLASH BETWEEN PRE-CULTURES OF WARFARE

In this period, the art of war of the Parthians was unique, originating from their nomadic lifestyle. The pre-culture of warfare which marked the Parthian and was already in use before first contacts with the Romans by the late Parthian period, can be viewed as a prefiguration of the manoeuvre centric culture of warfare. Attributes which are characteristic of that type of culture of warfare are clearly demonstrable in the Parthians, although in a somewhat early form. The main features of the typical Parthian army were that it was based on cavalry, and the role of infantry was minimal. They used the infantry as a garrison in the occupied territories or for border guarding, but larger operations were not built upon the infantry. This clearly manifested itself in 126 BC in defeat by the Scythians²⁰ when the previously defeated Seleucid infantry soldiers incorporated their forces into the Parthian army, but during the battle betrayed the Parthian king, Phrates II, who lost both the battle and his life on the battlefield as a result of this betrayal.

¹⁵ Dio.Cass.39.56.

¹⁶ Joseph.Aj.14.103

¹⁷ Dio.Cass. 39.55-56. Joseph.Aj.14.98

¹⁸ Justin.42.4-4. Plut.Crass. 21.-7.

¹⁹ Plut.Crass. 18

²⁰ Justin.42.1-2.

Thus the Parthian army, based on cavalry, was a more flexible army with the ability to make rapid manoeuvres, fulfilling the basic conditions of the manoeuvre centric culture of warfare. As the Parthian army consisted primarily of cavalry, the occupation of enemy territories was problematic, and abilities were limited, due to the lack of infantry and lack of siege engines. Therefore, in war the main goal for the Parthians was the destruction of enemy forces. The Parthian army used both heavy and light cavalry, with the ability to use both types of strategic approach: the direct and indirect. Theoretically, the direct strategic approach, in its purest form lies in the manoeuvre centric culture of warfare, while the indirect strategic approach is in the material centric culture of warfare. However, in the early period, it is not possible to always clearly categorize it as in the modern age the political sphere and other goals strongly influence the choice of the strategic approach. The direct strategic approach tended to be less effective when used against the Romans. This is clearly shown in the result of the three battles which they lost against Ventidius Bassus²¹, or the Parthian attack against Syria, which reinvigorated Cassius after the disaster of Carhae. It is indisputable that the key to the Romans' victory was that the Parthians both ignored the terrain and were misinformed as to the role of Ventidius Bassus, who, with his reformed tactical conceptions, enabled the Romans to repel the Parthian invasion which was based on fast manoeuvres and a direct strategic approach²². Of these new tactical conceptions, (together with the knowledge of the terrain) the most important was the increase in firepower with catapults, and the importance of the counterattack. For the Romans the main tactical goal against the Parthians was to eliminate or restrict the mobility of the Parthian cavalry. Beyond the new tactics, the Romans had other tools against the Parthians to neutralise the cavalry. As in the battle of Nisibis²³, when they used sharp caltrops against horses, the caltrop was also used against chariots²⁴. This validates the Marxist military theory and Razin's²⁵ views on the battle of Carhae and the decisive counter attack which general Surena organised, as it shows the pre-manoeuvre culture of warfare determined the battle and the whole campaign. Although contemporary Soviet military theorists and the experiences of WWII showed the concept of decisive counterattack in a long war, we can view this phenomenon primarily as the result of

²¹ Frontin.Str. 2.35-37, 1.1.6, 2.2'5, Plut.Ant 33-34, Dio Cas.48. 39-41. 49.19-21. Justin 42,4-10,

²² Ventidius Bassus had tactics and strategical approach elements similar to the ones which later Belisarius used. See more about the topic: Basil. H. Liddel Hart :Strategy BN Publishing 2008 pp 41-55.

²³ Herodian.4.15.1-3.

²⁴ Vegetius.3.23.

²⁵ Razin: A hadművészet története I. kötet – A háború rabszolgatartó korszakának hadművészete Zrínyi Kiadó 1959 pp 440-451.

a natural progress and the laws of military theory rather than as the product of the spirit of the age and of the Soviet military theory. The decisive counterattack was well known and had been used by Parthians since their early history. It can be seen that they employed a similar concept when King Antiochus Megas made an expedition against them, and used the higher lands for defence they tried to make a decisive counterattack.²⁶ During the campaigns we can observe that, for the Parthians, capturing the enemy's territory is always a secondary objective. This phenomenon can be witnessed in Carhae and the war against Antiochus Sidetes, where the Parthians lost a significant amount of territory when the primary goal of the Seleucid army was to conquer enemy territory. Antiochus Sidetes became prisoner of his own conquest and the large space and soon experienced problems of coordination between the garrisons and his units, and when he and his unit were on the road toward one garrison which had requested the King's help, the Parthians killed him in a decisive counterattack and won the war, as their priority was the destruction of the enemy forces²⁷. Thus it can be seen, that if the Parthians started to defend, it could only be considered a temporary move as they would always try to organise a decisive counterattack at the right moment. These strategic conceptions were clearly present and had a decisive effect on the Parthian–Roman war in 58-63. As Tacitus realised ²⁸ about the Parthian King Vologaeses I, he had deep and fixed conceptions on avoiding the direct approach against the Romans. The King preferred an indirect approach, and it was with fast manoeuvres that his army surrounded two Roman legions in Armenia.

The pre-culture of warfare which the Romans used against the Parthians was markedly different. Despite the manoeuvre centric pre-culture of warfare, the Romans were able to fight according to the rules of the material centric pre-culture of warfare. This manifested itself clearly in the Pyrrhic war and the first two Punic wars, where the loser of war, lost after becoming exhausted in war. The previously mentioned dual essence in the case of Syria also presented by the Corbulo orders shows it was him who improved the firepower of ships on the Euphrates with catapults and ballistas.²⁹ This enabled him to keep the Parthian units under fire, and with this element of the material centric pre-culture of warfare he was able to neutralise the manoeuvre based Parthians. The Romans were famous for their ability of learning from their enemy, and in Syria Ventidius Bassus lived up to this when he used fast manoeuvres and a similarly effective concept of decisive counterattack as the Parthians had

²⁶ Polyb.10.27-31.

²⁷ Diod.34.16-17, Appian.Syr.68, Just.38.10.8-10,

²⁸ Tacitus.15.5.

²⁹ Tacitus.15.9

previously done to the Romans in Carhae. The nature of the Roman pre-culture of warfare was mixed as our examples have shown that they had the ability to fight in both ways.

The success of the manoeuvre pre-culture of warfare was strongly dependent on the terrain, and not only the positive effect of lowlands which the Parthian army often endeavoured to reach in order to provide grazing for their large number of horses. Tacitus³⁰ demonstrated how information about a sudden plague of locusts caused serious supply problems, and had an impact on their ongoing campaign. Consequently the Parthian army strongly depended on the environmental conditions and also had problems with logistics in longer campaigns. Because of these logistical and environmental problems, the Parthians tried to capture North Syria first (enabling them to resupply themselves) and attack from the North and Great Armenia. Although both were able to use the warfare in the desert, the southern desert route was especially risky for both Romans and Parthians because the location of oases and springs significantly determined the style of the campaign. It would have been enough to poison just one source of water and the whole campaign would have been blocked. This procedure was not unfamiliar to the Roman military theory, as the Kestoi suggested³¹ poisoning the fountains and destroying the environment of the enemy territory, bringing a totalitarian concept of war.

CONCLUSIONS

In conclusion, it is my opinion that according to the sources, the beginnings of the manoeuvre culture of warfare appeared in antiquity as the warfare of the Parthians. Razin was correct on the early use of consciously used decisive counterattacks by the Parthians and the examination of manoeuvres of pre-cultural warfare confirms this.

BIBLIOGRAPHY

- [4] Applegate R.A.D. and J.R. Moore, "Warfare - An Option of Difficulties: An Examination of Forms of War and the Impact of Military Culture" The RUSI Journal (Autumn 1990)

³⁰ Tacitus 15.5

³¹ Kestoi D16-17 describe ways how to destroy enemy territory see more about the topic: Everet L. Wheeler : Why the romans can't defeat the parthians : Julius Africanus and the strategy of magic in Proceedings of the XVI th International Congress of the Roman Frontier Studies ed. W. Groenman-van Waateringe et.-al Oxford Monograph 91 Oxford 1997 pp. 575-579

- [5] Erich.S. Gruen M. Licinius Crassus: A Review Article," *American Journal of Ancient History* 2 (1977)
- [6] Forgács, Balázs: Military theoretical basics of the concept of culture of warfare, 2013, *Academic and Applied Research in Military Science* 12: (2) pp. 311-317.
- [7] Liddel Hart, Basil. H.:Strategy BN Publishing 2008
- [8] Kovács, Jenő: Magyarország katonai stratégiája II (Komplex kutatási téma) 1995
- [9] Sheldon, Rose Mary: Rome's war in Parthia: Blood in the sand Mitchell Vallentine & Company 2010
- [10] Razin, Jevgenij Andrejevic: A hadművészet története I. kötet – A háború rabszolgatartó korszakának hadművészete Zrinyi kiadó 1959
- [11] Rea, Cam: Leviathan vs. Behemoth: The Roman-Parthian Wars 66 BC-217 AD Kindle Edition 2014
- [12] Wheeler, Everet L.: Why the romans can't defeat the parthians : Julius Africanus and the strategy of magic in *Proceedings of the XVI th International Congress of the Roman Frontier Studies* ed. W. Groenman-van Waateringe et.-al Oxford Monograph 91 Oxford 1997
- [13] Klein, Yitzak: A theory of strategic culture.Comparative Strategy, Volume 10.No.1.1991.
- [14] Appian:R.H:<<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Appian/home.html>> [2016.06.11. 10:11]
- [15] Cassius Dio
<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html > [2016.07.02. 12:19]
- [16] Josephus Flavius: Jewish Antiquities, (trans. Ralph Marcus) Volume V. Loeb 1943
- [17] Frontinus: The Strategemata trans. *Charles E. Bennett Loeb edition, 1925* Herodian : < http://www.tertullian.org/fathers/index.htm#Herodian_Roman_Histories>[2016.07.01. 17:11]
- [18] Diodoros Siculus:
<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Diodorus_Siculus/home.html > [2016.07.11. 12:18]
- [19] Iustinus: Historiarum Philippicarum libri XLIV
<<http://www.thelatinlibrary.com/justin.html>> [2016.05.25. 10:12]
- [20] Sextus Julius Africanus: Translations of the Kestoi Fragments in *Julius Africanus and the Early Christian View of Magic* by Francis C. R. Thee J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen 1984
- [21] Plutarch's Lives
<<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/home.html>> [2016.07.01. 18:11]

- [22] Polybius:R.H:
<<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Polybius/home.html>>
[2016.07.01. 7:11]
- [23] Tacitus: Annals:
<<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Tacitus/home.html> >
[2016.06.02. 22:10]
- [24] Vegetius: de re militari < <http://www.thelatinlibrary.com/vegetius.html>> [2016.06.06.
11:11]

Reviewer:
doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

THE DEVELOPMENT OF INSTITUTIONAL AND LEGISLATIVE MANAGEMENT OF THE HUNGARIAN IMMIGRATION POLICY FROM THE CHANGE OF THE POLITICAL REGIME UNTIL THE ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Ildikó LÓWI

National University of Public Service,

Doctoral School of Military Sciences,

PhD student,

E-mail: ildikolowi@t-email.hu

ABSTRACT

Since the change of the political regime the three stages of development of the Hungarian immigration policy were defined by the inspiration of joining the international immigration circulation. Although in Hungary immigration policy with such a comprehensive structure had hardly existed before, since the end of the 1980s its elaboration became inevitable due to the huge number of immigrants flowing into our country. The first stage of Hungarian immigration policy until the year of 1993 was characterised by the initial elaboration of the institutional background and legal frames of immigration, then until the millennium – in the second phase – their intensive stabilization was in progress. In the first few years of 2000s – in the third phase – the transition of national immigration policy took place by the legal harmonization to the norms of the European Union and by the extensive changes of the institutional background and legal frames concerning domestic migration policy.

The author examines the subsequent stages of the development of the Hungarian immigration policy, and reveals the procedures of integrating the international legislation into the domestic policy. The author also examines the financial subsidies and resources supporting Hungarian immigration policy and the development of the related institutional background up to the date of the accession to the European Union.

Keywords: Hungarian immigration policy, legislation on immigration, institutional background of immigration, EU legal harmonization, Dublin II.

INTRODUCTION

The most outstanding year in the history of the national immigration policy is undoubtedly 1987, when the migration from the neighbouring states to the territory of our country became quite massive. The repressive and assimilating political aspirations against the numerous Hungarian minority living in Romania had a great role in this process. Judit Tóth mentions in her study on „Asylum in Hungary” that we could not speak about refugees at that time – in 1988 – only about people of foreign nationalities coming to visit our country, similarly to “foreigners staying in Hungary for a longer period.”¹

The Western-European reaction to the Romanian events and the fierce attacks of the national media evoked strong emotions in the general public and, as a consequence, triggered active helpfulness. Due to the significant social pressure the concerning government wanted to apply legal frames to take care of the immigrants. The objective of the author is to reveal this aspiration, namely the Hungarian institutionalization forms of the management structure of immigration supply, and the supporting activities of the intermediate bodies. A further aim of the present study is to follow the procedure of the necessary creation of Hungarian Immigration Acts, which became urgent and inevitable owing to the international political situation.

The author is striving to disclose which international treaties contributed to the accession of Hungarian Immigration Policy to the international circulation, from the start, namely from the change of the political regime to the accession to the European Union.

1 THE ELABORATION AND LEGAL BACKGROUND OF THE INSTITUTION OF IMMIGRATION POLICY

The coordination of the arrangement of tasks related to foreign citizens - mostly Roman citizens with Hungarian nationality - arriving to our country at the end of the 1980s could not be postponed. The State Interdepartmental Committee was established for the reception, catering and support of the foreigners arriving from the neighbouring countries, in accordance with the 3046/1988. decision of the Council of Ministers. As a principle the State Interdepartmental Committee declared that foreign citizens are also entitled to such subsidies,

¹ Tóth, Judit (2012): Asylum in Hungary. In: Edited by Sík, Endre: Sociology of migration/2. E – Course book. TÁMOP-4.1.2.-08-/2/a/KMR project Budapest, 2012, p.222.

which are provided for Hungarian citizens.² István Dobó, the former general director of the Office of Immigration and Asylum recalled in his memoirs, that besides the Home Office, the Ministry of Justice, the Ministry of Education, the Foreign Office, the Ministry of Finance, the Ministry of Social Affairs and Health, the Foreign Affairs Department of MSZMP KB, the State Office for Church Affairs, The Wage and Labour Office, as well as the National Committee of 'Hazafias Népfront' and the representative of the Hungarian Red Cross took part in the activities of the established Committee.

Under the direct management of the deputy minister of the Home Office, the administrative tasks related to immigration policy were accomplished by an apparatus with 3 members belonging to the staff of the Chief Directorate of the Administrative Department of the Home Office (two representatives and one administrative worker). From April 1989, the department was extended with two other employees and a department head. The maintenance and catering tasks of the refugees basically fell onto the responsibilities of the local councils (and due to lack of professional institutions – the author's remark).³

Endre Sík in his sociological course book with the title of "Sociology of migration" dedicates an entire chapter to reveal the procedures of the institutionalization of the catering and administrative tasks, and to familiarize the reader with supporting organizations and their duties.

The general objective of the foundation of professional committees was to ensure the reception of immigrants who are arriving to the area of their responsibility, first and foremost to provide temporary accommodation, besides recruitment for the labor force and provision of the most urgent subsidies by coordinating and arranging the supporting activities of private individuals, social organizations and enterprises. The management of the small committees

² Kaszás, Veronika: The activities of „Alternative organization” for the sake of Transylvanian refugees between 1988 -1989. *Múltunk* 2014/1. p.3.
http://epa.oszk.hu/00900/00995/00037/pdf/EPA00995_multunk_2014_01_221-266.pdf
(Viewed October 24,2016)

³ Subsequently the deregulation after the change of the political regime the State Interdepartmental Committee ceased its operation. Its duty was taken over by the deputy state-secretary of the Home Office, and by the state-secretaries responsible for administration and politics. Dobó, István: 10 years for the refugees. In: *Refugees in Hungary IV.MMH Reception Centre of Bicske, Bicske* 1999. pp. 6-11.

(of 7-12 members) was delegated to the Secretaries of Executive Committees (this is an equivalent term in the Socialist era for a notary today).⁴

The executed regulations were funded by the 'Settlement Fund' set up in 1988, which was created in accordance with the regulation of 49/1988. (VI.28.) of the Council of Ministers based on the authorization of the Parliament. By establishing the 'Fund', several titles for determined utilization gave the opportunity for providing temporary subsidies (social support, funding the construction of facilities for temporary accommodation) and other forms of financial support with greater cost implications facilitating permanent settlement (one time grant for settlement, housing allowances).

The financial source of the 'Fund' was mainly provided by the national budget.⁵ Two legislative decrees, the 49/1988. (VI.28.) regulation of the Council of Ministers and the 3046/1988. decision of the Council of Ministers became the bases of the Hungarian refugee law.

2 HUNGARIAN ACCESSION TO THE CIRCULATION OF THE INTERNATIONAL MIGRATION POLICY

The next outstanding date in the history of the Hungarian policy on migration was 24th February 1989. The Presidential Committee made a decision, according to which Hungary joined the 1951. Convention relating to the status of refugees and its Additional Protocol of 1967. elaborated in New York, yet, with geographical restrictions.⁶

⁴ The members of the committees were selected from among the managers of administrative bodies of the Council, the managers of social organizations, as well as the representatives of the police headquarters of the counties. Sík, Endre: Institutionalization of structural and organizational tasks. In: Sociology of migration 2. E-book. ELTE TáTK, Budapest 2012. Budapest p.198.

⁵ For covering the expenses of the Fund the following amount of HUF was approved: 300 M HUF in 1988. 100 M HUF in 1989. due to the savings from the previous year, 500 M HUF for the year of 1990. Report. On the economic-financial supervision of the operation of Settlement Fund. Hungarian Court of Auditors 1990. <https://www.asz.hu/storage/files/files/%C3%96sszes%20jelent%C3%A9s/1996/006j000.pdf?download=true> (Viewed September 29, 2016)

⁶ Geographical restrictions: Hungary applied for territorial exemption, thus only those refugees could receive refugee status in our country who came from European countries. The reason for this was the huge number of Hungarian people living beyond the Hungarian borders, for the sake of whom this loophole was applied by the law. The geographical restriction was annulled eight years later (09th December 1997.) Fullerton, Maryellen: Refugees in Hungary, resettlement in the mother country. In: Sík, Endre – Tóth, Judit (edit.) Migration and Politics. MTA Institution of Political Studies, Yearbook of the Research team of International Migration, Budapest, 1996. pp. 140-159.

In accordance with the Geneva Convention the term "refugee" shall apply to any person who:

*“owing to well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country; or who, not having a nationality and being outside the country of his former habitual residence as a result of such events, is unable or, owing to such fear, is unwilling to return to it.”.*⁷

The accession was followed by a significant financial support, and then newer and newer procedural rules emerged and developed for the recognition of the refugees and the clarifications regarding their legal status, as well as the institutions of migration policy depending on and adapted to the new trends of international migration.⁸

The Immigration Office was established in 1989 under the authority of the Home Office. According to its legal status it operated as the chief department of the Ministry, under the direct management of the deputy minister responsible for the Interdepartmental Committee of the Home Office. At the time of its creation, the total number of the staff was 8 (department head, the deputy of the head, 4 officials, 2 administrators). Initially, the office was only responsible for coordination. The Information Group worked within the frames of the institution, the tasks of which were no longer the collection of accommodation facilities and work opportunities, but the operation of the information system summarizing the data of the foreigners.⁹

After our accession to the International Refugee Convention, the aid program of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) contributed to the support of the refugees seeking asylum in Hungary from the second half of 1989. The procedure and the program of support were bound by the agreement conducted between the

⁷ On the basis of the 15th decree-law of 1989 on the status of refugees relating to the convention approved on 28th July 1951. and the Protocol declared on 31st January 1967. concerning the status of refugees. The deposition the accession documents of the Hungarian People's Republic at the Secretary General of the United Nations took place on the 14th March 1989. As regards the Hungarian People's Republic, the Convention entered into force on 12th June 1989, the Protocol entered into force on the 14th March 1989.
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=98900015.TVR (Viewed September 29, 2016)

⁸ Kovács, András: Social integration of refugees in Hungary based on the data of the Office of Immigration and Nationality. In: Area and territory. Studies on ethnicity and identity II. Edited by: Kovács, Nóra and Szarka, László Akadémia Publishing House, Budapest 2003.pp.179-198. <http://mek.oszk.hu/04100/04127/04127.pdf> (Viewed September 29, 2016)

⁹ Dobó, István: p. 9.

United Nations High Commissioner for Refugees and the Hungarian Government. The High Commissioner contributed to the improvement of reception facilities of refugees with 4 937 755 HUF, and besides it set forth a more restricted utilization than ever before, by mainly focusing on the construction of reception centres.¹⁰ Due to the injection of such a financial support the centres of Bicske, Békéscsaba and Hajdúszoboszló started to operate officially.

The National Court of Auditors (1990) presented a detailed description in its report about the initial economic and operational difficulties. The financial inspection body revealed the operational and structural failures in its report, which triggered concerning the elaboration and the construction of the centres. The temporary disruptions around the launch of their operation could be traced back to the delayed issue of the organizational and operational regulations. The utilization of the temporary centres – due to lack of service regulations (number of days stayed, catering facilities, etc.) – show a completely varied picture concerning the operation of the centres. Decisions were made on humanitarian principles opposed to intended utilization.¹¹

Besides providing financial support it was desirable or rather necessary to create a basic legal background for the institutions of migration policy. Besides the regulations on the recognition as a refugee (101/1989. (IX. 28.) MT r.), the provisions regulating the operation of the reception centres for refugees [64/1989. (VI. 30.) MT r.] were established until the autumn of 1989. Subsequently, by the middle of October in 1989 the institutions of receiving and administering the refugees had been established.

The analysis of Endre Sík (2012) highlights that as a successor of the traditions of the Interdepartmental Committee, the Home Affairs received unique and coordinated administrative tasks in the case of refugees. This situation was verified by the decree issued

¹⁰ Report. On the economic-financial supervision of the operation of Settlement Fund. Hungarian Court of Auditors 1990, Budapest. pp.3-4.
<https://www.asz.hu/storage/files/files/%C3%96sszes%20jelent%C3%A9s/1996/006j000.pdf?download=true>
(Viewed September 30, 2016)

¹¹ E.g.: 40% of the refugees residing at the Reception Centre of Bicske stayed at the centre for nearly 4 months, while nearly the quarter of them used its services for more than 8 months. One quarter of the expenses of the Fund was made up by the Reception Centres and the expenses of the foundation and maintenance of transitional accommodation. The centres of Hajdúszoboszló and Békéscsaba operated since August and October of 1989, during their operation for half a year they managed the catering of more than three thousand refugees, but it often happened that they operated at only 25-30% utilization. Report. On the economic-financial supervision of the operation of Settlement Fund. Hungarian Court of Auditors 1990. pp. 5-7.
<https://www.asz.hu/storage/files/files/%C3%96sszes%20jelent%C3%A9s/1996/006j000.pdf?download=true>
(Viewed September 29, 2015)

on the tasks and scope of responsibilities of the minister for internal affairs [amended 39/1990. (IX. 15.) Government regulation].

In accordance with the decree three pillars regulated the refugee activities of the Ministry of Home Affairs:

1. Direct the regulatory enforcement activities related to asylum seekers,
2. Fulfil the central duties related to the operation of the centres for the reception of refugees, organize catering for refugees as the manager of the state fund created for this reason,
3. Synchronize the integration of refugees by facilitating social and national activities.

The local bodies of the Office of Immigrants (in Budapest, Bicske, Szeged, Békéscsaba, Hajdúszoboszló, Nyiregyháza) as first instance organizations started to decide on the asylum applications of the immigrants residing in the country. By the end of 1989, the legal and institutional system was created which – until the first asylum law and its implementing rules – defined the Hungarian Immigration policy till the spring of 1998.

3 THE LEADING STAR: INTEGRATION

For a few decades before and after the millennium Hungary got into a similar situation as the democratic Western countries: it became a part of the migration procedures and involuntarily joined the circulatory system of international migration. 1st April 1994 is the date when Hungary applied for the accession to the European Union. In the process of opening towards the EU (among others) the legal harmonization on refugee policy also became urgent, thus the Hungarian government could not postpone the statutory level control on refugee policy, as the procedure of basic rights of refugees was only regulated by a brief regulation of the Council of Ministers (asylum care). Outstanding regulations were made during this period. The ‘Settlement Fund’ was replaced by the ‘Refugees Assistance Fund’ (XXVI Act of 1993) and listed up the types of expenses to be covered in 15 points. The Home Office and the Office of Migration Policy later on the Office of Migration Policy and Immigration was responsible for the Fund (43/1993.III.3.).

In August 1995 there was a government decree which determined who is entitled to receive temporary asylum (129/1996.VII.31. Gov. decree), besides this from one billion Hungarian Forints a newly constructed reception centre was opened in the former Soviet

barrack in Debrecen. Two years later, on 13th June 1997, Gábor Kuncze, the former Social Democratic Minister of Home Affairs submitted a bill (T/4559) on behalf of the government, after the declaration and implementation of which on 17th December 1997, the geographical restrictions of the Convention were made void.¹² After the practical application of the bill several measures to be corrected were revealed.¹³ Due to the modified national and international circumstances the Hungarian institutions of Migration Policy could not avoid reorganization; there was a need for setting up a modern multileveled system of institutions with national scope of responsibility. That is why the governance created the Office of Immigration and Nationality with the 162/1999 (XI.19) government decree and ceased the operation of the former Office of Migration Policy and Immigration.

The new office also operated under the supervision of the minister of Home Affairs and its tasks were included in the 5th section of the regulation:

1. It received much wider scope of activities than its predecessor; its competence covered the whole territory of the country.
2. It dealt with tasks related to border police activities, immigration and refugees.
3. It took part in the elaboration of the legislation of Hungarian citizenship.
4. Regional directorates started their operation under the supervision of BÁH (Office of Immigration and Nationalities). (173/2001 (IX.26.) Gov. regulation).

In 2001 the government initiated a so called ‘migration package’ of four elements, about which open debates took place on 28th March 2001. The subject of the debate was to arrange four bills into one package, and this united package was called a “legislative package on migration”. Among the suggestions to be discussed there was a bill about the foreigners’ visit and residence in Hungary along with several law modifications. These were the modifications related to the Act CXXXIX of 1997 on Asylum, the Act XXXII of 1997 on

¹² The law introduced the category of ‘refugee’ and ‘accepted’. The positive feature of the law is that the information gained about the foreigner concentrated at one body, and eliminated the anomalies related to the employment of refugees. Nagy, Boldizsár: Hungarian immigration policy from the change of the political regime to the accession to the European Union. Gondolat Publishing House, Budapest, 2012. pp.188-200.

¹³ E.g.: The Border Guard made the community shelters closed institutions from the year of 1998 – on the basis of the request of the Austrian government – due to the continuous illegal trespasses. This phenomenon was regarded as an organized criminal activity; these facts significantly deteriorated the renown of the newly launched law. Austria became an EU member state in 1995, consequently it became an attractive destination regarding trespasses. UNHCR Statistical Yearbook/2003. Trends in displacement, protection and solutions 2005.p.116. <http://www.unhcr.org/42b017494.html> (Viewed September 30, 2016)

Protecting the Borders and the Border Guard, and the Act of 1993 on Hungarian Citizenship.

The purpose of the bill was to harmonize the following law:

1. Determination on the regulations of the competent state assigned for conducting the asylum procedure within the frames of the norms of the Dublin Convention.
2. Decision on the safe countries of origin and the safe third world countries.
3. Treatment of underage refugees without escort.
4. United interpretation of Geneva Convention on the status of refugees.¹⁴

The united interpretation according to the 4th point made the international terms related to asylum comprehensible in Hungarian legal status. The status of refugees' various grades were also defined. Irén Gödri (2012) migration researcher collected various statuses of immigrants according to the Hungarian law in her study with the title of „International migration”.

In the forthcoming section the type of asylum seekers, and the international protection status the refugee is entitled to can be clearly distinguished.

1. **Asylum seeker:** such a foreign citizen or a stateless person, who has applied for international protection, but has not received any international protection status yet – namely a refugee-, a protection- or accepted status.
2. **International protection status:**

Refugee: such a foreign citizen or a stateless person, who received refugee status (which is given to the applicant if he/she can verify that – in accordance with the Geneva Convention – his/her fear from persecution is reasonably grounded). The refugee status is valid for a permanent period. The refugee is allowed to apply for Hungarian citizenship after three years of residence in Hungary.

Protected: such a foreign citizen or a stateless person, who is not threatened by personal persecution, but upon return there is a risk that he/she would suffer a serious offence. The risk of suffering from a serious offence is supervised at least every five year.

¹⁴ Nagy: p.204.

Accepted: such a foreign citizen or a stateless person, who is not entitled to receive the status of a refugee or a protected person, but transitionally cannot be sent back to his/her country of origin, as he/she would be exposed to death penalty or cruel and humiliating treatment there. This status is supervised annually.

According to the researcher, the Hungarian law distinguishes immigrating foreign citizens, immigrating Hungarian citizens and foreign citizens residing in Hungary, and persons given Hungarian citizenship.¹⁵

Boldizsár Nagy states as a form of criticism – that the regulation of Hungarian immigration policy in such a way was an attempt to adjust to the loads of insecure norms, which were then considered ‘acquis’¹⁶.

The concept of ‘**acquis**’: This term appears mostly related to the membership of European Union, as it includes a set of legal features and obligations which have to be taken into consideration by the member states. That is why ‘acquis’ is crucial for those countries which intend to access to the European Union, since its acknowledgement and adaptation mean the conditions of the accession to the EU. That is the reason why the components of ‘acquis’ also take up the issues of the accession negotiations all the time, as the accession procedure is mainly about the adaptation of ‘acquis’.

In his opinion, the legal harmonization with the European Union has not been achieved at every case, as in Hungary neither the decision making system on immigration policy nor the transformation of catering system, not to mention the adjustment of the redress system could harmonize completely with the international law, however these facts did not affect the successful outcome of the negotiations on accession¹⁷.

¹⁵ Immigrating foreign citizen: Such a Hungarian citizen, who was born or lived abroad so far, and came to Hungary with the intention to settle down, or he/she arrives back from abroad after a temporary residence abroad. Foreign citizen staying in Hungary: Such a foreign citizen who possesses a valid residence or settlement permit, and who stayed in Hungary on the 1st January in the given year. Citizen given Hungarian citizenship: Somebody who became Hungarian citizen due to naturalization (if he/she was born as a foreign citizen), or owing to repatriation (if his/her previous Hungarian citizenship ceased to exist). Gödri, Irén: International migration. Demographicreview, 2012/11. p.18.

<http://demografia.hu/kiadvanyokononline/index.php/demografiaiportre/article/view/660/226> (Viewed October 30, 2016)

¹⁶ The term of ‘acquis’. <http://qbc.webcreators.hu/en/node/971> (Viewed October 30, 2016)

¹⁷ Nagy: pp. 215-237.

The realization of a complete harmonization was desirable before the termination of the negotiations on the accession to the EU, especially concerning the 343/2003/EC Regulation of the Council (28 February 2003) which is known as Dublin II. Regulation.¹⁸ The objective of this regulation is to facilitate the decision of the member state responsible for examining the asylum application within the shortest time period, and to prevent the abuse of asylum procedures.

Boldizsár Nagy explained that the Dublin procedure affected the refugees' vital liberties and personal status, thus its governmental regulation was worrying as far as fundamental rights are concerned. The Act of 1997 on Asylum was amended at twelve points by the seventh section of the so- called 'Salad Act' on 26th April 2004. In this package the correction of Hungarian norms to harmonize the international ones was accomplished by the Government Regulation of 278/2004. (X.12.), by completing the Government regulation of 2001. with a new, 1-1/D section.¹⁹

The Act of 2004 was about the modification of the detailed regulations of asylum proceedings, the 172/2001. (IX. 26.) Government Regulation on the documents of the asylum seekers and the 162/1999. (XI. 19.) Government Regulation on the foundation of the Office of Immigration and Nationality of the Home Office. The precise transplantation of the temporary protection of refugees into the Hungarian legal system meant a significant modification in the government regulation, along with the extended regulations on family reunification. Similar positive features were represented by the special norms on minors and the installation of employment opportunities.

The differences between the central and regional bodies of BÁH were eliminated. Besides this the Office of Immigration and Nationality of the Home Office dealt with the proceedings concerning the recognition as a refugee and an asylum seeker, it acted in the decision making process of determining the member state responsible for deciding on asylum

¹⁸ Dublin II. Regulation: As the former Dublin regulation, it was a provision of the European Union which established the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States. This is the corner stone of Dublin system, which consists of the Dublin regulation and the so-called EURODAC regulation, which creates a fingerprint database of the immigrants entering the territory of the European Union illegally. The objective of Dublin regulation is 'to determine responsibility of the member state quickly [in case of an asylum application] and to direct the applicant to that member state. The responsible state is usually that member state through which border the asylum seeker enters the territory of the European Union. The Dublin regulation was approved in 2003, as a replacement of the former Dublin regulation (Dublin I). EUR - lex. <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> (Viewed October 31, 2016)

¹⁹ The modification contained supplements regarding the detailed regulation of asylum proceedings and the documentation of asylum seekers, along with the foundation of BÁH. Nagy: p. 288

applications and the proceedings regarding the handover of the applicant. Consequently, the Home Office has only one central body dealing with asylum, the BÁH. [Asylum Act, 2004.38§ (2)].²⁰

Apart from its benefits the Act of 2004 cannot be regarded perfect, as it lacks the most important steps concerning legal harmonisation, the elaboration of the Hungarian provisions for the application of the regulations of Dublin II. However, the international lawyer considers the transplantation of the international regulations successful concerning minors and families, the emergence of these norms in the Hungarian legal system realizes harmony with the legal system of the Union.

Table 1: The legal pillars of Hungarian immigration policy²¹

Regulations	Regulations
Constitution Act of 1949.65§.	(01.01. 2012) Fundamentals Law of Hungary 25.04.2011. XIV. (3)
Act of 1989 on Asylum seekers declaring the accession to Geneva Convention (1951) New York supplementary Protocol (1967)	In effect
CXXXIX. Act of 1997. on Asylum	(26.04.2004.) 38§(2) „Salad Act” on temporary protection of refugees, family reunifications, restructuring of BÁH (01.01.2008) Act of 2007.on Asylum
24/1998.(II.8.) Government Regulation on the detailed provisions of asylum proceedings, the documentations	(01.01. 2002.) 172/2001.(IX.26.) Government Regulation on the detailed provisions of asylum proceedings, the documentations of asylum seekers.

²⁰ Asylum seekers /2004 X. volume, 5-6.issue.2. Hungarian Academy of Sciences Centre for Social Sciences. MTATKKI (Edited by: Tóth, Judit)
http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/olvasoszoba/oltalomkeresok/Oltalomkeresok_2004.pdf
(Viewed October 31, 2016)

²¹ Nagy, Boldizsár: Hungarian immigration policy from the change of the political regime to the accession to the European Union. Gondolat Publishing House, Budapest, 2012.p.186.

of asylum seekers, protected and accepted refugees.	Government Regulation: Application of Dublin II. in national law
25/1998.(II.18.) Government Regulation on the CXXXIX. Act of 1997. on Asylum concerning the support and catering of foreigners.	(01.01. 2008.) 301/2007.(IX.) Government Regulation on the detailed provisions of asylum proceedings, the documentations of asylum seekers.
The 43/1993.(III.3.) Government Regulation modified by 48/1998.(III.27) Government Regulation on the foundation of the Office of Migration Policy and Immigration.	(01.01. 2008.) 52/2007.(XII.11.) IRM regulation on the structural system of immigration policy
162/1999. (XI. 19.) Government Regulation 11/1998.(II.25.) Home Office Regulation on the CXXXIX. Act of 1997. on Asylum concerning	52/2007.(XII.11.) IRM regulation on the structural system of immigration policy

(Edited by Col. Boldizsár Nagy)

Table 1. indicates the legal development of Hungarian immigration policy, not only until our accession to the Union, but up to the Acts which were in effect in 2008. Although, the paper exceeded the time interval set forth in the title concerning the introduction of the Acts of 2008 on asylum, but I am convinced that the development of the legal system on immigration has to be viewed as a coherent process. Another reason why I exceeded the time of our accession to the European Union with a few years regarding legislation was that the original government regulations – even before our integration – was amended several times by the Parliament; their period in effect and the new, amended alternatives are displayed in Table 1.

The original Acts, the termination regarding their effect, and the replacement are visible in Table 1. The modifications were justified by the permanent changes of the situation of international migration and by the aspirations for modernization.

I am planning to reveal the legal procedures of applied immigration policy in effect between the period of 2008 to our present days (2016) in my forthcoming publication.

SUMMARY

By summing up the aspirations for legal harmonization of the stages of immigration policy it can be stated that the legal transplantation of the community acquis of the EU could successfully realize according to the survey of the National Program. Hungary could completely adopt the international asylum acquis after some minor corrections. The positive effects of approaching the EU could be traceable even in the law and in ongoing proceedings. The improvement of the conditions of reception, legal preparedness for en masse immigration, raised sensitivity for the groups with special needs, information centralization on the origin were all such evolutionary stages of the Hungarian immigration policy which must also be acknowledged at international level. The expertise and knowledge of people working in the field of migration policy, and the productive partnership relationship with UNHCR of that time made it undoubtable that: Hungary became a worthy member of the EU as regards migration policy as well.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Asylum seekers /2004 X. volume, 5-6.issue.2. Hungarian Academy of Sciences Centre for Social Sciences. MTATKKI (Edited by: Tóth, Judit) http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/olvasoszoba/oltalomkeresok/Oltalomkeresok_2004.pdf (Viewed October 31, 2016)
- [2] The 15th decree-law of 1989. the convention approved on 28th July 1951 on the state of refugees as well as the protocol set forth on 31st January 1967 on the on the state of refugees. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=98900015.TVR (Viewed September 29, 2016)
- [3] The term of 'acquis' <http://qbc.webcreators.hu/en/node/971> (Viewed October 30, 2016)
- [4] Dobó, István: 10 years for the refugees. In: Refugees in Hungary IV.MMH Reception Centre of Bicske, 1999. pp. 6-11.
- [5] Dublin regulation (Dublin I). EUR - lex. <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> (Viewed October 31, 2016)
- [6] Fullerton, Maryellen: Refugees in Hungary, resettlement in the mother country. In: Sík, Endre - Tóth, Judit (edit.) Migration and Politics. MTA Institution of Political Studies, Yearbook of the Research team of International Migration, Budapest, 1996. pp. 140- 159.
- [7] Gödri, Irén: International migration. Demographic review, 2012/11.p.18. <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/660/226> (Viewed October 30, 2016)

- [8] Kaszás, Veronika: The activities of „Alternative organization” for the sake of Transylvanian refugees between 1988 -1989. *Múltunk* 2014/1. p.3. http://epa.oszk.hu/00900/00995/00037/pdf/EPA00995_multunk_2014_01_221-266.pdf (Viewed October 24,2016)
- [9] Kovács, András: Social integration of refugees in Hungary based on the data of the Office of Immigration and Nationality. In: *Area and territory. Studies on ethnicity and identity II*. Edited by: Kovács, Nóra and Szarka, László Akadémia Publishing House, Budapest 2003.pp.179-198. <http://mek.oszk.hu/04100/04127/04127.pdf> (Viewed September 29, 2016)
- [10] Nagy, Boldizsár: Hungarian immigration policy from the change of the political regime to the accession to the European Union. Gondolat Publishing House, Budapest, 2012.pp.188-200.
- [11] Report. On the economic-financial supervision of the operation of Settlement Fund. Hungarian Court of Auditors 1990. <https://www.asz.hu/storage/files/files/%C3%96sszes%20jelent%C3%A9s/1996/006j000.pdf?download=true> (Viewed September 29, 2016)
- [12] Sík, Endre: Institutionalization of structural and organizational tasks. In: *Sociology of migration 2*. E-book. ELTE TáTK, Budapest 2012. Budapest p.198.
- [13] Fullerton, Maryellen: Refugees in Hungary, resettlement in the mother country. In: Sík, Endre - Tóth, Judit (edit.) *Migration and Politics*. MTA Institution of Political Studies, Yearbook of the Research team of International Migration, Budapest, 1996. pp. 140-159.
- [14] Tóth, Judit: Asylum in Hungary. In: Edited by Sík, Endre: *Sociology of migration/2*. E – Course book TÁMOP-4.1.2.-08-/2/a/KMR project Budapest, 2012, p.222.
- [15] UNHCR Statistical Yearbook/2003. Trends in displacement, protection and solutions 2005.p.116. <http://www.unhcr.org/42b017494.html> (Viewed September 30, 2016)

Reviewer:

Col. prof. Klára Siposné KECSKEMÉTHY, PhD.

AKTUÁLNE APLIKOVANIE VYBRANÝCH PRINCÍPOV ENERGETICKEJ POLITIKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

doc. PhDr. Branislav KOVÁČIK, PhD.

dekan, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica

e-mail: branislav.kovacik@umb.sk

PhDr. Lubomír KLAČKO

externý študent druhého ročníka doktorandského štúdia

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica

e-mail: klackolubo@gmail.com

ABSTRACT

High requirements for energy and its limited sources are typical for these days. That why each state tries to control or influence energy sector of its own. Activities leading to ensure adequate amount of energy carriers and their import from various sources are supposed to be an important factor influencing the energy security of the state. Nowadays we consider several aims as a crucial one. We can mention: less energy consumption, ensuring diversification of the energy carriers and configuration of the energy sectors of the state. In the next lines of this topic we are going to get to know theoretical base of the energy security and energy policy of the Slovak republic with focus to the chosen principles of the energy security. At the end of the topic Slovak's international activities in this field are analysed especially at the regional level of the Visegrad group.

Keywords: energy security, energy policy, source of energy, diversification, international cooperation;

ABSTRAKT

Pre túto dobu sú charakteristické vysoké energetické nároky, obmedzené zdroje. Preto každý štát má strategický záujem kontrolovať svoj energetický sektor. Ako hlavný faktor vplyvajúci na energetickú bezpečnosť sú aktivity na zabezpečenie dostatočného množstva energetických nosičov ako aj ich import z viacerých zdrojov a tak predchádzať riziku závislosti na jednom dodávateľovi. V súčasnosti medzi strategické sa radia viaceré ciele: znižovanie energetickej spotreby, zabezpečovanie diverzifikácie energetických nosičov a konfigurácia energetických sektorov štátu. Článok sa zaoberá teoretickým vymedzením energetickej bezpečnosti a analyzuje energetickú politiku Slovenska so zameraním na vybrané princípy energetickej bezpečnosti. Záverom analyzuje aktivity v tejto oblasti na medzinárodnej úrovni, hlavne na úrovni regionálneho zoskupenia Vyšehradskej skupiny.

Kľúčové slová: energetická bezpečnosť, energetická politika, energetické zdroje, diverzifikácia, medzinárodná spolupráca;

ÚVOD

Medzinárodný systém, ako ho poznáme dnes, je ovplyvňovaný globalizáciou, prehlbujúcou sa závislosťou aktérov na prírodných zdrojoch. Bezpečnosť začína byť ovplyvnená politickými, ekonomickými, informačnými ako aj energetickými skutočnosťami, čo potvrdili i plynové krízy v roku 2006 a 2009 vplyvujúcimi na fungovanie ekonomiky štátov. Energetické zdroje boli jedným z hlavných faktorov ovplyvňujúcich ekonomický rozvoj štátov, hoci ich význam sa výrazne zvýšil následkom industriálnej revolúcie podporujúcej zvýšenú spotrebu a využitie fosílnych palív. V závislosti od vzťahu k energetickým zdrojom vnímajú jednotlivé štáty energetickú bezpečnosť odlišne. V súčasnosti medzi najdôležitejšie témy v kontexte energetickej bezpečnosti sú témy s problematikou neobnoviteľných zdrojov, efektívnosť využívania energií, diverzifikácie, ale aj konfliktov, krízových situácií v oblastiach s veľkými zásobami zdrojov ale aj v krajinách tranzitných¹.

V súvislosti s uvedeným konštatovaním, sa v článku zameriame hlavne na teoretické vymedzenie energetickej bezpečnosti a jej hlavné princípy. Následne použitím obsahovej analýzy sa zameriame na dokumenty zaoberajúce sa energetickým sektorom Slovenska.

¹ KREMPASKÁ, L. - MELKOVÁ, M. 2015. Energetická bezpečnosť a jej vplyv na zahraničnú politiku a medzinárodno-politický status Ruskej federácie. In Politické vedy. 2015. roč. 18, č. 3, ISSN 1335-2741, s. 113-134. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpvmmv.umb.sk/userfiles/file/3_2015/KREMPASKA_MELKOVA.pdf.

Skúsime zistiť, či teoretické vymedzenie problematiky energetickej bezpečnosti, jej princípy a dlhodobé ciele sú zohľadnené v týchto dokumentoch. Dokumenty sú dostupné na internetových stránkach ústredných orgánov štátnej moci. Ide predovšetkým o stratégie a hodnotiace správy z ministerstva hospodárstva, zahraničných vecí a európskych záležitostí. Následne sa pokúsime overiť či Slovensko dodržiava vybrané základné princípy energetickej bezpečnosti – diverzifikácia a medzinárodná spolupráca. Pri tomto overovaní využijeme zdroje uvedené taktiež na internetových stránkach rezortov a stránkach s odbornou tematikou a stránkach spoločností vykonávajúcich obchodnú činnosť v energetickom priemysle.

1 ENERGETICKÝ SEKTOR VNÍMANIA BEZPEČNOSTI

Vytvorenie zvlášť energetického sektora bezpečnosti poukazuje aj na fakt, že predstavuje pomyselný indikátor vzájomnej závislosti medzi štátmi. Energetické zdroje sú vyčerpávané takým spôsobom, že neexistuje priama úmernosť čo sa týka spotreby a prispievania do svetových zásob. Toto sa týka najväčších spotrebiteľov energií, napr. USA. Nerovnomerné rozloženie energetických zásob zapríčiňuje posúvanie geopolitických ohnísk do lokalít s výskytom ložísk energetických surovín. Vlastníci a dodávatelia energií si presadzujú svoje politické, ekonomické a národné záujmy prostredníctvom kontroly svojich zásob energetických surovín. Odberatelia s najväčším podielom závisia od dodávateľa, čo ich automaticky stavia do nevýhodnej pozície, kde buď musí prijať navrhované podmienky alebo nájsť nový zdroj energií. Vyjednávací proces môže spôsobiť destabilizovanie regiónu a úpravu politického zriadenia. Základnou úlohou (jednou z hlavných) každého štátu by malo byť zabezpečenie dostatočných energetických zdrojov. Jedným spôsobom je efektívne využívanie a hospodárenie s dostupnými zdrojmi energie a venovať pozornosť alternatívnym zdrojom energie. Štát by mal hlavne vytvárať zásoby energetických surovín a predchádzať energetickým výpadkom a zabezpečovať diverzifikáciu dodávok energií². Existuje mnoho definícií energetickej bezpečnosti, pre prípad Slovenskej republiky je na mieste definícia - Energetická bezpečnosť predstavuje - *prístup k adekvátnemu množstvu energetických surovín, v adekvátnej forme a za adekvátnu cenu. Alebo – zaistenie stabilných, neprerušovaných dodávok energií v dostatočnom množstve a za primeranú cenu,,*³

² LASICOVÁ, J. - UŠIAK, J. 2012. Bezpečnosť ako kategória. Bratislava : Veda, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.

³ IVANČÍK, R. 2013. *Teoreticko-metodologický pohľad na energetickú bezpečnosť*. In Vojenské reflexie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika v Lipt. Mikuláši. 2013. 13 s. roč. VIII. ISSN 1336-9202. číslo1/2013. Dostupné na internete: http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieVIII_1.pdf

Bez ohľadu na množstvo definícií, všetky tvrdia, že subjekt je energeticky zabezpečený ak: má zaistené dodávky energetických surovín a energií; sú dodávky plynulé a v dostatočnom množstve; sú za adekvátnu cenu; a produkcia a tranzit nesmú byť škodlivé voči životnému prostrediu ⁴. Taktiež ako pri definovaní energetickej bezpečnosti, existuje aj pri určovaní základných kritérií ako dosiahnuť energetickú bezpečnosť množstvo názorov, modelov. Ján Bocora vo svojom článku uvádza názor Benjaminu Sovacoola, že všetky modely majú jedno spoločné. Určujú energetickú bezpečnosť ako jednu z najhlavnejších oblastí resp. hodnôt spoločenského života. Preto je potrebné túto hodnotu zabezpečovať prostriedkami rôzneho charakteru počnúc ekonomickými nástrojmi, cez vojenské, politické až environmentálne prostriedky. Okrem týchto nástrojov netreba zabúdať na spoluprácu a aj integráciu v tomto sektore a veľkú pozornosť treba venovať aj osvete verejnosti. Dôležitou premennou v určovaní energetickej bezpečnosti je *cena*. Táto cena je odvodená od už spomenutých podmienok udržania bezpečnosti a výsledná suma sa odvíja od toho akú sumu sú ochotní politici a verejnosť zaplatiť. Na cenu môžeme vplývať politickým a trhovým spôsobom. Trhový spôsob je ovplyvnený dopytom a ponukou, nákladmi na prevádzku a inováciami a v tomto prípade je trhová cena nižšia. Pri ovplyvňovaní ceny politickým spôsobom musíme brať do úvahy nielen objektívne vplyvy, ale aj výdavky, ktoré vzniknú pri zabezpečovaní dodávok energie pre všetky subjekty štátu. Každý subjekt štátu musí mať zabezpečený rovnaký prístup k energiám. ⁵

V nadväznosti na uvedené podmienky energetickej bezpečnosti vypracoval Sovacool na základe konzultácií s mnohými odborníkmi objektívny pohľad na potencionálne hrozby pre energetickú bezpečnosť v 21. storočia:

1. Dostupnosť, závislosť a diverzifikovanie – energia musí byť dostupná v dostatočnom množstve a pokiaľ možno nepretržite, zabezpečovať funkčnú infraštruktúru a diverzifikovať zdroje a znížiť závislosť dovozu energií zo zahraničia. Pričom diverzifikáciu rozdeľuje na *zdrojovú*, *dodávateľskú* a *priestorovú*. *Zdrojovú* predstavuje energetický mix obnoviteľných a neobnoviteľných zdrojov. *Dodávateľská* má zabrániť monopolu jedného dodávateľa v regióne. *Priestorová* má zabezpečiť variácie produkčných, distribu-

⁴ IVANČÍK, R. - KELEMEN, M. 2013. *Bezpečnosť štátu a občana – Energetická bezpečnosť*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 178 s. ISBN 978-80-7380-474-9

⁵ BOCORA, J. 2013. *Multifaktorové chápanie bezpečnosti*. In Almanach aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, Ekonomická univerzita v Bratislave. 187 s. roč. VIII. číslo1/2013. Dostupné na internete: <<http://fmv.euba.sk/RePEc/brv/almnch/A2013-1.pdf>> ISSN 1339-3502

ných a spracovateľských zariadení a tým predchádzať negatívnym dopadom potencionálnych krízových situácií.

2. Decentralizovanie a domáca produkcia – poukazuje na významnosť budovania lokálnych výrobných centier pričom sa podporujú obnoviteľné zdroje energie a predchádza riziku prerušenia trás prepravy energie na väčšie vzdialenosti.
3. Inovácie, investície a obchod – podporovanie vedy má za následok inovácie a technologický pokrok čo v konečnom dôsledku vedie k efektívnemu využívaniu energie a znižovaniu nákladov. Dôležité je dodržiavať voľné obchodovanie s týmito technológiami.
4. Cenová stabilita a dostupnosť – korešponduje s podmienkami, adekvátne ceny energií, ktoré sú predvídateľné a transparentné.
5. Regulovanie a prístup k zdrojom – poukazuje na prítomnosť legislatívneho rámca a regulačných pravidiel umožňujúcich spravodlivý prístup k energii.
6. Verejná uvedomelosť - verejnosť zdatná v oblasti chápania energetických rizík a tým schopná vplývať na politické rozhodnutia.
7. Environmentálne riziká – predchádzať negatívnym dopadom na životné prostredie, či už pri výrobe alebo distribúcii a spotrebovaní energií.⁶

Keď sa pozrieme na energetickú politiku v globálnom meradle, môžeme v nej identifikovať tri typológie účastníkov. Krajiny, ktoré sú netto dovozcovia (OECD krajiny, záujmy sú reprezentované Medzinárodnou energetickou agentúrou); Krajiny, ktoré exportujú (reprezentované Organizáciou krajín vyvážajúcich ropu) a krajiny tranzitné. Prvá skupina má záujem dovážať ropu v stabilných dodávkach za rozumne nízku cenu. Druhá skupina chce taktiež vyvážať, ale za vyššie ceny. Tranzitná krajina má taktiež záujem o stabilné dodávky prechádzajúce cez jej územie, z ktorých inkasuje poplatky za tranzitné služby (Slovensko – Rusko). Exportéri majú záujem vo vzťahu k tranzitným krajinám o bezpečný a plynulý transport bez komplikácií v podobe politických či iných spoločenských nepokojov

⁶ BOCORA, J. 2013. *Multifaktorové chápanie bezpečnosti*. In Almanach aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, Ekonomická univerzita v Bratislave. 187 s. roč. VIII. číslo1/2013. Dostupné na internete: <<http://fmv.euba.sk/RePEc/brv/almnch/A2013-1.pdf>> ISSN 1339-3502

a technických komplikácií. Akékoľvek záujmy majú štáty, pre stabilitu medzinárodných energetických trhov je dôležitá strategická dlhodobá spolupráca.⁷

2 ENERGETICKÁ POLITIKA A ENERGETICKÁ BEZPEČNOSŤ SR

2.1 Energetická politika – piliere, priority a strategické ciele

Slovenská republika implementuje do svojej legislatívy aj smernice a nariadenia z oblasti energetiky vyplývajúce z členstva v Európskej únii. Samotná Energetická politika SR (ďalej ako EP SR) je koncipovaná na základe cieľov uvedených v Lisabonskej zmluve a opiera sa taktiež o ciele zo stratégie *Európa 2020* v energetickej oblasti.

EP SR je súčasťou národného hospodárstva, preto sú jej ciele zamerané na dlhodobu udržateľnú energetiku a tak prispievať k dlhodobu udržateľnému rastu národného hospodárstva a byť konkurencieschopnou ekonomikou. Preto medzi hlavné priority patria stabilné a spoľahlivé dodávky energií, efektívnosť využívania energií pri optimálnych nákladoch a nezabúdať na ochranu životného prostredia. Realizovaním EP SR sa podporuje správne fungujúci energetický trh a zabezpečovanie konkurenčného prostredia. Energetická politika má za úlohu taktiež vytvárať stabilné podmienky pre bezpečné fungovanie energetického trhu, ktorý podporuje investície do tohto odvetvia. Sféra vplyvu EP SR nie je zameraná len na štátny sektor. Za účelom využívania výhod, ktoré poskytuje liberalizovaný a bezpečný energetický trh, monitoruje záujmy odberateľov a konečných odberateľov.⁸

Ako sme uviedli na začiatku, Slovenská republika je súčasťou Európskej únie (ďalej ako EÚ) a preto aj Strategický cieľ, piliere a základné priority EP SR sú v súlade s tromi piliermi Energetickej politiky EÚ.

Strategickým cieľom definuje EP SR dosiahnuť konkurencie schopnú nízko uhlíkovú energetiku, ktorá zabezpečí spoľahlivú a efektívnu dodávku všetkých foriem energie za akceptovateľné ceny a berúc do úvahy ochranu spotrebiteľa a trvalo udržateľný rozvoj. *Piliere energetickej politiky*: Energetická bezpečnosť a efektívnosť, konkurencieschopnosť, udržateľná energetika. Medzi *základné priority* EP SR patria: optimalizovaný energetický mix; rozvoj energetickej infraštruktúry; zvyšovanie bezpečnosti dodávok energie;

⁷ HIRMAN, K. 2006. *Energetická geopolitika*. In: Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005-2006. Bratislava : Ministerstvo obrany SR. 2006. 867 s. ISBN 80-88842-98-0

⁸ MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2014. *Energetická politika Slovenskej republiky*. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-168601?prefixFile=m_>

diverzifikácia energetických zdrojov a transportných trás; maximálne využívanie prenosových sietí a tranzitných sústav prechádzajúcich cez Slovenskú republiku; energetická efektívnosť a znižovanie energetickej náročnosti; funkčný energetický trh s konkurujúcim prostredím; kvalitné dodávky energie za prijateľné ceny; ochrana zraniteľných odberateľov; primeraná proexportná bilancia v elektro-energetike; riešenie problematiky energetickej chudoby; podporovanie vysokoúčinnnej kombinovanej výroby elektriny a tepla; využívanie jadrovej energie ako bezuhlíkový zdroj elektriny; zvyšovanie bezpečnosti a spoľahlivosti jadrových elektrární.⁹

Pre realizáciu opatrení podporujúcich piliere EP SR musí štátna správa podniknúť kroky najmä legislatívneho, finančného a regulačného charakteru. Zo zákonodarného hľadiska by mali byť novelizované zákony z oblasti stavebníctva, podporovania obnoviteľných zdrojov energie a z teplárenskej a elektroenergetickej oblasti. Podporovať čerpanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov Európskej únie a prostriedkov štátnych dotácií. Zabezpečiť rozvoj energetického trhu, ktorý je založený na princípe poskytovania všetkým účastníkom rovnaké podmienky pre súťaž a garantovania transparentných obchodných stykov, prostredníctvom ponechania väčšej nezávislosti v činnosti Úradu pre reguláciu sieťových odvetví. Ovplyvňovať regulovanie cien energií, ktoré sú stabilné s klesajúcou tendenciou a v záujme hospodárskej politiky SR a hlavne ktoré, nemajú negatívne dopady na konečných odberateľov energií a neprehlbujú energetickú chudobu.¹⁰

2.2 Energetická bezpečnosť – ciele a stratégia

Na začiatku článku spomíname, že energetická bezpečnosť sa stala rovnocennou oblasťou výskumu bezpečnosti štátu, aj keď svojou podstatou by sme ju mohli priradiť do ekonomickej oblasti. Energetika sa stala nástrojom pre politické vyjednávanie a presadzovanie si svojich záujmov a ako jedna z oblastí národnej bezpečnosti patrí k nástrojom na zabezpečovanie suverenity a politickej nezávislosti. Preto by mala patriť medzi prioritné oblasti záujmu štátnej moci. Vláda SR v Stratégii energetickej bezpečnosti SR definovala cieľ *„dosiahnuť konkurencieschopnú energetiku, zabezpečujúcu bezpečnú, spoľahlivú a efektívnu dodávku všetkých foriem energie za prijateľné ceny s prihliadnutím na*

⁹ ENVIROPORTÁL, Slovenská agentúra životného prostredia. 2016. *Energetická politika SR*. Dostupné na internete: <<https://enviroportal.sk/environmentalne-temy/vplyvy-na-zp/energetika/dokumenty/energeticka-politika-sr-2014>>

¹⁰ MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2014. *Energetická politika Slovenskej republiky*. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-168601?prefixFile=m_>

ochranu odberateľa, ochranu životného prostredia, trvalo udržateľný rozvoj, bezpečnosť zásobovania a technickú bezpečnosť“.¹¹

Súčasná stratégia uvádza odhady do roku 2030. Slovensko by sa malo stať sebestačným v produkcii elektriny a orientovať sa na export elektriny; upevňovať význam Slovenska ako tranzitnej krajiny na energetickom trhu; zabezpečovať zásobovanie tepelnou energiou a inými energonosičmi a optimálne regulovať cenovú politiku. Ohľadom zabezpečovania nerastných surovín pre energetický priemysel je nevyhnutná diverzifikácia zdrojov a prepravných ciest pre zemný plyn a ropu, podnecovať budovanie spojovacích vedení s transportnými sústavami susediacich krajín. Podporovať využívanie obnoviteľných zdrojov energie, využívanie biopalív, efektívne využívanie domácich energetických surovinových zdrojov a tak obmedzovať ich import. Slovensko taktiež podporuje aktivity a plní opatrenia zameraných na energetickú bezpečnosť vyplývajúcich z členstva v Severoatlantickej aliancii a Európskej únii. Dôležitým faktorom bude prístup nielen k nerastným surovinám potrebných na výrobu energie ale aj zásoby vody; potravín a činnosti zamerané na ochranu životného prostredia. Bez týchto možností je hospodársky rast štátu veľmi komplikovaný a hrozí jeho destabilizácia, humanitárne krízy a konflikty medzi krajinami. Štáty, ktoré nezohľadnia tieto fakty vo svojich politických programoch, musia počítať s možnými komplikáciami v budúcnosti. Uvedené negatíva budú vo väčšej miere pôsobiť na štáty s menšími a otvorenými ekonomikami.¹²

3 AKTIVITA SLOVENSKA K ZAISTENIU ENERGETICKEJ BEZPEČNOSTI

3.1 Zabezpečovanie potrebných energetických surovín

Každá krajina, ktorá je vo väčšej miere závislá na importe energetických surovín, sa snaží vytvárať podmienky pre viacero spôsobov výroby energie, (atómová energia, veterná atď.) vyhľadávať čo najviac exportných krajín a spôsobov tranzitu energetických surovín do krajiny.

Plyn

Slovenská republika v roku 2015 spotrebovala takmer 4,8 mld. m³ zemného plynu. Približne 98 % celkovej spotreby plynu bola zabezpečovaná importom. Vlastná produkcia

¹¹ MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2008. *Stratégia energetickej bezpečnosti SR*.

Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=14372>>

¹² IVANČÍK, R. - KELEMEN, M. 2013. *Bezpečnosť štátu a občana – Energetická bezpečnosť*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 178 s. ISBN 978-80-7380-474-9

zemného plynu v roku 2015 predstavovala 86 mil. m³. Ťažba zemného plynu z vlastných zdrojov má ambície pokračovať, ale bude mať klesajúci trend. Túto skutočnosť môžu ovplyvniť iba nové náleziská zemného plynu. Avšak aj pri nových náleziskách je potrebné zohľadniť geologické a geografické faktory ako aj zhodnotiť ekonomickú náročnosť. Slovenská republika disponuje zákonom stanovenými zásobami zemného plynu v zásobníkoch. Ich kapacita na území Slovenska je 3,40 mld. m³. K dispozícii je aj zásobník s kapacitou 0,57 mld. m³, ktorý je situovaný v Českej republike a je napojený na plynárenskú sieť Slovenska. V zásobníkoch zemného plynu s celkovou kapacitou 3,97 mld. m³, bolo k 5. augustu 2016 uskladnených 3,2 mld. m³ (t.j. viac ako 82 % z celkovej kapacity), pričom proces vtláčania zemného plynu do zásobníkov pokračuje v zmysle prevádzkových podmienok a predpisov prevádzkovateľov ako aj požiadaviek jednotlivých zákazníkov. Slovenský plynárenský priemysel a.s. má uzatvorenú diverzifikačnú zmluvu so spoločnosťou E.ON Global Commodities, ktorá garantuje dodatočné dodávky plynu pre požiadavky slovenského trhu v čase krízy a dodávky plynu sú nezávislé od prepravy cez územie Ukrajiny.¹³

Slovensko v roku 2015 importovalo menej zemného plynu, v hodnotovom vyjadrení medziročne klesol o 9,8 % na sumu 1 599 mil. €. Z objemového hľadiska import zemného plynu taktiež klesol o 0,7 % na 4 697,4 tis. ton. Krajiny z ktorých sme importovali zemný plyn boli hlavne Ruská federácia 57,3 % (915,3 mil. €), Česká republika 4,4 % (77,7 mil. €), EÚ nešpecifikované 9,1 % (145,0 mil. €), Veľká Británia 8,3 % (132,2 mil. €) a Francúzsko 8,1 % (128,6 mil. €).¹⁴

Prepojenia so susednými krajinami je taktiež súčasťou prevencie proti prípadným energetickým krízam, resp. výpadkom dodávok plynu. Prepojenia boli realizované za účelom využívania reverzného toku. V rámci prepojenia s českou sieťou boli vykonané technické opatrenia, umožňujúce reverzný tok plynu s objemom 67 mil. m³ denne. Prepojenie s rakúskou prepravnou sieťou umožňuje čerpanie plynu z Rakúska s objemom 23 mil. m³ denne. Dňa 1. júla 2015 bol plynovod spájajúci Slovensko s Maďarskom uvedený do prevádzky. Prepojenie poskytuje prepravnú dennú kapacitu skoro 5 mil. m³ na prerušiteľnej báze. Na prepojení s Poľskom sa postupne pracuje. Začiatkom leta 2015 prevádzkovatelia

¹³ MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2016. *Správa o výsledkoch monitorovania bezpečnosti dodávok plynu za rok 2015*. Dostupné na internete: <<https://rokovania.gov.sk/RPO/Negotiation/310>>

¹⁴ MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2016. *Analytické vyhodnotenie výsledkov a tendencií zahraničného obchodu Slovenskej republiky za rok 2015*.

Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25615>>

prepravných sietí oboch krajín podpísali s Výkonnou agentúrou Európskej komisie pre inováciu a siete dohodu o finančnej pomoci EÚ na projekt „Vypracovanie projektovej dokumentácie a výkon inžinierskych činností pre poľsko-slovenské prepojenie plynárenských sietí“, ktorý poskytne finančnú podporu v rámci fondu s názvom Connecting Europe Facility.¹⁵ Plynovod medzi Slovenskom a poľskom by mal byť postavený približne o tri roky. Rok 2019 bude prelomový čo sa týka prepojenia Slovenska s Baltským morom. Plynovod bude mať prepravnú kapacitu 5,7 miliardy metrov kubických za rok.

Projekt Eastring, ktorý bol označený ako projekt spoločného záujmu v značnej miere prispeje k bezpečnosti dodávok zemného plynu. Plynovod by mal prechádzať Slovenskom, Maďarskom, Rumunskom a Bulharskom. Projektovaná technická kapacita je od 20 mld. m³ v počiatočnej fáze projektu až do 40 mld. m³ v konečnej fáze. Dĺžka plynovodu nie je zatiaľ stanovená nakoľko sú v hre dve verzie trasovania. Približne by mala predstavovať od 744 do 1 015 kilometrov s potrubím a obojsmerná prevádzka. Prvotné odhady investičných nákladov na prvú fázu výstavby sú od 1,14 mld. eur do 1,52 mld. eur. .¹⁶

Slovenskú republiku do veľkej miery ovplyvnil projekt plynovodu NordStream. Oslabilo to hlavne pozíciu Slovenska ako tranzitnej krajiny. Dodávky pre Slovenska zostanú zachované, ale krajiny zo západnej Európy nebudú v plnej miere využívať tranzitné potrubie prechádzajúce cez naše územie a tak Slovensko tráti z poplatkov za tranzit. Nemecko naopak deklaruje, že tento projekt neponúka diverzifikáciu plynových zdrojov a poukazujú na dôležitosť regionálnej diverzifikácie nemeckých importov zemného plynu oproti celkovej diverzifikácii dodávok od ruského importéra. Ďalšou negatívnou správou je rozširovanie tohto projektu o projekt s názvom NordStream II.¹⁷

Ropa

Ťažba ropy z domácich zdrojov je zanedbateľná v porovnaní s množstvom, ktoré spotrebujeme. Pre slovenský priemysel je dovážaná ropa z Ruskej federácie prostredníctvom ropovodu Družba. Prepravná kapacita slovenskej časti ropovodu je 20. mil. ton za rok.

¹⁵ MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2016. Správa o zabezpečení dodávok energií a riešenie prípadných núdzových stavov s určením príslušnej zodpovednosti za ich riešenie.

Dostupné na internete: <<https://rokovania.gov.sk/RPO/Negotiation/310>>

¹⁶ SITA Slovenská tlačová agentúra a.s. (V energetike). 2016. *Slovenský plynovod Eastring získal podporu Bulharov*. Dostupné na internete: <<http://venergetike.sk/slovensky-plynovod-eastring-ziskal-podporu-bulharov/>>

¹⁷ KOLLÁROVÁ, B. - KOLLÁR, D. 2016. *Symetria verus asymetria v kontexte Nemecko-Ruských energeticko-bezpečnostných vzťahov*. In Bezpečnostné fórum 2016 / Zborník vedeckých prác. Banská Bystrica : Belianum, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 2016. I. zväzok. s. 104 – 134.. ISBN 978-80-557-1093-8.

Prvého januára 2015 vstúpila do platnosti „Dohoda medzi vládou SR a vládou Ruskej federácie o spolupráci v oblasti dlhodobých dodávok ropy z Ruskej federácie do SR a tranzitu ruskej ropy cez územie SR“. Dohoda garantuje obojstrannú výhodnosť pre zabezpečovanie stabilných a spoľahlivých dodávok ropy do konca roka 2029. Dohoda posilnila význam SR ako tranzitnej krajiny v oblasti energetických surovín a dlhodobú perspektívu efektívneho využívania ropovodu Družba na území SR.¹⁸

Ropovod Adria – hrá dôležitú úlohu v prípade diverzifikácie je predovšetkým využiteľný existujúci ropovod, napojený na morský prístav Omišalj v Chorvátsku. Ropovod bol po rekonštrukcii opäť uvedený do prevádzky vo februári 2015. Vďaka tomu sa zvýšila jeho prepravná kapacita z 3,5 mil. ton na 6 mil. ton ropy ročne smerom na Slovensko. Súčasná prepravná kapacita Adrie vo výške 6 mil. ton ropy ročne pokrýva kompletnú ročnú kapacitu rafinérie Slovnaft. Ropovod je záložným riešením, bude využívaný len v prípade technických problémov ropovodu Družba.¹⁹

Projekt ropovodného prepojenia Bratislava - Schwechat Pipeline (BSP) má prepájať ropovodný systém Družba s rafinériou Schwechat pri Viedni a s ropovodným systémom vedúcim od Jadranského mora prostredníctvom ropovodných systémov Trans Alpine Leitung (TAL) a Adria Wien Pipeline (AWP). V prípade núdze bude možné reverzné čerpanie ropy na Slovensko, pričom Rakúsko plánuje technické úpravy na zvýšenie prepravných kapacít nad súčasnú úroveň a zabezpečiť tak potrebné objemy pre reverzné čerpanie ropy do SR. Cieľom projektu BSP je zvýšiť významu ropovodu Družba v rámci paneurópskej ropovodnej siete a teda aj možnosť pre Slovensko profitovať z prepravy ropy. Samozrejme, že projekt počíta aj s riešením krízových stavov v prípade výpadkov dodávok ropy z Ruskej federácie prostredníctvom reverzného chodu. Úprava reverzného toku ropy v rámci projektu BSP je detailne riešená v rámci technických projektov (web - BSP Bratislava – Schwechat Pipeline). Obidva ropovodné projekty –Adria a BSP – majú strategický význam, a boli zaradené do zoznamu Projektov spoločného záujmu EÚ v oblasti ropy.

Ďalšia možnosť dodávok ropy pre SR sú dodávky ropy z Českej republiky, ktorá vybudovala v polovici 90-tych rokov ropovodné prepojenie Ingolstadt – Kralupy nad Vltavou

¹⁸ ÚRAD VLÁDY SR. 2016. *Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2015*.

Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25729>>

¹⁹ FINANČNÉ CENTRUM O peniazoch. 2015. *Ropa prichádza na Slovensko najmä ropovodom Družba, v zálohe je Adria*. Dostupné na internete: <<http://openiazoch.zoznam.sk/cl/154070/Ropa-prichadza-na-Slovensko-najma-ropovodom-Druzba-v-zalohe-je-Adria>>

– Litvínov IKL, ktoré spája rafinériu v Kralupoch nad Vltavou s ropovodným systémom TAL pri nemeckom Ingolstadte. V rámci medzinárodnej prepojitelnosti ropovodných systémov je vhodné podporovať kroky vedúce k možnosti sprevádzkovať vetvu Družby v Českej republike tak, aby mohla byť využitá i v reverznom toku z Českej republiky na Slovensko. Opačný (reverzný) spôsob dopravy ropy z ČR do SR si vyžaduje realizáciu technických úprav na systéme v ČR a SR, ako aj uzavretie medzivládnej dohody o dodávkach ropy do SR.²⁰ V oblasti skladovania zásob ropy, prebrala túto úlohu v roku 2013 Agentúra pre núdzové zásoby ropy a ropných výrobkov, ktorá v súlade s platnou legislatívou udržiava núdzové zásoby ropy a ropných výrobkov v množstve zodpovedajúcomu 95 až 97 dňom čistého dovozu ropy.

Uhlie a jadrové palivo

Na Slovensku má celková spotreba uhlia má dlhodobý klesajúci trend. Čierne uhlie dovážame hlavne z Ruska a Ukrajiny a hlavným odberateľom je najmä oceliarsky priemysel (USS Košice) a Elektrárne Vojany I. Spotreba čierneho uhlia má tiež klesajúci trend. Pokles dovozu čierneho uhlia je spôsobený hospodárskou krízou, s plynofikáciou a so zníženou výrobou elektriny v Elektrárnach Vojany I. Domáca produkcia hnedého uhlia a lignitu sa pohybuje na úrovni 2300 kiloton za rok, spotreba na úrovni 3 000 kiloton rok. Deficit sa vykrýva importom najmä z Českej republiky. Celková ťažba dosiahla v roku 2012: 2 292 kiloton, pokles za posledných 10 rokov predstavuje 32 %. V rámci SR sa však predpokladá udržanie dodávok pre výrobu elektriny vo všeobecnom hospodárskom záujme a na výrobu tepla v kombinácii s biomasou pre okolité obce a priemysel.²¹ Hornonitrianske bane Prievidza a. s., vyťažili a predali počas banického roku (od 1. júla 2015 do 30. júna 2016) z troch ťažobných úsekov Nováky, Handlová a Cigeľ viac ako 1.791 kiloton odbytových sortimentov uhlia.²² Vláda SR prijala v roku 2010 uznesenie č. 47, ktorým schválila objem výroby a dodávky elektriny a tepla z domáceho uhlia. Tento akt zabezpečil ťažbu uhlia do roku 2020 s výhľadom do roku 2035.

²⁰ TRANSPETROL a.s., 2016. *Projekty na prepravu ropy – ropovod IKL*, Dostupné na internete: <<http://www.transpetrol.sk/planovane-projekty/>>

²¹ MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2014. *Energetická politika Slovenskej republiky*. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-168601?prefixFile=m_>

²² TASR Tlačová agentúra Slovenskej republiky (TERAZ/Slovensko). 2016. *Pokým budem predsedom vlády, tá sa nebude otáčať baníkom chrbtom*. Dostupné na internete: <<http://www.teraz.sk/slovensko/premier-pokym-budem-predsedom-vlady/216874-clanok.html>>

Dôležitú úlohu v rusko-slovenskej vzťahoch hrá jadrová energetika. Úspešne sa realizujú dlhodobé kontrakty na dodávky jadrového paliva pre slovenské atómové elektrárne Jaslovské Bohunice a Mochovce. Atomstrojexport, n.a.s. sa podieľa na dostavbe reaktorov 3. a 4. blokov atómovej elektrárne Mochovce. Pokračuje spolupráca na vyrad'ovaní a likvidácii troch zastavených energetických blokov, ako aj licenčné konanie pre nové typy paliva pre slovenské atómové elektrárne.²³

Slovensko je zatiaľ 100% závislé na importe jadrového paliva z Ruskej federácie. Spolupráca medzi ruskou spoločnosťou TVEL a Slovenskými elektrárnami sa prehĺbuje. Ruská firma zvažuje možnosť dodatočných dodávok ruského jadrového paliva do zásob slovenských jadrových elektrární v Mochovciach a v Jaslovských Bohuniciach tak, aby sa splnili požiadavky Európskej agentúry dodávateľov jadrového paliva. Slovensko s ruskou stranou spolupracuje pri dodávkach paliva viac ako tridsať rokov. Slovenské elektrárne sa aspoň sčasti snažia diverzifikovať dodávky paliva. Pred vyše rokom uzatvorili s alternatívnym dodávateľom zmluvu o dodávke obohateného uránu. Zmluva by mala byť účinná od roku 2015. Diverzifikácia jadrového paliva je o niečo komplikovanejšia. Komplikácia nespočíva v možnosti uzavrieť zmluvu s ďalším dodávateľom, ale problém predstavuje typ jadrového paliva. Slovenské atómové elektrárne používajú reaktory ruského pôvodu. Výmena ruského jadrového paliva v slovenských atómových elektrárnach za iné nie je celkom jednoduché. Zmena typu paliva je náročná na prípravu projektu a následné licencovanie nového jadrového paliva je taktiež náročné na čas a proces by trval viac ako dva roky. Slovensko pristúpilo k rokovaniu s francúzskou spoločnosťou Areva o možných dodávkach obohateného uránu ako alternatívneho paliva. Pred vyše rokom uzatvorili s dodávateľom zmluvu o dodávke obohateného uránu. Zmluva by mala byť účinná od roku 2015.²⁴

3.2 Participácia na úrovni Vyšehradskej skupiny (V4)

Participácia Slovenska na platforme Vyšehradskej skupiny je mimoriadne dôležité aj v oblasti energetiky, ktorá vo veľkej miere ovplyvňuje hospodárstvo krajiny. Energetické záujmy Slovenska a ostatných členských krajín sa lepšie presadzujú a majú väčšiu váhu, keď

²³ VEL'VYSLANECTVO RUSKEJ FEDERÁCIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE. 2016 *Rusko-Slovenská obchodná a hospodárska spolupráca*. Dostupné na internete: <<http://slovakia.mid.ru/web/svk/obchodna-a-hospodarska-spolupraca>>

²⁴ SITA Slovenská tlačová agentúra a.s. (V energetike). 2016. *Slovensko sa stále spolieha na ruské jadrové palivo*. Dostupné na internete: <<http://venergetike.sk/slovensko-sa-stale-spolieha-ruske-jadrove-palivo/>>

sú prezentované ako jeden spoločný názor, záujem 4 krajín. Toto zoskupenie je prospešné obzvlášť v tomto období, keď sa budujú alternatívne trasy prepravy energetických surovín.

Slovensko počas predsedníctva vo Vyšehradskej skupine sa aktívne podieľalo na riešení energetickej problematiky. Svoje programové tézy zameralo hlavne na tieto oblasti:

- dobudovanie vnútorného trhu EÚ s energiami – príspevok V4;
- posilnenie regionálnej dimenzie bezpečnosti dodávok zemného plynu;
- spolupráca v oblasti jadrovej energetiky;
- koncepcia spoločného projektu V4 pre zabezpečenie jadrovej a energetickej bezpečnosti;
- konzultácie a výmena informácií a skúseností dozorných orgánov nad jadrovou bezpečnosťou v záujme zachovania silného nezávislého postavenia dozorných orgánov nad jadrovou bezpečnosťou a vysokej úrovne kultúry jadrovej bezpečnosti ako aj sústavného zvyšovania bezpečnostných štandardov;
- konzultácie a koordinácia stanovísk a prístupov krajín V4 k novým iniciatívam Európskej komisie v oblasti mierového využívania jadrovej energie;
- ad-hoc spolupráca pri relevantných témach agendy EÚ.²⁵

Počas predsedníctva sa uskutočnili rokovania ministrov krajín V4 zaoberajúcich sa energetickou agendou a vedúcich delegácií na okraj Rady ministrov pre energetiku. Uskutočnili sa rokovania Pracovnej skupiny pre energetiku a zasadnutia Fóra V4 pre integráciu trhu s plynom. Okrem uvedených zasadnutí sa konali tradičné koordinačné stretnutia krajín V4 pred zasadnutiami Rady EÚ pre dopravu, telekomunikácie a energetiku; koordinácia na úrovni atašé pre energetickú oblasť v rámci zastúpení krajín V4 pri EÚ v Bruseli. Spoločné úsilie a pravidelným koordinačné stretnutia sa podarilo podporu spoločných stanovísk týkajúcich energetickej politiky pre rok 2030 a energetickej bezpečnosti, ktoré odzneli na rokovaní Európskej rady na jeseň 2014. V dôsledku zraniteľnosti regiónu čo sa bezpečnosti dodávok energií týka, Slovensko v súvislosti s prípravou záťažových testov v oblasti bezpečnosti dodávok plynu, hneď v úvode svojho

²⁵ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SR. 2014. *Program predsedníctva Slovenskej republiky vo Vyšehradskej skupine júl 2014 - jún 2015*, Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/documents/10182/12475/140701_PROGRAM_SK_V4_PRES_SK.pdf/0b8276ea-62ce-4ad7-b259-5e64bcd30d2d>

predsedníctva koordinovalo a zaslalo stanovisko V4 Európskej komisii. Následne v priebehu rokovaní Fóra V4 pre integráciu trhu s plynom bol odsúhlasený jednotný postup pri príprave spoločného preventívneho akčného plánu a núdzového plánu pre sektor plynárenstva. V druhom polroku slovenského predsedníctva, bol dôležitým predmetom rokovaní nový koncept Energetickej únie a jej akčný plán. Slovensko koordinovalo výmenu názorov, ktorá vyústila do spoločného stanoviska Českej republiky, Poľska a Slovenska prezentovaného na Rade EÚ pre energetiku v Bruseli. Napriek nie celkovému konsenzu všetkých členských krajín, viaceré princípy boli spoločne zdieľané a presadili sa aj do záverov Európskej rady, ktoré sú zamerané na dosiahnutie cieľov energetickej politiky európskej únie. V tomto kontexte V4 zdôraznila, že jadrová energetika má veľký význam pre energetickú úniu, ktorá je založená na subsidiarite a technologickej neutralite a je dôležitá pri presadzovaní nízko-uhlíkových technológií. Slovensko presadzovalo aj urýchlenie dobudovania infraštruktúry žiaducej pre diverzifikáciu zdrojov s rešpektovaním existujúcich prepravných trás. Zameralo sa predovšetkým na projekty severojužného plynárenského koridoru, súčasťou ktorého je aj Slovensko – maďarské plynárenské prepojenie a na aktivity týkajúce sa prípravy slovensko-poľského prepojenia. Slovenské predsedníctvo rovnako venovalo pozornosť aj situácii zásobovania plynom na Ukrajine.²⁶

ZÁVER

Občania štátu nemusia energetickú bezpečnosť vnímať ako oblasť, ktorá by vplývala na ich subjektívne vnímanie bezpečnosti, skôr sa zameriavajú na ekonomické faktory vplývajúce na ich bezpečie. Avšak keď sa na energetický sektor pozrieme v širších súvislostiach, zistíme, že je previazaný s ekonomikou danej krajiny a je teda veľmi dôležité mu venovať patričnú pozornosť. Článok poukázal na dôležitosť energetického sektora, nakoľko do veľkej miery ovplyvňuje celkovú bezpečnosť štátu a najmä plynové krízy vyvolané spormi medzi Ukrajinou a Ruskou federáciou, poukázali na dôležitosť diverzifikácie energetických zdrojov.

Po obsahovej analýze dostupných oficiálnych dokumentov zaoberajúcich sa energetickou bezpečnosťou Slovenska a ich komparáciou s teóriami, môžeme konštatovať, že

²⁶ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SR. 2015. Informácia o realizácii programu predsedníctva SR vo V4 a vyhodnotenie hlavných aktivít vyšehradskej spolupráce v období 1.7.2014 do 30.06.2015. Dostupné na internete:< https://www.mzv.sk/documents/10182/12475/151019_ODV4_material.pdf/07d45dae-e54a-43bb-96bc-46002d16628b>

Slovensko zohľadňuje názory akademických obcí a teoretikov pri kreovaní strategických a plánovacích dokumentov. Taktiež po preštudovaní odborných dokumentov a článkov zaoberajúcich sa jednotlivými zdrojmi energie, môžeme potvrdiť, že Slovensko pristupuje k diverzifikácii energetických nosičov veľmi zodpovedne a podieľa sa medzinárodných projektoch energetického prepájania európskych krajín. Za oblasť medzinárodnej spolupráce, môžeme taktiež potvrdiť, že sa Slovensko aktívne podieľa aj na úrovni Vyšehradskej štvorky pri aplikovaní princípov energetickej bezpečnosti, čo potvrdzujú správy hodnotiace obdobie predsedníctva Slovenska vo V4.

Na záver môžeme konštatovať, že politickí predstavitelia Slovenska si uvedomujú postavenie Slovenska na energetickom trhu a robia maximum pre zabezpečenie stabilných dodávok energetických surovín pre energetický priemysel a v konečnom dôsledku pre občanov. To, že Slovensko považuje energetickú oblasť za veľmi dôležitú, podporuje aj fakt, že podpredseda Európskej komisie je Maroš Ševčovič, ktorý má na starosti energetickú úniu. Potvrdzovaním tejto skutočnosti je aj participácia na projekte reverzného toku plynu na Ukrajinu.

LITERATÚRA

- [1] BOCORA, J. 2013. *Multifaktorové chápanie bezpečnosti*. In Almanach aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, Ekonomická univerzita v Bratislave. 187 s. roč. VIII. číslo1/2013. Dostupné na internete: <<http://fmv.euba.sk/RePEc/brv/almnch/A2013-1.pdf>> ISSN 1339-3502.
- [2] BSP Bratislava – Schwechat Pipeline GmbH. 2016. *Ropovod Bratislava – Schwechat*. Dostupné na internete:<<https://bspipeline.eu/index.php?menu=ropovodba&jazyk=SK>>
- [3] ENVIROPORTÁL, Slovenská agentúra životného prostredia. 2016. *Energetická politika SR*. Dostupné na internete: <<https://enviroportal.sk/environmentalne-temy/vplyvy-na-zp/energetika/dokumenty/energeticka-politika-sr-2014>>
- [4] FINANČNÉ CENTRUM O peniazoch. 2015. *Ropa prichádza na Slovensko najmä ropovodom Družba, v zálohe je Adria*. Dostupné na internete: <<http://openiazoch.zoznam.sk/cl/154070/Ropa-prichadza-na-Slovensko-najma-ropovodom-Druzba-v-zalohe-je-Adria>>
- [5] HIRMAN, K. 2006. *Energetická geopolitika*. In Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005-2006. Bratislava : Ministerstvo obrany SR. 2006. 867 s. ISBN 80-88842-98-0
- [6] IVANČÍK, R. 2013. *Teoreticko-metodologický pohľad na energetickú bezpečnosť*. In Vojenské reflexie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika v Lipt. Mikuláši. 2013. 13 s. roč. VIII. ISSN 1336-9202. číslo1/2013.

Dostupné na internete:

<http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieVIII_1.pdf>

- [7] IVANČÍK, R. - KELEMEN, M. 2013. *Bezpečnosť štátu a občana – Energetická bezpečnosť*. Plzeň : Vydavateľství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 178 s. ISBN 978-80-7380-474-9.
- [8] KOLLÁROVÁ, B. - KOLLÁR, D. 2016. *Symetria verus asymetria v kontexte Nemecko-Ruských energeticko-bezpečnostných vzťahov*. In *Bezpečnostné fórum 2016 / Zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica : Belianum, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 2016. I. zväzok. s. 104 – 134.. ISBN 978-80-557-1093-8.
- [9] KREMPASKÁ, L. - MELKOVÁ, M. 2015. *Energetická bezpečnosť a jej vplyv na zahraničnú politiku a medzinárodno-politický status Ruskej federácie*. In *Politické vedy*. 2015. roč. 18,č. 3, ISSN 1335–2741, s. 113-134. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2015/KREMPASKA_MELKOVA.pdf>.
- [10] LASICOVÁ, J. - UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
- [11] MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2008. *Stratégia energetickej bezpečnosti SR*. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=14372>>
- [12] MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2014. *Energetická politika Slovenskej republiky*. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-168601?prefixFile=m_>
- [13] MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2016. *Správa o výsledkoch monitorovania bezpečnosti dodávok plynu za rok 2015*. Dostupné na internete: <<https://rokovania.gov.sk/RPO/Negotiation/310>>
- [14] MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2016. *Správa o zabezpečení dodávok energií a riešenie prípadných núdzových stavov s určením príslušnej zodpovednosti za ich riešenie*. Dostupné na internete: <<https://rokovania.gov.sk/RPO/Negotiation/310>>
- [15] MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2016. *Analytické vyhodnotenie výsledkov a tendencií zahraničného obchodu Slovenskej republiky za rok 2015*. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25615>>
- [16] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SR. 2014. *Program predsedníctva Slovenskej republiky vo Vyšehradskej skupine júl 2014 - jún 2015*, Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/documents/10182/12475/140701_PROGRAM_SK_V4_PRES_SK.pdf/0b8276ea-62ce-4ad7-b259-5e64bcd30d2d>
- [17] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SR. 2015. *Informácia o realizácii programu predsedníctva SR vo V4 a vyhodnotenie hlavných aktivít vyšehradskej spolupráce v období 1.7.2014 do 30.06.2015*.

Dostupné na internete: < https://www.mzv.sk/documents/10182/12475/151019_ODV4_material.pdf/07d45dae-e54a-43bb-96bc-46002d16628b >

- [18] SITA Slovenská tlačová agentúra a.s. (V energetike). 2016. *Slovenský plynovod Eastring získal podporu Bulharov*. Dostupné na internete: <<http://venergetike.sk/slovensky-plynovod-eastring-ziskal-podporu-bulharov/>>
- [19] SITA Slovenská tlačová agentúra a.s. (V energetike). 2016. *Slovensko sa stále spolieha na ruské jadrové palivo*. Dostupné na internete: <<http://venergetike.sk/slovensko-sa-stale-spolieha-ruske-jadrove-palivo/>>
- [20] TASR Tlačová agentúra Slovenskej republiky (TERAZ/Slovensko). 2016. *Pokým budem predsedom vlády, tá sa nebude otáčať baníkom chrbtom*. Dostupné na internete: <<http://www.teraz.sk/slovensko/premier-pokym-budem-predsedom-vlady/216874-clanok.html>>
- [21] TRANSPETROL a.s.. 2016. *Projekty na prepravu ropy – ropovod IKL*, Dostupné na internete: <<http://www.transpetrol.sk/planovane-projekty/>>
- [22] ÚRAD VLÁDY SR. . *Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2015*. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25729>>
- [23] VEĽVYSLANECTVO RUSKEJ FEDERÁCIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE. 2016 *Rusko-Slovenská obchodná a hospodárska spolupráca*. Dostupné na internete: <<http://slovakia.mid.ru/web/svk/obchodna-a-hospodarska-spolupraca>>

Recenzent:

doc. PhDr. Rastislav Kazanský, PhD.

FAKTORY VZNIKU A PRŮBĚHU OBČANSKÉ VÁLKY

Ing. Kristýna BINKOVÁ

Univerzita obrany
Kounicova 65, 662 10 Brno
e-mail: kristyna.binkova@gmail.com

FACTORS OF THE EMERGENCE AND DURATION OF CIVIL WAR

ABSTRACT

Studies show that wars between states are less frequent than civil wars. If the ratio of interstate and national wars was one to two before 1945, after this year it rose to one to five. Theories of the emergence and duration of civil wars that last on average four times longer than interstate wars are discussed in this article. Theoretical opinions of several leading scientists who have examined this area are defined. Definitions and types of civil war are mentioned, ethnic, economic, political and demographic causes of civil wars are described, the roles of natural resources and geographical spread during the duration of civil war are explained and at the end costs of conflict management are outlined.

Keywords: Civil war, causes, geographic spread, natural resources, costs

ABSTRAKT

Studie dokazují, že války mezi státy jsou méně časté než války občanské. Jestliže poměr mezistátních a vnitrostátních válek činil před rokem 1945 jedna ku dvěma, po tomto roce vzrostl na jedna ku pěti. Teorií vzniku a průběhu občanských válek, které trvají v průměru čtyřikrát déle než války mezistátní, se zabývá tento článek. Vymezena jsou v něm teoretická stanoviska několika nejvýznamnějších vědců zkoumajících danou problematiku. Uvedeny jsou definice a typy občanské války, popsány jsou etnické, ekonomické, politické a demografické příčiny vzniku občanských válek, vysvětlena je role přírodních zdrojů a geografického rozložení při jejich průběhu a na závěr jsou nastíněny též náklady na vedení konfliktu.

Klíčová slova: Občanská válka, příčiny, geografické rozložení, přírodní zdroje, náklady

ÚVOD

Pojem občanská válka je termín nejednoznačný, narážející často na problematiku značného množství definic, které se vyznačují vzájemným nesouladem či neuchopitelností. Můžeme se setkat s definicí občanské války jako organizovaného ozbrojeného boje o státní moc mezi rozdílnými sociálními, národnostními či politickými skupinami uvnitř země, vyznačujícího se masovým charakterem a zapojením vojenských organizací [16]. Cílem článku je vymezit pojem občanská válka a objasnit její další teoretická východiska. Jedná se především o faktory vyvolávající vnitrostátní konflikty, problematiku délky trvání a nákladovosti konfliktů a důležitost přírodních zdrojů a geografického rozložení. Uvedená stanoviska vychází ze statistických analýz dat zemí od roku 1945, které významní autoři zabývající se specifiky občanských válek využívají.

1 VYMEZENÍ OBČANSKÉ VÁLKY

1.1 Definice občanské války

Dle Kalyvase se občanská válka vyznačuje dvěma základními rysy:

- občanská válka je vojenský konflikt minimálně dvou soupeřů, zahrnující relativně velkou, vojensky vybavenou povstaleckou organizaci disponující rekruty, kteří bojují na plný úvazek, což odlišuje občanskou válku od běžných výtržností, terorismu, zločinu a genocidy;
- jedná se o akt napadení, zaměřený proti svrchované autoritě [13].

Definice občanských válek však vyžadují konkrétní kvantifikaci, aby je bylo možné odlišit od jiných, méně závažných forem organizovaného násilí. Pojem občanská válka se používá pouze pro takový ozbrojený konflikt, který dosahuje určité intenzity, přičemž intenzita bývá zpravidla vyjadřována počtem mrtvých obětí [16]. Jako příklad může posloužit pět nejčastěji užívaných definic. Collier a kol. charakterizují civilní válku jako násilný střet, ve kterém užití ozbrojených sil mezi dvěma stranami zapříčiní více než 1000 mrtvých obětí za rok. Sambanis používá nižší roční hraniční počet mrtvých obětí, a to 100, přičemž toto kritérium kombinuje s celkovým počtem mrtvých obětí, který musí být vyšší než 1000, avšak ne nižší než 500 za období tří let. Fearon a Laitin ve svém pojetí uvádí, že o občanskou válku se jedná, pokud si konflikt ve svém průběhu vyžádá alespoň 1000 mrtvých, s ročním průměrem nejméně 100 obětí, přičemž nejméně 100 lidí zemřelo na každé z bojujících stran

[9]. Americký, vládou sponzorovaný výzkumný projekt *Political Instability Task Force (PITF)* používá jako kritérium minimální počet mobilizovaných osob (1000) a minimální počet mrtvých obětí v uplynulém roce (100), zatímco kritériem programu *Uppsala Conflict Data Program (UCDP)* je 25 mrtvých obětí za rok [1].

Kalyvas přisuzuje rozmach studia občanských válek těmto trendům:

- ekonomové, specializující se na studium ekonomických specifik Afrického kontinentu, se snaží dokázat, že občanská válka znamená zásadní překážku ekonomického rozvoje,
- zdánlivý zánik mezistátních válek vede vědce, zaměřující se na mezinárodní vztahy, bezpečnost a studium válek, přesunout svoji pozornost k těm typům konfliktů, které jsou v dnešní době aktuální,
- po konci studené války jsou studenti etnologie, sociologie a politologie vedeni k tomu, zaměřit se na všechny typy vnitrostátních konfliktů, nikoli jen na konflikty etnické [13].

Collier, Hoeffler a Söderbom popisují tři rozdílné empirické přístupy k občanské válce.:

- vzpoura jako investice, ve které je klíčovou pobídkou post-konfliktní výplata,
- vzpoura jako byznys, ve které je klíčovou pobídkou příjem během konfliktu;
- vzpoura jako pochybení, ve které povstalci odmítají přistoupit na vzájemnou dohodu [7].

1.2 Typy občanské války

Války mohou být klasifikovány mnoha způsoby: někteří autoři je klasifikují dle aktérů, kteří ve válce figurují (mezinárodní či domácí aktéři), jiní dle jejich cíle (útočné či obranné) [13]. Války je možné klasifikovat také dle toho, zda jsou vedeny jako antirežimní, autonomistické nebo secesionistické.

V původní klasifikaci projektu *Correlates of War* byly rozeznávány tři základní typy válek: *mezistátní*, což jsou války, jež proběhly mezi státy nebo členy mezistátního systému, *extra-státní* (označované též jako *extrasystemické*), tedy války mezi státem a nestátní entitou vně státních hranic (tzv. imperiální a koloniální války); a konečně občanské války, jimiž jsou

války, které vyžadují konflikt mezi vládou a jinou skupinou v rámci státu. Jako subtyp občanské války se někdy objevuje dekolonizační či antikoloniální válka. Specifickou kategorií války jsou partyzánské války a guerilly, které jsou většinou chápány jako synonyma [16]. V koncepci strategické partyzánské války jsou pravidelná armáda i partyzáni stejně významné součástí. Celý model lze rozčlenit do vojensko-sociálních vrstev:

- oddíly sebeobrany a milicí - ozbrojení vesničané, kteří nejsou odloučeni od rodinného života a normálního pracovního procesu,
- regionální vojsko - bojovníci působící mimo svou domovskou vesnici či město, jsou vyzbrojeni dle místních požadavků, rekrutují se z vesničanů i lidí z měst,
- pravidelná armáda - klasická armáda operující po celé zemi a působící ve strategických směrech útoků a obrany [15].

Fearon rozlišuje pět typů občanské války v závislosti na délce jejího trvání. Tři typy krátkých občanských válek:

- občanské války vyplývající z vojenských převratů a lidových povstání,
- protikoloniální války,
- války vyplývající z rozpadu Sovětského svazu,

a dva typy dlouhých občanských válek:

- války mezi okrajovými etnickými menšinami a státem podporovanými migranty dominantní etnické skupiny,
- konflikty, v nichž nemá povstalecká skupina přístup k přírodním zdrojům [13].

2 FAKTORY VZNIKU OBČANSKÝCH VÁLEK

V posledních letech byl značný akademický zájem věnován otázkám, kdy a proč v zemích dochází k občanským válkám, a jak závažné tyto války jsou. Objevuje se celá řada rozdílných názorů na faktory ovlivňující občanské války, což je pravděpodobně způsobeno odchylkami v definici občanské války, analýzou odlišných souborů dat, či zkoumáním rozdílných aspektů válek. Studie totiž zkoumají obvykle jen jeden ze tří aspektů občanských válek, a to výskyt (zda v daném období a zemi válka probíhá), vypuknutí (zda je válka

zahájena v určitém období) a trvání (zda válka, která probíhala v předchozím období, opět pokračuje) [1].

Dle Colliera a Hoefflera jsou občanské války motivovány buď tzv. chamtivostí (*greed*), nebo rozhořčením (*grievance*). Chamtivost představuje touhu po vlastnictví buď hmotných prostředků, či materiálního zisku. Povstalci vstupují a vyvolávají konflikt pouze za vidinou obohacení se. Model rozhořčení představuje křivdy, vyplývající buď z nerovnosti (politické, etnické, náboženské, ekonomické), nebo z křivdy z předešlého konfliktu. Důvodem vzniku konfliktu v tomto modelu není predace v podobě zisku primárních komodit, nýbrž právě zmíněné křivdy a nerovnosti ve společnosti [5]. Collier a Hoeffler také tvrdí, že vzpoury poháněné rozhořčením jsou náchylnější k problémům kolektivní povahy než vzpoury poháněné chamtivostí [8].

Tzv. rozhořčení je naopak některými autory zavrženo jako validní příčina válek. Nerovnost, rozhořčení a útlak mohou být relevantními faktory, avšak existuje mnoho případů, kdy neústí v násilí. Nejevidentnější příčinou války dle těchto autorů je válka sama. Jakmile v zemi jednou válka probíhá, je zde velká šance, že bude pokračovat. Přestože je uzavřen mír, riziko recidivy zůstává vysoké. Autoři tento jev nazývají „konfliktní pastí“. Faktory vzniku či příčiny občanských válek můžeme rozdělit na etnické, ekonomické, politické a demografické [14].

2.1 Etnické příčiny

V rámci studií občanských válek je hojně chována víra, že etnická a náboženská různorodost je jednou z příčin konfliktů. Etnické složení může být realizováno ve dvou dimenzích. První dimenzí je etnická frakcionalizace (roztříštěnost), kterou používá jako indikátor etnické rozmanitosti většina kvantitativních studií věnovaných etnicitě. Další dimenzí je etnická polarizace dominantního postavení. Dominance se dle Colliera a Hoefflera objevuje tehdy, když největší etnická skupina zahrnuje 40 - 90% populace [2].

Války z etnických důvodů, ať již je jejich cílem separatismus či nadvláda, stále překvapují svojí krutostí. Etnický konflikt bývá zpravidla založen na vědomí národních zvláštností. Ty jsou objektivní, protože národy existují jako specifické skupiny. Aby se toto vědomí stalo příčinou ozbrojeného konfliktu, je nutné, aby se objevil strach ze ztráty z národní či etnické specifčnosti či se vytvořila vize nadřazenosti nad jinými národy [15]. Bleaney a Dimico ve své studii předkládají důkaz, že etnická polarizace je stejně nebezpečná jako etnická roztříštěnost. Ukázali, že polarizace jakožto indikátor konfliktu je ve

společnostech s vysokou etnickou rozmanitostí podceňována. Opatření proti ní jsou tedy nízká, stále však lepší než opatření proti roztržitésti [1]. Fearon a Laitin tvrdí, že etnicky a nábožensky rozmanité země jsou více náchylné k civilním válkám a pravděpodobně by měly mít tyto války také drastičtější průběh [9].

Externí intervence v konfliktech jsou často prováděny státy, které hledají podporu členů obdobných etnických skupin. Obdobné, etnicky příbuzné skupiny a disapory v ostatních státech hrají často důležitou roli ve financování válek. Moore a Davis uvádí, že výskyt stejných etnických skupin ve dvou zemích, ovlivňuje sklon těchto skupin k násilným konfliktům. Riziko občanské války bude proto vyšší v případě, že se vyskytuje více stejných etnických skupin na obou stranách státních hranic [11].

Z náboženských důvodů se vedly občanské války snad od chvíle, kdy náboženství vznikla. Ze současných konfliktů lze uvést jako příklad konflikt, který propukl v Alžírsku po neuznání volebního vítězství islámské fronty spásy v roce 1991 – v něm zahynulo 150 až 200 tisíc lidí. I když se podle některých autorů nejvýznamnější konfliktní linie současnosti vytváří právě mezi náboženstvími jako jádru odlišných civilizací, statistiky ukazují, že více obětí mají na svědomí sektářské boje mezi muslimy než například boje mezi muslimy a křesťany [15].

2.2 Ekonomické příčiny

Dle mnoha autorů je hlavním kořenem konfliktu selhání ekonomického rozvoje. Konkrétně nedostatek ekonomického růstu, malé HDP a závislost na primárních zdrojích [14].

Významný vliv na výskyt občanské války má dle vědců příjem na obyvatele. Čím nižší je příjem na obyvatele, tím vyšší je riziko občanské války [6]. Jelikož povstalci obvykle pochází z chudých poměrů, kde je nízký příjem na obyvatele, náklady na jejich nábor jsou nižší. Nižší náklady v tomto důsledku potom znamenají delší trvání konfliktu. Vyšší příjem tedy redukuje délku trvání konfliktu. 10% nárůst v příjmech na obyvatele doprovází 5% redukcí trvání konfliktu [7].

Mnoho vědců tvrdí, že stupeň rozvoje v zemi mění vyhlídky na občanské války. Vyšší stupeň materiálního bohatství může redukovat intenzitu konfliktu mezi skupinami. Bohatší společnosti tak snadněji nachází politická řešení k potlačení rozhořčení, jež by vedly ke konfliktu, nebo efektivněji potlačují vlny nesouhlasu [11]. Vědci dospěli k názoru, že občanské války se častěji objevují v chudých zemích. Dle Lipseta je hrubá výchova, nízké vzdělání, sociální izolace a ekonomická nejistota příčinou vyšší náchylnosti chudých zemí

k uplatňování autoritativních postojů. K řešení problémů je použita síla a vojsko, nikoli vyjednávání. Riziko občanské války je ovlivněno silnou důvěrou v armádu. Především nízké vzdělání napomáhá k prosazování vojenských postojů a zvyšuje tím riziko výskytu občanské války. Větší důraz na vzdělávání obyvatelstva by tedy dle Lipseta měl napomoci k uchování míru [17].

Většina studií týkající se občanských válek se zaměřuje pouze na znaky uvnitř států. Gleditsch však ve své studii demonstruje, že jsou občanské války silně ovlivněny intervencemi a procesy, které překračují národní hranice. Uvádí například, že vyšší stupeň obchodní integrace mezi státy snižuje pravděpodobnost výskytu občanské války [11].

2.3 Politické příčiny

Mnoho vědců je názoru, že politický systém ovlivňuje rizikovost výskytu občanské války. Dle Gleditsche se občanské války objevují v demokratických zemích méně [11]. Někteří vědci jsou názoru, že politická demokracie a dodržování občanských svobod jsou spojeny s nižším stupněm rozhořčení a tedy i menší pravděpodobností výskytu občanských válek. Demokracie totiž umožňuje jednotlivým skupinám pracovat na prosazování nápravy institucionálními prostředky. Balch-Lindsay a Enterline proto tvrdí, že pokud se občanská válka objeví v demokratické zemi, mělo by být snadnější ji vyřešit a stanovit dohodu. Na druhou stranu však, jak tvrdí Fearon, může demokracie působit opačným efektem. Pokud demokratickou zemi postihne válka, pravděpodobně čelí zatvrzelé povstalecké skupině, která nemá zájem přistoupit na demokratické vyrovnání [10].

Dle Herga zažívají striktně autoritativní či demokratické státy méně civilních válek než přechodné režimy, které nejsou ani demokratické, ani autokratické [12]. Vědci nazývají tento typ režimu anokracií, která znamená kombinaci rysů autokracie i demokracie [11]. Podmínky tohoto režimu pohání místní obyvatele k zakládání povstaleckých sil a vzpoury tak činí realizovatelnějšími a atraktivnějšími [9].

2.4 Demografické příčiny

U malých zemí je menší pravděpodobnost vzniku občanské válce, než u zemí velkých. Stát s deseti milióny obyvatel má nejméně třikrát větší riziko občanské války než stát s jedním milionem obyvatel. Velikost země je významná i proto, že malý stát nedává povstalcům tolik prostoru pro manévrování a možnost vzdálit ústřední povstaleckou základnu od hlavního města, což je důležité pro vedení operací v době, kdy je vládní vojsko silnější než povstalci

[15]. Významná je také velikost populace. Čím větší je populace, tím vyšší je riziko války. Lidnatější země také zpravidla trpí delšími válkami. Zdvojnásobení populace prodlužuje konflikt o 18% [7].

3 FAKTORY PRŮBĚHU OBČANSKÝCH VÁLEK

Problémem studia občanské války je zejména otázka, proč některé války trvají mnohem déle než ostatní, a zda lze trvání konfliktu vysvětlit stejnými faktory jako příčiny konfliktu. Doba trvání občanské války je tedy důležitý fenomén sám o sobě. Aspekty trvání mají potenciál osvětlit příčiny konfliktu, nicméně studie naznačují, že faktory, které ovlivňují délku trvání války, jsou odlišné od faktorů, které ji iniciují [4].

Analýza trvání konfliktu vyžaduje, aby byl začátek a konec konfliktu datován. Průměrná občanská válka trvá šest až desetkrát déle, než průměrná mezinárodní válka. Vystává zde důležitá politická otázka, tedy jakým způsobem mohou být občanské války zkráceny. Výsledky studie Colliera, Hoefflera a Söderboma ukazují, že trvání konfliktu souvisí se strukturálními podmínkami, vyskytujícími se před konfliktem, i s okolnostmi vyplývajícími z průběhu konfliktu. Klíčové strukturální charakteristiky, které prodlužují dobu trvání konfliktu, jsou nízký příjem na obyvatele, vysoká nerovnost a značná etnická rozmanitost. Klíčové charakteristiky, které konflikt zkracují, jsou pokles cen komodit, které země vyváží a externí vojenské intervence [7].

3.1 Role přírodních zdrojů

Nedávné studie týkající se ekonomických aspektů civilních válek jasně demonstrují, že k pochopení civilních válek je dnes nutné pochopit přírodní zdroje a jejich roli při financování nákupu zbraní a dalších aktivit povstaleckých organizací. Bez adekvátních zdrojů financování totiž nemohou povstalecké organizace přežít ani první fázi konfliktu [6]. Mezi tyto zdroje můžeme zahrnout pomoc disapor a spřátelených vlád, fenomén válečné kořisti či právě přírodní zdroje [4]. Hlavním zdrojem se v tomto kontextu stávají těžební práce, a to těžba dřeva či diamantů. Obchodování s drogami je však v občanských válkách taktéž velmi rozšířené a pro vládu je obvykle těžké tyto aktivity kontrolovat. Těžba diamantů byla zdrojem financí civilních válek v Sierra Leone, Angole, Liberii či Kongu. Dřevo a drogy byly také zdrojem financí mnoha povstaleckých skupin. Dřevo hrálo zásadní roli ve financování konfliktů v Myanmaru, Kambodži, Liberii a Filipínách, zatímco drogy byly zdrojem financí povstalců v Afgánistánu, Caucasu, Kolumbii, Kurdistanu a Tádžikistánu. Velmi důležitým

aspektem je zde blízkost rozhodovacích center. Pro vládu je snazší kontrolovat nakládání s přírodními zdroji, které jsou umístěny blíže hlavnímu městu [2]. Důležitým poznatkem ve studiu přírodních zdrojů je fakt, že jejich hojnost zvyšuje riziko občanské války v dané zemi. Přírodní zdroje jsou totiž pro povstalce atraktivní, proto se jich chtějí zmocnit [6].

3.2 Role geografického rozložení

Geografické faktory hrají důležitou roli v determinaci toho, jakým způsobem se ve válce bojuje a kdo má převahu. Již nejstarší vojenští stratégové chápali roli geografie v konfliktu. Machiavelli ve svém díle *Discoursi* uvádí, že pro vojáka je nezbytně důležité seznámit se s terénem, ve kterém bojuje. Zejména potom s tím, kde se tyčí hory, kde se otevírají údolí, kde se rozprostírají pláně a kde protékají řeky. Keegan ve své knize *History of Warfare* představuje roli geografických proměnných a rozlišuje mezi permanentními a podmíněnými faktory. Mezi permanentní faktory zahrnuje terén a klima, mezi proměnné logistiku a inteligenci. Geografické faktory jsou již dlouho středem pozornosti vojenských taktiků a historiků. Sociologové mají tendenci ve svých analýzách občanských válek zanedbávat roli geografických podmínek. Mnohé studie se však zabývají katastrofickými omyly, k nimž došlo v důsledku jejich ignorace. Pro občanskou válku jsou faktory, jakými jsou velikost země, její lokalita, či charakter jejích hranic, velmi důležité. Ovlivňují čas, prostor a potenciální šíření konfliktu. Fearon s Laitinem a Collier s Hoefflerem zahrnují hornatost terénu a jeho lesní porost mezi prediktory vzniku konfliktu [2].

3.3 Náklady

Pravděpodobnost výskytu občanské války a její délka trvání jsou funkcemi zisku a nákladů spojených s realizací vzpoury. Občanská válka propukne tehdy, když je motivace povstalců pro její zahájení dostatečně vysoká vzhledem k nákladům, přičemž tato motivace je dána pravděpodobností, že povstalci ve válce zvítězí. Realizace vzpoury je nákladná. Hovořit můžeme o nákladech ušlé příležitosti pracovní síly povstalců a nákladech spojených s narušením ekonomické aktivity. Tyto náklady se s příjmem na obyvatele zvyšují: populace s vysokými příjmy ztrácí více, než populace s nízkými příjmy. Dalším typem nákladů je ztráta příjmů během konfliktu, náklady na koordinaci povstalecké organizace či další transakční náklady spojené s kolektivními akcemi, které jsou v důsledku potřeby utajení vysoké. Obecnou vlastností nákladů je, že se zvyšují i s délkou trvání konfliktu [6]. Collierův odhad nákladů typické občanské války činí 50 miliard dolarů, přičemž průměrně vypuknou dvě občanské války ročně. Mnoho nákladů občanské války převládá i po válce [3].

Důležitou kategorií nákladů tvoří tzv. lidské náklady. Jak bylo uvedeno výše, počet smrtelných obětí je jednou z hlavních definičních charakteristik občanské války. Přesná čísla je přitom obtížné získat, neboť obě strany konfliktu mají tendenci podhodnocovat počty svých obětí a nadhodnocovat počty obětí protivníka. Lacina a Gleditsch dělí lidské náklady do tří kategorií:

- úmrtí bojovníků - použito k posouzení strategických rozhodnutí ve válce s cílem zhodnotit normativní otázky, jakými je přiměřenost použitých sil,
- bitevní úmrtí - zahrnují všechny osoby, vojáky i civilisty, kteří byli zabiti v boji - toto měřítko je považováno za nejvhodnější pro posouzení míry, rozsahu a povahy vojenského střetnutí,
- válečná úmrtí - popisují úmrtí v důsledku nárůstu násilí, jakož i v důsledku hladovění a nárůstu nemocnosti [4].

ZÁVĚR

V odborné literatuře se setkáváme s nepřeberným množstvím různých tezí o důležitosti jednotlivých faktorů výskytu, vypuknutí, trvání, či pokračování válek, které jsou často neslučitelné. Setkáváme se s širokou paletou názorů autorů, zdůrazňujících etnické, náboženské, ekonomické či politické příčiny občanských válek. Přestože v dané věci nepanuje jednomyslnost, lze se setkat s poměrně širokým konsenzem ohledně významu několika specifických faktorů, které byly v článku popsány.

Dodnes bylo studium občanských válek dominantní oblastí politologů. Proto je občanská válka posuzována jako jev zejména politický. Ve skutečnosti se však jedná o propojení několika vědních disciplín. Žádoucí je například spojení ekonomů a psychologů za účelem studia náboru do povstaleckých organizací v souladu s vnitřní motivací povstalců.

V globalizovaném světě existuje jen velmi málo vnitrostátních konfliktů, které nemají mezinárodní propojení. Občanským válkám přidává mezinárodní rozměr mimo jiné jedna skutečnost: ve vnitrostátních ozbrojených konfliktech se často angažuje diaspora, části etnik či zástupci organizací, žijící v zahraničí. Dle některých analýz je 55% občanských válek spojeno s operacemi povstalců v zahraničí. [15]. Proto je zejména v současné napjaté bezpečnostní situaci ve světě velmi důležité zabývat se studiem faktorů vzniku a trvání občanských válek a přiblížit se tak o něco více k jejich pochopení a následné realizaci kroků k jejich eliminaci.

LITERATURA

- [1] BLEANEY, Michael; DIMICO, Arcangelo. Incidence, Onset and Duration of Civil Wars: A Review of the Evidence. [online]. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<https://www.nottingham.ac.uk/credit/documents/papers/09-08.pdf>>
- [2] BUHAUG, Haldvard; GATES, Scott. The Geography of Civil War. 2002, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.uky.edu/~clthyn2/PS439G/readings/buhaug_gates_2002.pdf>
- [3] COLLIER, Paul. Development and conflict. 2004, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.un.org/esa/documents/Development.and.Conflict2.pdf>>
- [4] COLLIER, Paul; HOEFFLER, Anke. Civil war. 2006, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://users.ox.ac.uk/~econpco/research/pdfs/Civil-War.pdf>>
- [5] COLLIER, Paul; HOEFFLER, Anke. Greed and Grievance in Civil War. [online]. 2002, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.163.5582&rep=rep1&type=pdf>>.
- [6] COLLIER, Paul; HOEFFLER, Anke. On Economic Causes of Civil War. Oxford Economic Papers. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://asso-sherpa.org/sherpa-content/docs/programmes/GDH/Campagne_RC/War.pdf>
- [7] COLLIER, Paul; HOEFFLER, Anke; SÖDERBOM, Måns. Centre for the Study of African Economies. Centre for the Study of African Economies; Department of Economics, University of Oxford [online] 2003. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.197.5640&rep=rep1&type=pdf>>
- [8] ELBADAWI, WarIbrahim. How Much War Will We See? Explaining the Prevalence of Civil War. [online]. 2002, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://web.worldbank.org/archive/website01241/WEB/IMAGES/HOW_MUCH.PDF>
- [9] FEARON, James; LAITIN, David. Ethnicity, Insurgency, and Civil War. [online]. 2002, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.15.4031&rep=rep1&type=pdf>>.
- [10] FEARON, James D. Why Do Some Civil Wars Last So Much Longer Than Others? [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.uky.edu/~clthyn2/PS439G/readings/fearon_2004.pdf>
- [11] GLEDITSCH, Kristian Skrede. Transnational Dimensions of Civil War. 2003, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.yale.edu/irspeakers/Gleditsch.pdf>>
- [12] HEGRE, Haivard. Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816-1992. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.uky.edu/~clthyn2/PS439G/readings/hegre_et_al_2001.pdf>

- [13] KALYVAS, Stathis N. Civil Wars: What is a civil war and why study it [online] 2007. [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW:<
<http://stathis.research.yale.edu/documents/Kalyvas.chap18.pdf>>
- [14] KLEM, Bart. A commentary on World Bank report. [online]. 2004, [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW:
<http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20040100_cru_working_paper_25.pdf>
- [15] KREJČÍ, Oskar. Válka. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2010, 170 s. ISBN 978-80-7431-029-4.
- [16] MAREŠ, Miroslav. Vymezení pojmů terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii. Obrana a strategie [online]. 2004, 1, [cit. 2016-02-01]. s. 19-32. Dostupný z WWW:
<<http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6330>>
- [17] SHAYO, Moses; Education, Militarism and Civil Wars [cit. 2016-02-01]. Dostupný z WWW: < http://pluto.huji.ac.il/~mshayo/Education_and_Militarism.pdf>

Recenzent:

plk. gšt. Ing. Ivo PIKNER, Ph. D.

RECENZIA VYSOKOŠKOLSKÉJ UČEBNICE

ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PRE ŠTÚDIUM GEOPOLITIKY

Autori: KAZANSKÝ, Rastislav – IVANČÍK, Radoslav

Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2016,

227 s., ISBN: 978-80-557-857-7

Recenzent: Mgr. Erik GÖRNER

Katedra bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied
a medzinárodných vzťahov, univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

e-mail: erik.gorner@umb.sk

Recenzovaná publikácia je napísaná dvoma autormi. doc. PhDr. **Rastislav Kazanský**, PhD. je absolventom Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v odbore politológia, doktorát má v odbore medzinárodné vzťahy. Momentálne je vedúci Katedry bezpečnostných štúdií na spomínanej fakulte. Plukovník gšt. Ing. **Radoslav Ivančík**, PhD. absolvoval odbor Ekonomika armády – financie na Vyskej vojenskej škole pozemného vojska vo Vyškove na Morave v Českej republike. Momentálne je na pracovnej pozícii generálny riaditeľ Sekcie ľudských zdrojov na Ministerstve obrany SR v Bratislave.

Geopolitika je špecifickým vedným odborom, ktorý sa snaží predovšetkým vedecky zachytiť pohyb moci v priestore, ale aj vysvetľovať a predpovedať správanie jednotlivých aktérov, ktorí sú účastníkmi arény medzinárodných vzťahov. Na Slovensku sa geopolitike venuje viacero kvalitných publikácií. Slovami autorov však stále existujú „biele miesta“ v spomínanom vednom odbore, ktoré treba postupne zapĺňať. Publikácia „Základné teoretické východiská pre štúdium geopolitiky“ má ambíciu prispieť novými poznatkami do vedného odboru geopolitika. Medzi inými publikáciami zaoberajúcimi sa geopolitikou zaujíma recenzovaná publikácia špecifické miesto z toho hľadiska, že je koncipovaná ako vysokoškolská učebnica, ktorá poskytuje čitateľom plnohodnotný prehľad informácií

o geopolitike. Publikácia obsahuje sumarizáciu už známych poznatkov, ale aj aktuálne informácie o geopolitike, ktorá sa ako vedný odbor v súčasnosti kontinuálne dynamicky vyvíja.

Text publikácie je rozčlenený do štyroch kapitol, pričom každá z kapitol sa venuje inej čiastkovej problematike v rámci geopolitiky. Jednotlivé kapitoly sú následne rozčlenené do podkapitol, čo prispieva k celkovej prehľadnosti publikácie a umožňuje rýchle vyhľadávanie informácií, ktoré je pri štúdiu problematiky veľmi nápomocné. Z pohľadu prehľadnosti a jednoduchosti práce veľmi pozitívne hodnotíme aj vecný a menný register, ktoré sú súčasťou publikácie.

Prvá kapitola je rozčlenená na štyri podkapitoly. V prvej podkapitole sa autori venujú definovaniu geopolitiky. Na príklade mnohých definícií od rozličných autorov demonštrujú, že geopolitika nemá jednu ucelenú a univerzálne platnú definíciu. Rôzni autori kladú dôraz na rôzne aspekty geopolitiky. Odlišný pohľad uplatňujú geografi, politici či politológovia. Autori ponúkajú aj vlastnú definíciu podľa ktorej v prípade geopolitiky ide o: *„o prierezový vedný odbor využívajúci poznatky z viacerých ďalších vedných odborov, predovšetkým z politológie, geografie a medzinárodných vzťahov, ktorý sa zameriava na objasňovanie politických javov a procesov a pohybov moci a sily v priestore.“* V druhej podkapitole približujú autori geopolitiku ako vedný odbor. Objasňujú z akých aspektov možno skúmať geopolitiku. Z hľadiska zakotvenia geopolitiky v systéme vied je geopolitika umiestnená do priesečníka medzi prírodnými a spoločenskými vedami. Z prírodných vied má najväčší vplyv geografia, zo spoločenských politológia. V ďalšej podkapitole je priblížený predmet skúmania a vnútorná štruktúra geopolitiky. Objasňuje čo je predmetom a objektom skúmania geopolitiky a definuje kvalitu, vlastnosť, miesto geopolitiky. Posledná podkapitola určuje hranice medzi geopolitikou a politickou geografiou ale aj ich vzájomný vzťah. Politickú geografiu niektorí autori vnímajú ako hlavný zdroj pre geopolitiku, niektorí ich stotožňujú a iní zas tvrdia, že geopolitika zaberá širšiu oblasť komplexnej politickej vedy. Autori v závere kapitoly zdôrazňujú: *„že ako geopolitika, tak aj politická geografia stoja v súčasnosti pred oveľa dôležitejšou úlohou ako je skúmanie ich vzájomného vzťahu, a to prispieť k riešeniu vážnych politických i ďalších problémov vo svete, v súčasnosti i v budúcnosti.“*

Druhá kapitola definuje základné kategórie geopolitiky, pričom každej kategórii je venovaná vlastná podkapitola. Ako prvá kategória je rozoberaný geopolitický priestor. Autori ho opisujú ako *„jednu zo základných (kľúčových) kategórií geopolitiky. Vymedzuje priestor, v ktorom na seba vzájomne pôsobia príroda a spoločnosť.“* Geopolitický priestor sa v dnešnej

dobe člení na zem, more, vzduch, vesmír a kyberpriestor, pričom „*aj naďalej sa predpokladá, že strategickým geopolitickým prostredím zostane fyzické pozemské prostredie, v ktorom žijú ľudia a ktoré zostane jedinou dimenziou nárokovujúcou si na stabilitu a hlavne rozhodujúci vplyv.*“ Geopolitickým aktérom je venovaná nasledujúca podkapitola. Autori píšu, že geopolitickým aktérom je každý subjekt, ktorý má dostatok vplyvu na to, aby mohol realizovať svoje geopolitické záujmy aj mimo svojho geopolitického prostredia. Tejto charakteristike vyhovujú najmä štáty, koalície štátov, aliancie, únie a medzinárodné organizácie. Do charakteristiky sa však zmestia aj nadnárodné korporácie či teroristické skupiny. Geopolitické potreby a záujmy sú predmetom ďalšej podkapitoly. V nasledujúcej podkapitole sú centrom záujmu geopolitická moc a sila. Autori približujú definície týchto kategórií a zároveň opisujú ich pôsobenie a stret. Poslednou rozoberanou kategóriou v rámci kapitoly je geopolitická rovnováha. Rovnováha v medzinárodných vzťahoch vzniká na základe spolupôsobenia najdôležitejších aktérov- suverénnych štátov a predovšetkým veľmocí. Rovnováha je následne vysvetlená aj z hľadiska štruktúry geopolitickej sily a moci a geostrategického hľadiska.

Tretia kapitola prehľadne udáva teoretické zdroje pre štúdium geopolitiky. V prvej podkapitole autori zaujímavo poukazujú na úvahy mysliteľov, od starovekej Číny a Grécka až po novovek, ktoré spájajú štát s geografickými podmienkami. Spomenuté sú aj významné mená ako Sun-tzu, otec histórie Hérodotos, Túkydides, Aristoteles, Platón, Immanuel Kant či Georg Wilhelm Friedrich Hegel. V ďalších podkapitolách sa autori venujú jednotlivým geopolitickým školám, ktoré mali z historického hľadiska na vedný odbor najväčší vplyv. Nemecká geopolitika slúžila najmä na zdôvodnenie a ospravedlnenie nemeckej potreby rozširovať územie svojho štátu a vplyvu. Významné miesto v nej zaujíma aj pangermanizmus. Podkapitola približuje práce geopolitikov ako: Fridrich Ratzel (otec geopolitiky), Johan Rudolf Kjellén, Friedrich Naumann či Karl Haushofer. Anglosaská geopolitika predstavuje percepciu geopolitiky ako súperenia medzi morskou a pozemnou mocou. Gro podkapitoly tvorí sumarizácia poznatkov o dielach nasledovných autorov: Alfred Thayer Mahan, Halford John Mackinder, Nicholas John Spykman, Saul Bernard Cohen. Ruská geopolitika je známa hlavne presadzovaním ideí panslavizmu (Juraj Križanić, Nikolaj Jakovlevič Danilevskij) a eurázijstva (Peter Nikolajevič Savickij, Nikolaj Sergejevič Trubeckoj, Lev Nikolajevič Gumiljov). Ako ďalšiu autori približujú Francúzsku geopolitickú školu. Vzhľadom na geografickú blízkosť a obavy z nemeckej teritoriálnej expanzie sa Francúzska geopolitická škola formovala ako reakcia na Nemeckú. Na rozdiel od Nemeckej geopolitickej školy sa

autori snažili o čo možno najväčšiu objektivitu a nie na obranu a podporu štátnej politiky. Najvýznamnejšími autormi boli: Paul Vidal de la Blache, André Chéradame, Jacques Ancel, Alain de Benoist, Pierre-Marie Gallois, Yves Lacoste. Ďalšia podkapitola približuje geopolitické školy v iných krajinách, kde geopolitické myslenie nebolo rozpracované až do takých detailov ako v prípade prvých štyroch škôl. Svoje miesto si tu našli autori v rámci japonského, poľského, talianskeho, španielskeho a latinskoamerického geopolitického myslenia. Okrem geopolitických škôl táto kapitola približuje aj iné geopolitické prúdy a politicko-ideové smery ako panslavizmus, mendealizmus, kontinentalizmus, novú geopolitiku a kritickú geopolitiku.

Štvrtá kapitola približuje ako možno rôznym spôsobom nazerať alebo uchopiť geopolitiku. Ako prvé sa autori snažia priblížiť percepciu geopolitiky ako koncepcie, stratégie alebo doktríny. Píšu, že jedným z otcov geopolitiky v takomto chápaní je Halford John Mackinder. Autori predpokladajú, že: *„nech už sa bude svet a jeho geopolitický systém formovať v intenciách akejkoľvek veľkej (globálnej) stratégie, je zrejmé, že vojenskopolitické doktríny, zahraničnopolitické a medzinárodnopolitické koncepcie budú naďalej predstavovať jeden z najvýznamnejších produktov geopolitiky.“* Geopolitiku možno tiež vnímať ako metodologický nástroj či spôsob analýzy, pomocou ktorých dokážeme pochopiť a popísať geografické a politické procesy. Postmoderné vnímanie geopolitiky je založené na presvedčení, že geopolitika sa týka všetkého a každé ľudské konanie má geopolitický rozmer. Najlepším príkladom vnímania geopolitiky ako politiky a politickej aktivity je Kissingerove poňatie geopolitiky ako zahraničnej politiky. Poslednou predstavenou percepciou geopolitiky je geopolitika ako nástroj politickej a geografickej premeny sveta a spoločnosti. Podľa tejto percepcie sa geopolitika dá definovať ako politická aktivita smerujúca k nasledovným cieľom: žiadúcej organizácii celého sveta; ovládnutiu konkrétnych pozícií a oblastí sveta, konkrétneho územia; upevneniu alebo získaniu vlastnej pozície v rámci už veľmocensky rozdeleného sveta; realizácii akýchkoľvek záujmov rôznych subjektov politickej povahy, ktoré vo svojom dôsledku znamenajú určitú organizáciu, resp. reorganizáciu priestoru.

Celkovo hodnotíme publikáciu „Základné teoretické východiská pre štúdium geopolitiky“ veľmi pozitívne. Štruktúrou a spracovaním jednotlivých kapitol je ideálnou učebnicou, ktorá je podľa nášho názoru vhodná pre študentov vysokých škôl v širokej škále odborov od medzinárodných vzťahov a politológie cez bezpečnostné štúdiá až po študentov vojenských vysokých škôl. Vyzdvihnúť treba najmä otázky, ktoré slúžia na overenie vedomostí a sú umiestnené na konci každej kapitoly. Hneď pod otázkami na opakovanie sa

VOJENSKÉ REFLEXIE

pod každou kapitolou nachádza aj zoznam odporúčanej literatúry, čo môže študentom pomôcť pri písaní seminárnych prác ako aj pri samotnom štúdiu. Záverom treba tiež spomenúť grafické spracovanie knihy. Text publikácie je doplnený obrázkami a diagramami, ktoré sú spracované na vysokej úrovni a umiestnené tam, kde treba vizuálne doplniť text. Napomáhajú k prehľadnosti a zvyrazňujú charakter publikácie ako vysokoškolskej učebnice.

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÉ VEDECKO-ODBORNÉ PERIODIKUM

Informácie pre autorov:

1. Príspevky musia byť spracované písmom „Times New Roman“, veľkosťou písma „12“, s riadkovaním „1,5“ v MS WORD.
2. Nadpis príspevku, nadpis abstraktu a nadpisy kapitol zvýraznite „tučným písmom „B“ bold.
3. Pod názvom príspevku uveďte meno, priezvisko a pracovisko autora.
4. Následne uveďte stručný abstrakt príspevku a kľúčové slová.
5. V záujme prehľadnosti čleňte príspevky do kapitol.
6. Odkazy uvádzajte pod čiarou na konci strany, resp. bibliografické odkazy (použité pramene) na konci príspevku pod hlavičkou „BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY“, „LITERATÚRA“, alebo „BIBLIOGRAPHY“.
7. Príspevky (korešpondenciu) posielajte na e-mailovú adresu redakcie/editorial board: pavel.bucka@aos.sk, dusan.salak@aos.sk

VOJENSKÉ REFLEXIE

AOS

VOJENSKÉ REFLEXIE

Vojenské vedecko - odborné periodikum

Vydavateľ: Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika
v Liptovskom Mikuláši

Demänovská cesta č. 393
031 06 Liptovský Mikuláš 6

Počet strán: 135

Náklad: elektronický časopis uverejnený na internete:
www.aos.sk

Vydané: december 2016, ročník XI, č. 2/2016

Foto obálka: Mgr. Mário PAŽICKÝ

Obálka: Ing. Dušan SALAK

ISSN 1336-9202

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA